Rapport
deputaten
M/V en ambt

Samen dienen

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken Meppel 2017

Het auteursrecht van deze tekst berust hetzij bij de auteur, hetzij bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Voor alle zaken het auteursrecht betreffend kan contact opgenomen worden met het deputaatschap administratieve ondersteuning via: dao@gkv.nl.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in wat voor vorm of op wat voor manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

Aan de leden van de Generale Synode en de kerkenraden van de plaatselijke Gereformeerde Kerken

Datum
31 oktober 2016

Onderwerp
Aanbiedingsbrief bij het rapport 'Samen dienen' eindrapport van deputaten M/V en ambt

Geachte leden van de Generale Synode, geachte kerkenraden,

Bij dezen bieden wij u het eindrapport van het door de synode van Ede 2014 – 2015 ingestelde deputaatschap 'M/V en ambt' ter kennisneming en ter overweging aan. Wij hopen dat op basis van dit unanieme rapport de kerken, bijeen in hun generale synode, zullen kunnen komen tot besluiten inzake de samenwerking van mannen en vrouwen in kerk en ambt, die tot zegen voor de kerken zullen zijn.

In ons eerste rapport, gepubliceerd op 8 juli 2016, hebben we uw aandacht gevraagd voor de pijnpunten die we hebben gesignaleerd als het gaat om de vraag welke plaats vrouwen in kerk en ambt mogen innemen. Als vervolg daarop pleiten we in dit rapport voor een besluitvorming waarbij we in gezamenlijkheid een koers vaststellen.

Vanwege het veelomvattende werk dat nodig was om tot dit rapport te komen, zijn wij er tot onze spijt niet in geslaagd dit rapport voor de gevraagde datum 1 oktober 2016 in te dienen. Wij hopen dat u ons hiervoor voor verontschuldigd wilt houden.

Wij vertrouwen erop met dit rapport uw vergadering en de gemeenten gediend te hebben.

Met vriendelijke groet,

J.P de Vries
secretaris deputaatschap M/V en ambt

Inhoudsopgave

1 Inleiding & werkwijze 4

2 Bijbelse bouwstenen 7

3 Het belijden over de ambten 26

4 M/V in de GKv praktijk 41

5 Advies zusterkerken 49

6 Argumentatie en advies 59

Bijlagen

1 Opdracht GS Ede 2014-2015 72

2 Deputaatschap M/V en ambt (GS Meppel) taakopvatting 74

3 Samenstelling en financiën 75

1 Inleiding & werkwijze

1.1 Missie

Het deputaatschap M/V en ambt heeft als opdracht meegekregen te onderzoeken hoe de ambtelijke structuur zo kan worden ingericht dat vrouwen hun gaven kunnen inzetten voor Gods Koninkrijk, in het licht van het totale onderwijs van de Bijbel, en daarbij zowel de praktijk, de mening van zusterkerken als de kerkordelijke consequenties in beeld te brengen. Het is onze missie om op basis van wat de Bijbel ons leert over vrouwen en ambten te komen tot een antwoord op de vraag of het gerechtvaardigd is dat vrouwen in de kerk (en in het ambt) een andere positie hebben dan in de maatschappij. Op basis van het antwoord op die vraag en nader onderzoek naar de ontwikkeling van ambten, de praktijk van het dienen van mannen en vrouwen in de kerken en informatie uit de binnenlandse en buitenlandse zusterkerken willen we de synode van advies dienen om te komen tot een koers die de kerken dient.

1.2 Opdracht en taakopvatting

De opdracht die het deputaatschap heeft meegekregen (zie bijlage 1) richt zich vooral op het onderzoeken van en bezinnen op de ambtelijke structuur. Met alleen een onderzoek naar de ambtelijke structuur, zonder een verdere afweging, zijn naar ons inzicht de kerken niet voldoende gediend. Wij hebben dan ook in overleg met het moderamen en na voorlegging aan de synode, een eigen taakopvatting geformuleerd (zie bijlage 2). Uit de toelichting van het moderamen bleek ons dat de synode als kern van de opdracht optimalisering van de rol van de vrouw in de kerk beoogt. We hebben onze taak daarom opgevat als een doordenking van de ambtsleer met het oog op de rol van de vrouw in de kerk in onze tijd en cultuur. Wij zien onze opdracht dan ook breder dan alleen het doen van onderzoek naar de ambtsleer, het gaat ook om visievorming. Daarom hebben we steeds een open proces nagestreefd, waarin we op verschillende manieren met verschillende doelgroepen onze inzichten hebben gedeeld.

We hebben in de periode januari 2015 tot oktober 2016 gewerkt aan onze opdracht, waarbij samengewerkt is met het deputaatschap M/V in de kerk. In juli 2016 is een eerste rapport gepubliceerd waarin de pijnpunten rond vrouw en ambt zijn beschreven en waarin nadrukkelijk is ingegaan op de beide lijnen die in de Bijbel zichtbaar zijn (de lijn die laat zien dat vrouwen wordt gevraagd te zwijgen en de lijn die ruimte biedt aan profeteren en leren door vrouwen). Met dit rapport hebben we de kerken willen oproepen om een geestelijk proces te starten naar het zoeken van een gezamenlijke koers voor dit vraagstuk.

In november 2016 publiceren we ons adviesrapport, het rapport dat voor u ligt, waarin een aantal stappen naar een gezamenlijke koers zijn opgenomen. Met ons advies hebben we voldaan aan de opdracht die de synode heeft geformuleerd. Het rapport bevat informatie, afwegingen, een advies en de bijbehorende uitwerking. Het is nu aan de synode om het proces van bezinning en besluitvorming verder af te ronden en met het deputaatschap M/V in de kerk verder te werken aan de uitvoering van de besluitvorming in de kerken.

1.3 Werkwijze

1.3.1 Werkwijze

In deze paragraaf willen wij ons verantwoorden over de werkwijze die we hebben gehanteerd om te komen tot dit advies. Onze werkwijze kan worden omschreven als een geestelijk proces en een inhoudelijke zoektocht.

- Allereerst moesten deputaten door bijbelstudie, onderling gesprek en reflectie een persoonlijke mening vormen, waarbij ze hun eigen opvattingen en vooronderstellingen ter discussie stelden. Werken aan een dergelijke opdracht vergt een geestelijk proces, daar is in de bijeenkomsten voluit ruimte voor gemaakt. Met blijdschap hebben we steeds de goede

harmonie binnen onze bijeenkomsten ervaren en onze Heer Jezus Christus gedankt voor de leiding door zijn Heilige Geest.

- Ten tweede hebben deputaten de opdracht uitgevoerd door nadere studie te verrichten naar diverse bouwstenen, die het proces van bezinning hebben gediend en uiteindelijk hebben geleid tot het rapport.
- Ten derde hebben deputaten zich voorgenomen om zoveel mogelijk met alle betrokkenen in gesprek te blijven door het delen van informatie, het organiseren van regioavonden en het ontwikkelen van een PEP cursus (Permanente Educatie Predikanten). Door een tekort aan deelnemers, wellicht als gevolg van de timing van de cursus, heeft de cursus nog niet plaatsgevonden (zie ook 1.3.4 voor de gesprekspartners van de deputaten).

Op basis van de taakopvatting hebben we onze inhoudelijke studie opgedeeld in stappen die toewerken naar het advies. Deze stappen zijn studies naar: de Bijbel over vrouwen, de Bijbel over ambten, de ontwikkeling van het ambt, de praktijk in onze kerken en de inzichten uit binnenlandse en buitenlandse zusterkerken.

1.3.2 Te nemen stappen

De eerste en belangrijkste stap is de studie van wat de Bijbel zegt over vrouwen. Op grond van het rijke materiaal dat hier al over is verschenen, hebben deputaten gekozen voor twee sporen: een breder perspectief door de Bijbel heen en een gerichte exegese van een aantal belangrijke teksten (over spreken en zwijgen en over de verhouding tussen man en vrouw).

Een tweede stap omvat de inzichten uit de Bijbel over de ambten. Ook hier is een combinatie toegepast van het bredere perspectief op wat de Bijbel zegt over leiding in de gemeente en de exegese van een aantal kernteksten. Het onderzoek naar de bijbelgegevens vindt u in hoofdstuk 2 en 3.

Een derde stap is het bestuderen van de ontwikkeling van de ambten door de kerkgeschiedenis heen. Op basis van literatuurstudie en historisch onderzoek is geschetst op welke wijze de ambtsleer zich heeft ontwikkeld en wat daarin de kernafwegingen zijn geweest. De resultaten daarvan vindt u in hoofdstuk 3.

Een vierde stap naar het advies is het bestuderen van de praktijk van het dienen van mannen en vrouwen in de GKv. Hiervoor is samen met het deputaatschap M/V in de kerk een vragenlijst opgesteld die is verspreid onder de scriba's. Daarnaast hebben we gebruik kunnen maken van de gegevens van het kwalitatieve onderzoek van M/V in de kerk. De resultaten van deze studie vindt u terug in hoofdstuk 4.

Ten slotte is er voor de laatste stap onderzoek gedaan naar de huidige praktijk van de inzet van vrouwen in de binnenlandse en buitenlandse zusterkerken. Daarvoor is de vragenlijst voor het kwalitatieve onderzoek van M/V in de kerk gebruikt, aangepast en verstuurd aan de binnenlandse en buitenlandse zusterkerken. De resultaten daarvan vindt u in hoofdstuk 5.

1.3.3 Gesprekspartners

We hebben getracht om naast het proces van bezinning, ook voortdurend in gesprek te blijven met kerken en andere gesprekspartners. Een achttal individuele gemeenteleden heeft zijn/haar eigen visies en vragen aan ons gestuurd. Deze informatie hebben we steeds doorgelezen en in voorkomende gevallen hebben we vragen beantwoord. We hebben het zeer gewaardeerd dat gemeenteleden betrokken zijn bij ons werk. Opmerkelijk was dat uit het hele spectrum aan standpunten en meningen ons vragen en adviezen zijn toegezonden.

De deputaten hebben op persoonlijke titel en als deputaatschap deskundigen en gemeenteleden gevraagd om met hen van gedachten te wisselen. Dit alles heeft tot doel gehad om onszelf te scherpen; we verwijzen dan ook niet naar deze gesprekken/brieven en nemen de volle eigen verantwoordelijkheid voor de tekst in dit rapport. Een aantal gesprekspartners willen we

benoemen omdat met hen overleg is geweest of advies is gevraagd: de Theologische Universiteit Kampen, de werkgroep Man Vrouw Kerk, het generaal diaconaal deputaatschap (GDD) en het deputaatschap betrekkingen buitenlands kerken (BBK).

Tenslotte heeft een aantal kerkenraden een revisieverzoek ingediend op het ons betreffende besluit van de generale synode van Ede. We hebben deze kerkenraden geantwoord dat het onze voorkeur heeft dat zij een zienswijze op het rapport indienen, omdat de meest genoemde bezwaren tegen het synodebesluit al in dit rapport aan de orde komen en de synode gediend is bij een inhoudelijke bespreking en niet bij een procesmatig gesprek.

1.4 Verantwoording

We zijn met de nodige schroom gestart met onze opdracht. Al 12 jaar is er gesproken over dit onderwerp, [1] er zijn in verschillende kerkgenootschappen gedegen studies verricht, wat kunnen wij daaraan nog toevoegen? Tegelijk merken we dat er in de gemeenten behoefte is aan een duidelijke richting voor dit vraagstuk waarover de meningen zover uiteenlopen.

1.4.1 Achtergrond M/V besluitvorming

Het gesprek over M/V in de kerk startte met de opdracht van de synode in 2005 om te komen tot een nadere beschouwing over dit onderwerp. In 2008 verscheen een eerste rapport, dat veel basisinformatie bevatte. Op basis van literatuurstudie en empirisch onderzoek constateerden deputaten dat er meerdere argumentatielijnen rond dit thema spelen en dat de opvattingen hierover binnen de kerken verschillen. Het toenmalige deputaatschap stelde voor om zowel via fundamenteel onderzoek als door in gesprek te blijven in de kerken dit thema blijvend te agenderen. Het volgende deputaatschap (2011) publiceerde een handreiking en rapporteerde over het gebruik hiervan in de gemeenten; als theoretische studie verscheen het boek *Als vrouwen het woord doen* van Myriam Klinker-de Klerck, 2011. Een nieuw deputaatschap werd benoemd dat een traject richting besluitvorming zou voorbereiden. In 2014 concludeerde de meerderheid van deze deputaten dat de visie dat naast mannen ook vrouwen in de kerkelijke ambten mogen dienen, past binnen de bandbreedte van wat als schriftuurlijk en gereformeerd kan worden bestempeld. De discussie op de synode leidde niet tot een beslissing, maar richtte zich met name op cultuur, hermeneutiek en ambt. De synode stelde twee nieuwe deputaatschappen in, één voor het gesprek in de kerken en een studiedeputaatschap. Daar waar verschillen in uitleg en praktijk zijn gesignaleerd, een bezinning op gang is gekomen en al eenmaal is getracht tot een koers te komen, lijken de scheidslijnen in het gemeenteleven alleen maar groter te zijn geworden. In ons eerste rapport verwijzen we dan ook naar het beeld van een loopgravenoorlog waarin we lijken te zijn beland.

1.4.2 Een besluit M/V?

Als Gereformeerde Kerken vrijgemaakt bevinden we ons nu in een situatie waarin we in de praktijk signaleren dat vrouwen op vele lagen in de kerkelijke organisatie hun gaven en talenten inzetten en de scheidslijnen tussen hun werk en het ambt steeds minder duidelijk lijken. In een aantal gemeenten wordt expliciet ruimte genomen om vrouwen in de ambtelijke dienst in te zetten of de ambten anders te definiëren om daarvoor ruimte te maken. Tegelijk zien we in een aantal andere gemeenten grote zorgen hierom, zorgen die ook door een aantal buitenlandse zusterkerken zijn uitgedrukt in brieven waarin de gemeenten worden opgeroepen om af te zien van verdere besluitvorming op dit thema. Tenslotte zien we dat in onze gemeenten de bereidheid om dit thema te bespreken en de bereidheid om zonder oordeel naar elkaars standpunten te luisteren en elkaars pijn echt te voelen, maar beperkt aanwezig is. We lijken in een situatie te zijn beland waarin de wal het schip zal keren: de praktijk maakt keuzes, zonder dat daar altijd een Bijbelse bezinning of beleidsbeslissing aan ten grondslag ligt. Dat vinden we een zeer onwenselijke situatie. Dit is dan ook de reden dat deze synode zou moeten streven naar een koers voor de toekomst, en een

[1] Acta GS Zwolle-Zuid 2008, artikel 44, Acta GS Harderwijk 2011-2012, artikel 29, Acta GS Ede 2014, artikel 17 en 18.

afgewogen besluit zou moeten nemen over de inzet van de gaven van mannen en vrouwen in onze kerken, strevend naar maximale consensus. Naar ons inzicht moet die koers gericht zijn op het samen dienen van mannen en vrouwen.

1.4.3 Afwegingen

Een dergelijk besluit kan alleen genomen worden als men bereid is naar elkaar te luisteren en elkaars argumenten te horen vanuit de aansporing uit 1 Kor. 14: "Jaag de liefde na en streef naar de gaven van de Geest". Mede daarom hebben we in een eerste rapport opgeroepen de tijd te nemen elkaar te zoeken op dit punt. Ook deputaten hebben op die manier elkaar gezocht en willen zich daarom verantwoorden over de afwegingen en argumenten die in de totstandkoming van het advies leidend zijn geweest.

Bij het zoeken naar antwoorden op de kernvraag hebben we de Bijbel centraal gesteld. Wat wil God ons in zijn woord leren over de verhoudingen tussen mannen en vrouwen, over de gaven en talenten die de gemeenten zijn gegeven? Met welk doel heeft hij ons aan elkaar gegeven? Wat leert God ons over het functioneren van zijn gemeenten op weg naar het koninkrijk? De Bijbel biedt daarmee het fundament voor de afwegingen en het advies.

Daarnaast hebben de Gereformeerde kerken een eeuwenlange ontwikkeling doorgemaakt waarin allerlei keuzes zijn gemaakt rond de inrichting van ambten en de inzet van gaven en talenten. We hebben gezocht naar de grond voor deze keuzes; ligt die in de aanwijzingen uit de Bijbel of zijn ze gemaakt op basis van wat in die tijd gebruikelijk was? Wat is het eigene van het ambt? Of zijn keuzes ingegeven door functionaliteit? En wat is dan wenselijk?

Op basis van deze belangrijke bouwstenen menen we aan te kunnen geven welke kaders de Bijbel biedt voor het denken over de inzet van gaven en talenten van mannen en vrouwen in de gemeente van Christus en welke kaders de gemeenten in de loop van de tijd daaraan zelf hebben toegevoegd. Deze kaders zijn vervolgens gelegd naast het advies van de zusterkerken en de praktijk van het dienen van mannen en vrouwen in de gemeenten. De vraag die we ons daarbij hebben gesteld, is of deze praktijk in lijn is met wat de Bijbel van ons vraagt. Daar waar dat niet het geval is, hebben deputaten aanbevelingen geformuleerd om de inzet van gaven en talenten van mannen en vrouwen in de gemeente te optimaliseren. Daarvoor zijn verschillende mogelijkheden en van ieder van deze mogelijkheden hebben we in beeld gebracht welke kerkrechtelijke consequenties er kunnen zijn bij het implementeren van de gekozen koers.

Omwille van de vrede in de kerken zal de synode naar onze overtuiging nu een besluit M/V moeten nemen. Met het oog daarop bieden deputaten hierbij de bouwstenen voor een koers, waarbij de argumenten en de weging daarvan inzichtelijk gemaakt worden. Het is aan de synode om biddend en luisterend elkaar te zoeken in de argumenten en de weging van argumenten en onder leiding van de Heer Jezus Christus en met de wijsheid van zijn Heilige Geest te komen tot een koers die de vrede in de kerken dient.

2 Bijbelse bouwstenen

2.1 Introductie

Wat maakt Christus ons duidelijk over de rollen en taken van mannen en vrouwen in de gemeente? En wat leert hij ons over de leiding van de kerk en de wijze waarop die vooral in de ambten is vormgegeven? We hebben deze vragen intensief besproken. Deze bespreking was niet altijd even gemakkelijk omdat ieder van ons zijn of haar eigen opvattingen en overtuigingen heeft. We zijn biddend het gesprek aangegaan met elkaar en met ons verleden. Ons verlangen was om te

ontdekken wat Gods wil is voor ons leven, ook in de gemeente, ook in de ambten, ook in de wijze waarop mannen en vrouwen zich daarin laten inschakelen.

In eerdere rapporten[2] is diepgaand ingegaan op allerlei cruciale teksten uit de Bijbel. Wij willen dit werk niet overdoen door opnieuw met een brede uitleg van dezelfde teksten te komen. Wij komen met een drietal bouwstenen die we hebben gevormd vanuit de Bijbel.

- In bouwsteen 1 beschrijven we de brede lijnen die de Bijbel geeft over de inzet van mannen en vrouwen in het Oude Testament en ook in het Nieuwe Testament. Het begint bij de vrouw die moeder van alle mensen werd (Genesis 1) en het eindigt bij de bruid die voor haar man versierd is (Openbaring 21). Het thema is zo breed dat het onmogelijk is om alle gegevens te bespreken. We hebben geprobeerd de brede lijnen zo compleet mogelijk te schetsen.
- In bouwsteen 2 gaan we in op twee specifieke situaties waarin we vrouwen horen spreken en komen we met een korte bespreking van de teksten die bekend staan als de zwijgteksten.
- In bouwsteen 3 bespreken we een aantal teksten waarin de man wordt aangeduid als hoofd.

Aan de hand van deze drie bouwstenen willen we antwoord geven op de kernvraag zoals wij die hebben geformuleerd: is het op grond van de Bijbel gerechtvaardigd dat vrouwen in de kerk een andere positie innemen dan in de maatschappij?

2.2 Bouwsteen 1: Vrouwen (en mannen) in de Bijbel

2.2.1 Beeldvorming vanuit de huwelijksrelatie

Toen we ons werk als deputaten begonnen, probeerden we in de Bijbel drie soorten teksten te onderscheiden over de positie van mannen en vrouwen: teksten over hun positie in de samenleving, teksten over hun positie in de gemeente en teksten over hun positie in het huwelijk. Maar in die poging zijn we niet geslaagd omdat in de Bijbel de invalshoek van het huwelijk dominant blijkt te zijn. Daarmee is meteen een methodische aanwijzing gegeven: man-en-vrouw is de aanduiding van een twee-eenheid[3] die diep in de verhalen terug te vinden is. Het is in de Bijbel in zekere zin de basis-levensvorm van de mensheid waar al het andere sociale leven uit voortkomt. Daar vernieuwt zich het leven (als een voortgaande schepping, vgl. Gen 2:24, Matt. 19:8) en wordt de kiem van alle vormen van samenleven gelegd.

Zeker in het Oude Testament kun je merken dat de vrouw als moeder en het verlangen naar moederschap het beeld beheersen. Het onvruchtbare huwelijk en in het bijzonder de kinderloze vrouw is een constant terugkerend thema en wel altijd als teken van de stremming van het leven. Overal waar zij in beeld komen staat de toekomst van Gods werk op het spel (Sara, Rebekka, Rachel, de vrouw van Manoah, Hanna, Michal enz. (vgl. Ps. 113:9, Ps. 127, Spr. 30:16).

De wereld van Israël (maar breder: die van het Oude Nabije Oosten) is diep getekend door een focus op vruchtbaarheid die tot in de nerven van de samenleving voelbaar werd. Hoewel die oriëntatie in (de wereld van) het Nieuwe Testament niet op dezelfde exclusieve manier aanwezig lijkt te zijn, is het ook daar vanzelfsprekend dat de taak van de vrouw lag in het baren en opvoeden van kinderen en het besturen van haar huis. 1 Tim. 2:13-15 met zijn verwijzing naar moeder Eva lijkt naadloos in dit beeld te passen.

Voor ons besef is deze waarneming van groot belang voor het hanteren van de Bijbelse gegevens. In Genesis wordt de opdracht tot het beheren en ontwikkelen van deze aarde aan Adam en Eva samen gegeven. Als eerste mensenpaar zijn ze man-en-vrouw, maar tegelijkertijd vertegenwoordigen ze de mensheid. De opdracht geldt vandaag nog steeds voor de hele mensheid. Maar het komt steeds

---

[2] Zie bijvoorbeeld het werk van de deputaten M/V in de kerk die benoemd waren door de GS Amersfoort 2005, Zwolle-Zuid 2008 en Harderwijk 2011. Zie tevens het werk van deputaten binnen de CGK en de NGK.

[3] In Genesis 1:27 komt dat heel duidelijk naar voren: "God schiep de mens als zijn evenbeeld, als evenbeeld van God schiep hij *hem*, mannelijk en vrouwelijk schiep hij *de mensen*". Enkelvoud en meervoud staan hier naast elkaar waardoor naast de eenheid van man-en-vrouw ook hun tweeheid verwoord wordt.

vaker voor dat mensen ongetrouwd zijn, door omstandigheden of uit overtuiging. De oorspronkelijke opdracht aan mannen en vrouwen wordt tegenwoordig deels uitgevoerd buiten de setting van het huwelijk. In het Oude en het Nieuwe Testament is maar summier aandacht voor de positie van vrouwen buiten het huwelijk. Het betekent op zijn minst dat bepaalde Bijbelgegevens niet zonder meer een-op-een in de huidige situatie toepasbaar zijn.

Samenvattend: in de Bijbel wordt voor de man-vrouw-relatie (ook in de samenleving en de kerk) gedacht en gesproken vanuit de huwelijksrelatie. God heeft man en vrouw geschapen als twee-eenheid; ze staan gelijkwaardig naast elkaar en ontvangen dezelfde opdracht: het beheren en ontwikkelen van deze aarde. Dat die opdracht vandaag deels buiten het huwelijk wordt volbracht krijgt in de Bijbel vrijwel geen aandacht.

2.2.2 Vrouwonvriendelijk!?

Als mensen van onze tijd oppervlakkig naar de Bijbel kijken en het bijbehorende vrouwbeeld in het oog krijgen, is de eerste gedachte die opkomt: dit is vrouwonvriendelijk. De eerste vrouw (en in haar elke vrouw) krijgt het zwaar te verduren vanwege de vloek die haar treft na de zondeval: ze heeft voortaan een man die over haar heerst en zelf wordt ze getekend als degene die de man onderuithaalt (Gen. 3:16). Het gedrag van de meeste mannen in het Oude Testament sluit daar overigens helemaal op aan. De man-vrouw-relatie komt niet als fundamenteel wederkerig in beeld. De doorgaande lijn is: de vrouw is ondergeschikt aan de man.

Sara heeft haar plaats achter de schermen en krijgt niet eens rechtstreeks zelf te horen dat ze zwanger zal worden (Gen. 18). Ze is een welkome aanvulling voor de Egyptische harem (Gen. 12), maar de problemen die dat oproept worden opgelost tussen Farao en Abram, de mannen dus. De mannen lijken zich tijden lang ook volop polygamie te kunnen veroorloven (Abram, Jacob, Elkana, de koningen enz.). Al tekent de Bijbel heel scherp dat dat tot ellende in de tent, in huis en in de stad van God leidt, de vrouwen zelf gaan er zonder protest (en soms heel creatief) mee om, maar vaak wel met duidelijke pijn. De Bijbel vertelt ook over krachtige vrouwen die optreden voorbij alle mannelijke dominantie (Debora). Maar juist daar bevestigt de uitzondering de regel die geldt en het is de vrouw zelf die daar de aandacht op vestigt (Rechters 4:9). Het beeld wordt soms ook doorbroken: terwijl Spreuken wemelt van de waarschuwingen voor de vreemde vrouw, is het slot weldadig in de pure lof op de vrouw die haar huis bestuurt en weet waar ze mee bezig is (Spr. 31).

Aan het beeld van de ondergeschikte vrouw wordt ‘probleemloos’ vastgehouden in het Nieuwe Testament. Vrouwen worden opgeroepen het gezag van hun man te erkennen (1 Pet. 3:1). En ook daar is Sara het voorbeeld door haar aanspraak van Abraham met ‘heer’ (1 Pet. 3:6). Maar ook op een meer subtiele manier is het weinig vrouwgerichte beeld herkenbaar: alle brieven kenmerken zich door een consequent inclusief taalgebruik, behalve waar vrouwen apart worden aangesproken (vgl. de huistafels in Ef. 5 en 6, Kol. 3, 1 Pet. 2 en 3). Dieper en genadiger is de manier waarop Jezus breekt met dit beeld. Hij ziet vrouwen in wier leven het kwaad zich genesteld heeft (hoeren) en wil hen als vrouw ontmoeten en in hun vrouw-zijn herstellen (Joh. 8:10 b.v.).

Vrijwel tegelijk hiermee is er nog een ander beeld dat in de Bijbel geschetst wordt, namelijk dat van de bijzondere dynamiek tussen man en vrouw in hun relatie. Hier verschijnt de vrouw alleen in positief liefdevol licht. Voor God is het huwelijk een voorkeursbeeld (zie de profeet Hosea en vele andere plaatsen in het Oude Testament) en ook hierbij domineren de vreugdevolle trekken (Spreuken 5:15-19, Prediker 9:9, Hooglied). Een opvallende passage is in dit kader 1 Kor. 7: 3,4 waar de meest intieme omgang van man en vrouw volkomen wederkerig ingetekend wordt. Het doet terugdenken aan de wijze waarop God de mens geschapen heeft: als twee-eenheid (Gen. 1:27).

Samenvattend: in de praktijk van elke dag zoals de Bijbel die schetst, hebben vrouwen geen gelijkwaardige plaats naast de man. Dwars daardoorheen zie je regelmatig lichtpunten van gelijkwaardigheid: de vrouw wordt gezien en aanvaard in haar eigenheid en daardoor kan de wederkerigheid in de huwelijksrelatie als vreugde brengende en zo ook bedoelde werkelijkheid tot bloei komen.

2.2.3 God creëert ruimte voor de vrouw

In het voorgaande schemerde al even door dat de houding jegens vrouwen wel eens zeer cultuurbepaald geweest zou kunnen zijn. In het Oude Nabije Oosten heerste sowieso een sterk patriarchale cultuur, waarin de vruchtbaarheid (van de vrouw) een centrale kwaliteit vormde. Het is dan ook niet verwonderlijk als de Israëlitische cultuur daar herkenbare trekken van mee krijgt. In dat kader is de vraag van belang of en in hoeverre de geboden van en de omgang met God heilzaam genezend inwerkten op dit aspect van de cultuur.

Een mooi voorbeeld daarvan biedt de wet op de jaloersheid (Numeri 5). In de ogen van een Nederlander anno 2016 is dat een zeer vrouwonvriendelijke ceremonie (hoezo alleen een maatregel voor mannen die hun vrouwen verdenken, ligt andersom niet meer voor de hand?). Toch moet het in het Israël van toen een bevrijdende en genadige maatregel zijn geweest.[4] In de wetten van Hammurabi moest een vrouw in het water gegooid worden en als ze bleef drijven was ze onschuldig. In een tijd dat vrouwen niet konden zwemmen was dat dus een publiek doodvonnis. Numeri 5 houdt de zaak binnenshuis en geeft de vrouw alle ruimte voor aan het licht komende onschuld. Als zodanig past de wet op de jaloersheid naadloos in de wetgeving van Mozes, zoals die een sterk maatschappijkritische tendens vertoont (*voor* hulpelozen en ontrechten, *tegen* de concentratie van macht en bezit, *tegen* uitbuiting, impliciet *tegen* slavernij enz.). De Thora laat voortdurend zien dat God een verlossende God is. Dat is ook voor vrouwen goed nieuws.

In het Nieuwe Testament wordt dat goede nieuws nader uitgediept. Terwijl de indruk ontstaat dat het maatschappijkritisch karakter van de Thora onder Israël vaak is verduisterd (wat heeft geleid tot de ballingschap), pakt Jezus in zijn prediking dat verlossend karakter van Gods wet in z'n volle omvang op. Hij onthult daarmee meteen hoe intens het kwaad wortelt in de mensen en in de samenleving, vooral in de Bergrede waarin Jezus het gebod transparant maakt tot op de bodem. De verdiepende trend ten opzichte van het Oude Testament wordt hier keer op keer zichtbaar gemaakt doordat Jezus zegt: "Jullie hebben gehoord … En ik zeg jullie …" Zonde tegen het zevende gebod blijkt een kwaad te zijn waar vrouwen het slachtoffer van worden/zijn doordat het kwaad in de harten van mannen huist (Matt. 5:28). De echtscheidingspraktijk waardoor het soms heel gemakkelijk werd om vrouwen weg te sturen, heeft als diepste oorzaak de harteloosheid van mannen (Matt. 19:8). Daardoor gaat de door God bedoelde huwelijksrelatie tot ontbinding over (Matt. 19: 4-5,9). Maar intussen blijven het alleen de mannen die het initiatief tot echtscheiding kunnen nemen. Dat ook vrouwen reden kunnen hebben tot echtscheiding over te gaan lees je *nergens* in de Bijbel.

Het genadige licht dat bij Jezus weer over de huwelijksrelatie gaat schijnen straalt ook bij Paulus. Zijn oproep tot samenleven van man en vrouw (Ef. 5: 21-33) geeft op een zeldzame manier ruimte voor de vrouwen, doordat de mannen in het spoor van Christus worden getekend als mannen die hun vrouw in liefde dienen. Petrus tekent het fijntjes in: je bent *samen* erfgenaam (1 Pet. 3:7). Ook op een andere manier trekt het Nieuwe Testament de maatschappijkritische lijn door: in de gemeente is in feite geen plaats voor polygamie (1 Tim. 3:2), al moet je je bijvrouwen niet het bos insturen wanneer je als polygamist tot Christus bekeerd wordt. De kerk wordt hier zichtbaar als een contrastgemeenschap die, levend van genade, de orde van een nieuwe samenleving ademt.

[4] Het genadige van de wet op de jaloersheid blijkt als je er naar kijkt in het kader van culturen als de Afghaanse of de Ugandese. In dergelijke samenlevingen zou de vrouw in kwestie een gruwelijk lot te wachten staan als steniging. In die culturele situatie zou een wet als die van Numeri 5 een zegen zijn voor vrouwen. Zie hierbij nog Deut. 22:19.

Samenvattend: in de Bijbel is de culturele tendens waarneembaar om vrouwen te zien als ondergeschikt aan de man. Maar in de Bijbel wordt ook een tegenkracht zichtbaar die voortkomt uit Gods genadige verlossing en die voor de samenleving concrete aanzetten biedt tot herstel van de vanaf het begin bedoelde wederkerigheid in de man-vrouw-relatie.

2.2.4 Het beeld is complex en daardoor meerduidig

Wie reflecteert op het beeld dat de Bijbel van vrouwen tekent, komt vroeg of laat onder de indruk van de complexiteit. Dat hangt vooral samen met de dynamiek in Gods openbaring. Het evangelie is een in zichzelf consistent verhaal. Maar het groeit wel procesmatig de wereld in. Het is dus zaak die stapsgewijze voortgang te honoreren; dat wordt in de gereformeerde traditie wel aangeduid als Gods *pedagogische progressie*. Daarbij is ook nog eens sprake van een zeer wisselende context. Door heel de Bijbel heen is die context herkenbaar, met als gevolg dat het verhaal van de Bijbel van A tot Z cultureel gekleurd is. Dat complex levert in de duiding van de Schriftgegevens ook problemen en uiteraard missers op.

Eén van de duidelijkste voorbeelden vormt wel de interpretatie van Genesis 3:16. De daar aangekondigde straf, dat mannen over de vrouw zouden heersen, is in onze traditie tot diep in de tachtiger jaren van de 20e eeuw opgevat als een *opdracht van God,* een interpretatie die ook nog eens liturgisch ingeprent werd via het huwelijksformulier. Dat de daar genoemde begeerte die van de vrouw naar de man uit zou gaan eveneens een vloek inhield moest daarmee wel een blinde vlek in de exegese worden. Op de achtergrond speelt een massieve opvatting van het Schriftgezag, waarbij geen reliëf wordt gezien in Bijbelteksten en waarbij zonder onderscheid een normatieve lading wordt gegeven aan tekstlagen die een onderscheiden intentie hebben. Het Bijbelse beeld van de vrouw vertoont een reliëf. We doen een poging dat reliëf te beschrijven door enkele lagen te onderscheiden:

- **Laag I: Schepping**
  De basis ligt in de schepping van man-en-vrouw naar Gods beeld. De formulering in Gen. 1:27, 2:20 en 23 laat een wederkerigheid zien binnen de eenheid. Binnen het Oude Testament lijkt deze laag nog het duidelijkst in Hooglied terug te keren. Matt. 19:8 verwijst er duidelijk naar. Paulus tekent hem in de binnenkamer van het huwelijk (1 Kor. 7:3,4).

- **Laag II: Gebroken realiteit**
  Een tweede laag wordt zichtbaar in de werkelijkheid waarin man en vrouw na de zondeval met elkaar omgaan. Het is een slagveld geworden. De wederkerigheid is niet totaal verdwenen: hier en daar bespeur je een verlangen naar die wederkerigheid en kom je daar ook iets van tegen in de dagelijkse werkelijkheid. Soms lijkt het relevant om in deze laag een onderscheid aan te brengen:
  Laag IIa: Gebroken realiteit als *geestelijke typering*. Vanuit Gen. 3:16 wordt het slagveld tussen man en vrouw doorlicht als een vloek van God. In plaats van verbindende wederkerigheid ontplooit zich juist vaak wederzijdse strijd. Onderdrukkende mannen en manipulerende (of verleidende) vrouwen hebben het op elkaar gemunt. Vanaf de geschiedenis van Abram en Sara (met Hagar) wordt het geestelijke slagveld zichtbaar met een piek rond de ontwikkelingen in het koningshuis (eerst van Saul, daarna van David). In deze dimensie is er veel *spanning* aanwezig in de laag van de gebroken realiteit.
  Laag IIb: Gebroken realiteit als *cultureel gegeven*. Eenmaal gebroken vraagt de realiteit van het leven om aanvaarding. In de praktijk van elke dag moeten we met de gebrokenheid omgaan: man en vrouw moeten het dagelijks met elkaar zien te rooien. Dat vraagt om een manier van leven waarin de strijdbijl niet permanent wordt opgegraven. Wat geestelijk als kwaad te typeren is, nestelt zich zo in de samenleving als cultureel gegeven. Het wordt ‘gewoon’ als mannen polygaam zijn, hun vrouwen ondergeschikt maken enz. In deze dimensie is de spanning niet meer consequent voelbaar, maar vooral onderhuids aanwezig en komt ze incidenteel aan de oppervlakte. Voor een heel belangrijk deel lijkt dit de dimensie

te zijn die in de bijbelverhalen aanwezig is. De meeste bijbelschrijvers vinden het heel gewoon[5] dat vrouwen op de achtergrond blijven. Dat is geen kritische noot bij hun opstelling. Zij waren kinderen van hun tijd en schreven zo ook de desbetreffende bijbelboeken.
Een valkuil voor bijbellezers is dat iets wat als beschrijving bedoeld is (en zonder kritiek vermeld wordt omdat het past binnen de aanvaarde cultuur) als voorschrift gelezen wordt omdat het in de Bijbel wordt vermeld. Wat men in een bepaalde context 'normaal' vindt/vond, is niet zo maar normatief omdat het in de Bijbel aan de orde komt. Dat wordt pijnlijk duidelijk als je denkt aan de slavernij. Het heeft tot diep in de 19e eeuw geduurd voordat we begrepen dat de beschrijving van slavernij geen goedkeuring betekent van dat verschijnsel.

- **Laag III: Bevrijdend herstel**
  Een derde laag wordt zichtbaar in de genezende werking van Gods genade. Al vinden mannen (en veel vrouwen) het gewoon dat er een mannencultuur kan ontstaan in Gods wereld, God vindt dat niet gewoon. Hij heeft oog voor vrouwen die gemarginaliseerd worden (Gen. 16:13) en ook voor mannen die lijden onder het geweld van hun vrouw (Spr. 21: 9, 19). In de vorige paragraaf is geprobeerd deze laag in beeld te brengen als tegenkracht met waarneembare impact op de concrete positie van vrouwen in kerk en samenleving (paragraaf 2.2.3). Hoe dat werkt wordt het beste duidelijk als je de vergelijking maakt met zuurdesem (Matt. 13: 33). Zuurdesem werkt in het verborgene maar het effect daarvan wordt op den duur zichtbaar. Het koninkrijk der hemelen is als de zuurdesem die effect heeft op de samenleving nu. De samenleving wordt niet met veel lawaai opgeblazen, maar op een verborgen wijze komt de heilzame werking van het evangelie langzaam tot ontwikkeling en werpt het geleidelijk aan zijn vruchten af zoals je die ook ziet in de westerse samenleving van vandaag (inclusief de verhouding tussen mannen en vrouwen).

- **Laag IV: Fundamentele vernieuwing**
  Een vierde laag is die van een tot op de bodem opnieuw gedefinieerde verhouding van Gods kinderen onderling in hun samenleven.[6] Deze laag is niet zondermeer zichtbaar; je ontdekt deze laag slechts als je in het Nieuwe Testament het concept van de kerk als nieuwe samenleving voor God in beeld krijgt. Omdat de gemeente in Christus te typeren is als de stad van God die komt (Opb. 21:9), wordt haar leven bepaald door de wet van Christus' Geest (Rom. 8: 1-11; Gal. 5: 13-26). Dat moet leiden tot een ethiek van principiële gelijkheid: allen zijn daar burgers (van Israël, Gods koninkrijk van priesters) die toegang hebben tot God (Ef. 2:11-22). De eerste gemeente heeft daarom in haar bestaan in Christus een scherp onderscheid ervaren met de sociaal-maatschappelijke situatie. Waar de Hellenistische cultuur veel hiërarchie en verschil in sociale status kende (man – vrouw, heer – slaaf, jood-Griek), werden die tegenstellingen binnen de gemeente verzoend (Gal. 3:28). Wie er op let ziet vervolgens hoe in de apostolische brieven de kracht daarvan door vertaald wordt naar het meedoen van *alle* leden (b.v. Rom. 12: 3-5, Ef. 4:16, Col. 3:16).
  Als *huisgenoten van God* kunnen christenen elkaar niet anders zien dan als medeburgers. En als mensen de beweging *terug* willen maken naar statusonderscheid binnen de gemeente, volgt een scherpe terechtwijzing (1 Kor. 11:17-22, Gal. 2:11-14).

Deze beschrijving van verschillende lagen is een reconstructie die je niet rechtstreeks in de Bijbel tegenkomt, maar die wel gebaseerd is op de Bijbelse gegevens zoals we die verzameld hebben. Het wordt duidelijk dat het Bijbelse beeld van de verhouding van man en vrouw samengesteld is. Het

[5] Hoe 'gewoon' die ongelijkheid ook in onze eigen culturele context was, kan b.v. blijken uit het feit dat getrouwde vrouwen tot 60 jaar geleden (1956) geen geld mochten opnemen en op hun trouwdag automatisch uit overheidsdienst ontslagen werden. Wettelijk was nl. vastgelegd dat ze geen rechtshandelingen konden verrichten zonder toestemming van hun man.

[6] Laag III en laag IV zijn wel te onderscheiden, maar hebben principieel dezelfde bron in Gods heil en overlappen elkaar zeker.

wordt spannend waar de verschillende lagen die we hebben waargenomen, niet (direct) met elkaar te verzoenen zijn.

Het bekende gedeelte over het huwelijk in 1 Pet.3:1-7 vertoont een specifieke gelaagdheid die spanning veroorzaakt: in de concrete culturele context van zijn brief is het logische uitgangspunt het gezag van de man over de vrouw (laag IIb). Dat was typerend voor het leven van de aangesprokenen. Petrus' vermaning gaat over de manier waarop de stem van het evangelie in die situatie klinken moet. Dat vraagt om een niet-revolutionaire houding ('laat hem de kracht van het evangelie maar gewoon voelen in jouw houding.') De passage bereikt zijn hoogtepunt in vers 7 waar duidelijk wordt dat een goede onderlinge relatie in het huwelijk van invloed is op het gebed. Je deelt met elkaar in de genade van het nieuwe leven en dat is zo fundamenteel dat het niet zonder gevolgen blijft voor de concrete culturele context waarin Petrus schrijft. In concreto: naarmate man en vrouw samen meer en meer de kracht van vers 7 praktiseren zal er minder reden zijn dat zij zijn gezag erkent, laat staan dat zij hem 'heer' noemt.

In 1 Tim. 2: 8-11 zet Paulus net zo'n accent als Petrus in 1 Pet. 3: 1-6. Paulus wijst in vers 12 gezag van de vrouw over mannen af. Des te opvallender is de totale afwezigheid van die notie in 1 Kor. 7: 4, waar de vrouw zelfs zeggenschap over het lichaam van haar man krijgt. Die volstrekte wederkerigheid in het huwelijk is uniek voor het Nieuwe Testament en laat concreet zien wat Paulus bedoelt als hij schrijft: "U bent allen één in Christus Jezus" (Gal. 3:28).

Het lijkt erop dat het herstel van de wederkerigheid tussen man en vrouw begint tussen hen samen. Uiteraard zal dat een proces in gang zetten dat de dynamiek van het huwelijksleven in deze wereld van binnen uit vernieuwt. De grondtrekken daarvan worden geschetst in Ef. 5: 21-33 ("Aanvaard elkaars gezag" vers 21). Maar in het publieke optreden van mannen en vrouwen is kennelijk het culturele beeld van het door de man be-heer-ste huwelijk (nog) zo dominant dat het ook in de publieke samenkomsten van de gemeente het uitgangspunt is voor de verhouding tussen mannen en vrouwen.

Samenvattend: bij het in kaart brengen van de Bijbelse beeldvorming rond man en vrouw blijkt dat soms sprake is van Gods genezende genade. Regelmatig stuit je toch ook op een niet door God bedoelde vertekening van hun verhouding.

2.2.5 Vrouwen, tot een ambt geroepen

In de Bijbel is naast dit alles een (minder omvangrijke) lijn aanwezig, waarin vrouwen een speciale roeping van God hebben gekregen: de profetessen. Dat valt op, omdat het juist in de Bijbelse samenleving altijd mannen zijn die het woord voeren en beslissingen nemen. Dat beeld wordt vooral duidelijk als we de drie klassieke ambten in het oog houden: profeet, priester en koning.[7] Het priesterschap is het eerst georganiseerde ambt in Israël (Leviticus). Hier is uitsluitend sprake van mannen.[8] Het koningschap is in de gereformeerde traditie wel getypeerd als de *afbouw van Israëls ambtelijk apparaat* (na het voorstadium van de rechters). Ook hier is alleen van mannen sprake (in de dynastieke lijn; uiteraard hadden de gemalinnen de titel *koningin*).

[7] Zie hierover breder hoofdstuk 3 van ons rapport dat het belijden over de ambten bespreekt.
Voor de volledigheid zij vermeld dat het Oude Testament naast de profeten, priesters en koningen nog twee 'ambten' gekend lijkt te hebben: dat van de oudste (al vermeld vanaf Ex. 3: 16, geïnstitutionaliseerd in de organisatie van Israël in Num. 11: 16-30 en op plaatselijk niveau duidelijk functionerend als lokaal gezag b.v. Ruth. 4:2-4) en dat van de wijze (vgl. b.v. Spreuken passim en Jer. 18:18). De oudste in het Nieuwe Testament vertoont onmiskenbaar trekken van de oudste zoals die uit het Oude Testament bekend is. Ook de tekening van de oudsten in Openbaring lijkt een doorgaande lijn van Oude Testament naar Nieuwe Testament te suggereren.

[8] Daarbij moet wel aangetekend worden dat de stám Levi natuurlijk bestond uit mannen *en vrouwen* die samen geen eigen grondbezit hadden in Israël; zo waren ook de vrouwen bij de priesterdienst betrokken (vgl. Zacharias en Elisabeth).

In vergelijking met die twee ambten is het ambt van *profeet* van een wat afwijkende statuur. Het is niet dynastiek georganiseerd, maar speelt een *vrije* rol in het krachtenveld (zij het dat profeten zich soms wel in groepen of zelfs scholen georganiseerd hebben [vgl. 1 Sam. 10:10-12, 1 Kon. 18: 13, 2 Kon. 2:7, 2 Kon 4: 38-41). Bij dit 'vrije' ambt was er kennelijk ruimte voor het optreden van vrouwen (Ex. 15: 20, Recht. 4:4, 2 Kon. 22:14, Neh. 6: 14, Jes. 8:3). Wellicht hing dit samen met de bijzondere roeping van profeten: er was nooit sprake van een overervend ambt of institutaire indienststelling, maar doorgaans was er een bijzondere werking van de Geest, die kennelijk voor de omgeving ook herkenbaar en gezagsvol was (roeping). Het valt op dat we deze lijn van profetessen in het Nieuwe Testament zien doorlopen (maar wel opnieuw als een smalle lijn; zie Luk. 2:36, Hand 21:9), terwijl de andere twee ambten niet doorlopen in het Nieuwe Testament.

De hier getekende lijn wordt in de exegetische discussie soms verbonden aan het optreden van andere vrouwen in de dienst van het evangelie. Daarbij wordt verwezen naar Joh. 4, naar de vrouwen die op de dag van Christus' opstanding de boodschap doorvertellen en naar sommige medewerksters van Paulus zoals Febe (die diaken wordt genoemd, Rom. 16: 1)[9], Prisca (Rom. 16: 3) en Junia (die in Rom. 16:7 zelfs, samen met Andronikus als apostel wordt aangeduid)[10]. Je leest over vrouwen die profeteren (Hand. 2:17-18, Hand. 21:9, 1 Kor. 11:5; denk ook aan Maria, Luc. 1:46-55), of die onderwijs geven (Priscilla samen met Aquila aan Apollos, Hand. 18:26). Dat deze vrouwen actief waren voor het evangelie is onmiskenbaar, maar exegetisch lijkt hun dienst niet rechtstreeks te verbinden met de dienst van de profetessen. Dat is wel het geval, zij het in een wat minder strikt geformuleerde aansluiting, met de vrouwen die (in algemene zin) aangeduid worden in Hand. 2:18 en 1 Kor. 11:5. In de laatste twee Bijbelgedeelten gaat het niet om incidenteel optreden van vrouwen: er is duidelijk sprake van een brede algemene aanduiding. Overigens is naar dat brede optreden al in het Oude Testament vol verlangen uitgekeken (Num. 11:29).

Samenvattend: door heel de Bijbel heen komen regelmatig, maar niet dikwijls, vrouwen in beeld die aangeduid worden als profetes. Blijkbaar werden zij geroepen tot het profetenambt. Hun gezag als profetes wordt zonder problemen erkend. Hoe dan ook treden zij op als ambtelijk geroepenen. In het Nieuwe Testament wordt het profeteren in bredere zin verbonden aan het optreden van vrouwen in de gemeente.

2.2.6 Voorzichtige conclusies

Op basis van het hierboven samengebrachte materiaal drongen zich onderweg soms vermoedens op die richting kunnen geven aan ons concrete denken over man en vrouw in de kerk. Soms was er meer: er zijn Schriftgegevens die aanwijsbaar sturend zijn in hun normatieve strekking. Maar soms was er minder: er is ook sprake van een diffuus beeld, vooral daar waar in de beeldvorming sprake is van onderscheiden lagen die elkaar niet dekken. Op basis van dit alles trekken we voorzichtig enkele conclusies:

[9] In 1 Tim. 3:11 gaat het over vrouwen in het algemeen. Zie ook de weduwen waar Paulus het over heeft in 1 Tim. 5:9-10. Bij de aanduidingen 'weduwen' geeft de Statenvertaling de volgende kanttekening: ,,Namelijk tot het ambt eener diakones welke in de eerste Kerk de gemeente diende onder zieke, vreemde en arme lieden, en die daarvoor door de gemeente, in den nood zijnde, werden onderhouden.''

[10] In de geschiedenis van de exegese is wel getracht af te dingen op het ambtelijk karakter van de functies en werkzaamheden van de vrouwen die in de vorige paragraaf genoemd zijn. Ook is Junia wel als Junias opgevat, wat dan een mannennaam zou zijn. Maar onder de exegeten is in onze tijd een brede consensus dat het in Rom. 16:7 om het echtpaar Andronikus en Junia gaat. In de NBV wordt gemeld dat zij "als apostelen veel aanzien genieten". Wellicht heeft Paulus bedoeld te schrijven dat zij "onder de apostelen veel aanzien genieten" en dat kan op twee manieren opgevat worden: het kan betekenen dat zij bij de apostelen horen en als apostelen gewaardeerd worden; het kan ook betekenen dat de apostelen hen waarderen maar dat ze zelf geen apostelen zijn. De tweede betekenis roept de vraag op waarom Paulus dan speciaal de apostelen noemt. Al met al lijkt het erop dat het echtpaar Andronikus en Junia behoort tot de wijdere kring van apostelen, d.w.z. : ooggetuigen van Jezus met een directe opdracht van hem.

- De Bijbel spreekt over mannen en vrouwen vanuit de huwelijksrelatie. In die relatie zijn zij gelijkwaardig en krijgen zij een gezamenlijke opdracht en verantwoordelijkheid voor het cultiveren van de schepping.[11]
- In de Bijbel heeft de plaats van de vrouw vrijwel steeds de trekken van de omringende cultuur: ondergeschikt aan de man.
- Tegelijkertijd is er een genadig onderscheid tussen de Bijbel en de omringende cultuur: eerbetoon aan vrouwen binnen hun ondergeschikte positie en de belofte van levensvernieuwing die ook impact heeft op haar verhouding tot de man.
- In dit licht wordt begrijpelijk dat het Nieuwe Testament een dubbele lijn lijkt te trekken: de *genadige* lijn: in Christus Jezus bent u allen één; en de *cultuurbepaalde* lijn: geen zeggenschap over de man. Het lijkt er op dat beide lijnen (nog) niet samenkomen tot een duidelijke normatieve trend. De bijeengebrachte bijbelgegevens doen de impact zien van de vloek van Gen. 3: nog steeds werkt het kwaad door in de man-vrouw-relatie en dat zorgt ervoor dat ook in onze tijd mannen en vrouwen nog steeds niet gelijkwaardig worden behandeld.
- Daardoor worstelen we nog steeds met passages bij Paulus die moeilijk te harmoniëren zijn.
- Het lijkt erop dat het evangelie (onzichtbaar maar zeker) vrouwen bevrijdt van hun ondergeschikte positie en hen naast de mannen plaatst.
- In alle tijden is er ruimte geweest voor het optreden van vrouwen met een profetische taak. Tegen een dergelijk optreden van vrouwen werd geen bezwaar gemaakt.

Wie nadenkt over de plaats van man en vrouw met betrekking tot het ambt moet recht doen aan de verschillende lagen die binnen de Bijbel te onderscheiden zijn en ook aan de onderlinge verhouding tussen die lagen.

2.3 Bouwsteen 2: vrouwelijke inbreng aanvaard en afgeremd

Naast de algemene lijn die we in de vorige paragraaf tekenden zijn er ook specifieke verhalen in de Bijbel, waarin vrouwen op de voorgrond treden. Uiteraard kregen die verhalen hun eigen plek in de discussie rond vrouw en ambt. In deze bouwsteen halen we uit beide testamenten een voorbeeld voor het voetlicht, waarbij vrouwen een opvallende rol spelen in de leiding over Gods volk (respectievelijk Debora en Priscilla). Die vrouwelijke inbreng werd duidelijk aanvaard en erkend. Tegelijkertijd zijn er passages in de brieven van Paulus die de inbreng van vrouwen juist lijken af te remmen. Daarom bieden we vervolgens onder deze bouwsteen ook een bespreking van die zgn. zwijgteksten.

2.3.1 Debora, vrouw in het ambt of uitzondering die de regel bevestigt?

Een vroege vrouwelijke ambtsdrager

Wie in de Bijbel zoekt naar gegevens over vrouwen die leiding geven aan Gods volk, stuit al gauw op de persoon van Debora (Rechters 4).[12] In een tijd dat het bestuur over Israël (en de hele omliggende regio) exclusief in handen van mannen lag, bekleedde zij de positie van rechter in Israël terwijl ze bovendien profetes was (Rechters 4: 4). In een urgente crisissituatie neemt zij het initiatief en geeft Barak in naam van de HEER, de God van Israël, opdracht de strijd aan te gaan (Rechters 4: 6). Hier gaat het anders dan bij de andere rechters die (als man) persoonlijk door God geroepen werden tot hun taak en zelf de militaire leiding op zich namen. Haar strijdplan en actie (Rechters 4: 14) bieden verlossing uit de urgente nood van de verdrukking. Met recht mag ze een voorbeeld genoemd worden voor vrouwen die voorop gaan en op een gezaghebbende manier leiding geven aan Gods volk. Als de taak van de rechter een ambt genoemd mag worden, zou Debora een vroeg voorbeeld kunnen zijn van een vrouw in het ambt. Zo wordt ze dan ook vaak genoemd in concrete discussies rond vrouw en ambt.

---

[11] Dit uitgangspunt van de huwelijksrelatie is in een tijd als de onze, waarin het steeds vaker voorkomt dat er geen huwelijksrelatie is, soms moeilijk te begrijpen. De taal uit de Bijbel kan confronterend zijn, en het gemis van een relatie daardoor groter. De opdracht die aan de mensheid is gegeven geldt voor ieder mens, ook al wordt deze tegenwoordig ook buiten het huwelijksverbond uitgevoerd.

[12] In Gen. 35: 8 wordt haar minder bekende naamgenote, de voedster van Rebekka, genoemd.

Opvallend is overigens dat min of meer in de schaduw van haar optreden nog een andere vrouw met ere wordt genoemd: Jaël die strijdheer Sisera om het leven brengt (Rechters 4: 17-22). De vroege Rechterstijd maakt overtuigend duidelijk dat het niet alleen mannen zijn door wie God verlossing schenkt aan Israël.

Een vrouw als tweede keus
Tegelijkertijd blijkt dat met het bovenstaande toch niet het hele verhaal verteld is. In de rij van Rechters is Debora als vrouw onder zoveel mannen wel duidelijk de uitzondering. Dat zij naar voren treedt is vaak in verband gebracht met het in gebreke blijven van de mannen van Israël. "Zij deed wat mannen hadden moeten doen".[13] In de geschiedenis van de uitleg is ook wel opgemerkt dat haar optreden als vrouw gelet op de gehele geschiedenis van de rechters in overeenstemming is met een opvallende trek van dit Bijbelboek. "God gebruikt een onbruikbaar instrument".[14] Bij elke rechter is duidelijk dat het een persoon betreft die niet direct door mensen gekozen zou worden. God verlost door mensen van wie je het niet zou verwachten. Ehud is linkshandig, en dus ongeschikt voor het leger, Jefta is een bastaard die geen plek heeft in de volksvergadering enz. En zo is het 'afwijkende' in Debora's optreden dat ze een vrouw is.

Zoals gezegd valt in haar optreden op, dat zij niet zelf de militaire leiding op zich neemt, maar die aan Barak opdraagt. Was het nemen van de militaire leiding in haar tijd toch een stap te ver voor een vrouw? Het lijkt er op dat zij zich zelf in ieder geval bewust is van het detonerend effect van haar optreden in een mannencultuur. Als Barak stelt dat hij alleen wil optrekken als zij meegaat, brengt ze namelijk zelf ter sprake dat hem daarmee de eer van de overwinning zal ontgaan. Kennelijk zal men het zo uitleggen dat hij niet mans genoeg was om op eigen kracht dat resultaat te behalen.

Hoe dan ook, al was blijkens de beschrijving Debora's positie als profetes en rechter in Israël onomstreden, haar geschiedenis lijkt niet geschreven te zijn om daarmee te demonstreren dat het optreden van vrouwen in leidinggevende situaties en ambten een algemeen bekende praktijk was in Israël.

Een overvraagd Bijbelverhaal
Het verhaal van Debora brengt heel duidelijk in beeld dat God ook door vrouwen verlossing schenkt, hetzij door hun optreden in een erkend ambt in Israël, hetzij door kordaat optreden in een specifieke situatie. Tegelijkertijd wordt daarmee geen duidelijke trend m.b.t. vrouwelijke ambtsdragers in Israël beschreven.

Die tweesporigheid in de verwijzing naar dit verhaal als argument in de discussie rond vrouw en ambt is bijzonder duidelijk terug te vinden in de tweespalt tussen voor- en tegenstanders. Een kort onderzoekje naar documentatie van kerkelijke discussies rond dit thema zoals die publiek beschikbaar is via diverse kerkelijke en particuliere websites, leert al snel dat zowel voor- als tegenstanders in Debora (vaak in gezelschap van Mirjam en Chulda) een getuige voor hun standpunt menen te herkennen.

Even opvallend is overigens dat daarbij doorgaans veel minder aandacht geschonken wordt aan de vraag in hoeverre de hier tastbaar door mannen gedomineerde cultuur (zie de uitgesproken seksistische taal in Rechters 5:30) naar de wil van God was. Alleen al dat gegeven zou terughoudend moeten maken om dit Bijbelverhaal via een eenduidig beroep als argument pro of

Samenvattend: uit Debora's optreden in Israël maken we op dat God in het Oude Testament de leiding over zijn volk een enkele keer in handen van een vrouw legde.

[13] C. Vonk, *De voorzeide leer*, Ie, 451.
[14] B. Holwerda, *Seminarie dictaat Richteren* I, 14, vgl. 17 enz.

contra aan te voeren. Met verwaarlozing van (een groot deel van) de specifieke culturele context wordt soms een al te snelle parallel getrokken met onze ambtspraktijk vandaag. Daarmee wordt dit Bijbelverhaal gemakkelijk overvraagd. De primaire boodschap van het verhaal is dat God verlost en orde op zaken stelt. Hoe onverwacht het misschien ook geweest mag zijn dat hij daarvoor een vrouw riep, haar optreden was een zegen voor Israël en werd algemeen aanvaard.

2.3.2 Aquila en Priscilla: samen actief

Bij de verkondiging van het evangelie in Korinte en in Efeze werkt Paulus samen met Aquila en zijn vrouw Priscilla (of Prisca). Dat is opvallend want in brieven aan juist deze twee gemeenten staan de zogenaamde zwijgteksten waarin Paulus een rem zet op de vrouwelijke inbreng. Hoe kun je Paulus' daden rijmen met zijn woorden?

Wat we weten over Aquila en Priscilla

Over Aquila en Priscilla lezen we het één en ander in Handelingen 18. Verder komen we hen drie keer tegen in de brieven van Paulus, namelijk als Paulus hen laat groeten (Rom. 16:3 en 2 Tim. 4:19) of hun groeten aan anderen overbrengt (1 Kor. 16:19). Vooral hun contact met Apollos is opvallend. Ze ontmoeten hem in Efeze, in de synagoge. Daar verkondigt hij geestdriftig de leer over Jezus maar Priscilla en Aquila merken dat er merkwaardige leemtes zijn in zijn verhaal: hij weet alleen van de doop van Johannes! Ze gaan in de afzondering met hem in gesprek en leggen hem uit wat de Weg van God precies inhoudt. Dat doen ze samen, en dat is in die tijd opvallend. Die man en zijn vrouw gaan samen met Apollos in gesprek. Niet alleen *hij* voert het woord; *zij* ook. Ze hebben allebei wat te vertellen. [15]

Een paar jaar later wonen Aquila en Priscilla nog steeds in Efeze; hun huis is dan de plaats waar de gemeente samenkomt (1 Kor. 16:19). Vanuit Efeze schrijft Paulus onder meer het volgende: "Vrouwen moeten gedurende uw samenkomsten zwijgen" (1 Kor. 14:34). Korte tijd nadat Paulus dat geschreven heeft, vertrekt hij voor een reis in de richting van Macedonië. De gemeente van Efeze blijft tijdelijk achter onder leiding van Timoteüs aan wie Paulus een brief schrijft om hem te ondersteunen in de opbouw van de gemeente. In deze brief doet Paulus onder meer de volgende uitspraak: "Een vrouw dient zich gehoorzaam en bescheiden te laten onderwijzen; ik sta haar dus niet toe dat ze zelf onderwijst of gezag over mannen heeft; ze moet bescheiden zijn" (1 Tim. 2:11-12).

Nog weer een paar jaar later treffen we Prisca en Aquila in Rome aan (Rom. 16:3). Paulus vraagt aan zijn lezers te Rome deze twee mensen te groeten. Hij heeft warme woorden voor hen: ze zijn zijn medewerkers in de dienst aan Christus Jezus; ze hebben zich er met hart en ziel voor ingezet om in Rome het werk te doen dat Paulus daar zo graag had willen doen.[16] Net als in Efeze is hun huis in Rome de plaats waar de gemeente samenkomt; blijkbaar is het een ruim huis.

Al met al worden Aquila en Priscilla in de Bijbel zes keer genoemd. Je zou verwachten dat hij als eerste wordt genoemd en zijn vrouw daarna. Twee keer gebeurt dat ook: dan wordt Aquila als eerste genoemd (namelijk in Hand. 18:2 en in 1 Kor. 16:19). Maar vier keer gaat het anders dan verwacht want dan wordt Priscilla als eerste genoemd (namelijk in Hand. 18:18, in Hand. 18:26, in Rom. 16:3 en in 2 Tim. 4:19).

---

[15] Zie de GSEV bundel *Vrouw en kerk* uit 1999 met daarin twee verhalen uit de praktijk: ouderlingenechtparen in de NGK Assen en oudstenechtparen in de VEG Amersfoort. Zie tevens de website www.moore.edu.au/paa voor een initiatief van het Moore College: het Priscilla&Aquila Centre. Dit centrum is opgericht om aandacht te vragen voor een christelijke bediening door vrouwen in samenwerking met mannen en om een dergelijke bediening te promoten.

[16] Jakob van Bruggen, *Romeinen. Christenen tussen stad en synagoge* (Kampen: J.H. Kok, 2006), 230: "Het verband maakt aannemelijk dat Paulus, die zelf al lange tijd naar Rome had willen gaan, heel dankbaar is dat zij het nu gedaan hebben. Zij zijn voorlopig min of meer zijn plaatsvervangers! Zij hebben hun leven wel niet op het spel gezet voor Paulus, maar zij hebben het wel voor hem ingezet in Rome".

Wat kunnen we uit deze gegevens afleiden?
Hieruit wordt soms heel veel afgeleid. Priscilla zou de belangrijkste van de twee zijn, zowel in het bedrijf als in het kerkelijk leven. Maar in twee van de vier gevallen waarin Aquila in tweede positie staat, is ook een andere verklaring mogelijk.

Hoe groot was de rol van Priscilla? Volgens sommigen was zij een soort van professor in de theologie die Apollos in de collegebanken had zitten.[17] Volgens anderen was zij samen met Aquila actief in de privésfeer. [18] Uit de Bijbelse gegevens krijg je de indruk dat het daar ergens tussen in zit. Ze zijn tot grote zegen voor Apollos en daarmee voor de gemeente te Efeze en later ook voor de gemeente te Korinte. Ze zijn later van groot belang voor de gemeente te Rome.

Paulus heeft veel waardering voor Prisca en Aquila en hij laat die waardering tot drie keer toe blijken; daarbij noemt hij Prisca zelfs twee keer als eerste. En toch zet hij een rem op de vrouwelijke inbreng in de gemeente. Vanuit de gemeente die bij Aquila en Prisca in Efeze samenkomt, stuurt hij de hartelijke groeten naar Korinte; maar hij schrijft aan Korinte ook dat vrouwen gedurende de samenkomsten moeten zwijgen (1 Kor. 14:34). En korte tijd later onderstreept hij dat in een brief aan Timoteüs die tijdelijk voorganger is in Efeze (zie 1 Tim. 2:11-12).

Vaak wordt gesteld dat de negatieve opmerkingen van Paulus te maken hebben met de specifieke situatie in Korinte en in Efeze;[19] dat is dan gelijk voor velen een goede reden om zijn opmerkingen aan de kant te schuiven omdat de specifieke situatie in onze tijd anders is. Maar Korinte en Efeze waren centra in het Romeinse rijk waar je overal 'nieuwe Romeinse vrouwen' zag verschijnen[20] die door filosofen en anderen werden bestreden en tegen wie keizer Augustus nieuwe wetgeving maakte.[21] In de tijd van Paulus waren er wat meer mogelijkheden voor vrouwen om onderwijs te volgen; voor vrouwen was geen ruimte om buitenshuis een onderwijstaak te vervullen; maar met name in hogere kringen waren er vrouwen die in financieel opzicht zelfstandig waren en in het openbaar actief waren.[22] Deze buitenbijbelse informatie spoort zowel met de negatieve opmerkingen van Paulus als met de (beperkte) Bijbelse gegevens over Aquila en Priscilla.

Samenvattend: uit de opstelling van Paulus t.o.v. Prisca en Aquila blijkt dat Paulus de vrouwelijke inbreng in de gemeente goed vindt en er dankbaar gebruik van maakt.

2.3.3 De 'zwijgteksten'

De vraag gaat nu klemmen, wat Paulus precies bedoelt met zijn opmerkingen in 1 Kor. 14:34 en 1 Tim. 2:9-10. Bijbellezers zijn kinderen van hun eigen tijd en lezen de Bijbel ook in hun eigen tijd. Het risico is daardoor levensgroot aanwezig dat sommige teksten over het hoofd worden gezien of onschadelijk worden gemaakt. Dat risico is duidelijk waarneembaar in de geschiedenis van de exegese. Wie gewend is dat mannen de baas zijn en dat vrouwen een teruggetrokken leven leiden, leest dat ook in de bijbel. Het heeft geleid tot uitspraken waarvoor we ons vandaag de dag schamen. Maar ook in onze tijd is het risico levensgroot aanwezig dat we teksten over het hoofd zien of

[17] Deze gedachte is te vinden in een brief van de NGK Arnhem (bijlage 24 bij de notulen van de LV van de NGK in 1998). Zie ook Kenneth Bailey (in een artikel in Theological Matters, jan/feb 2000).
[18] Deze benadering tref je ook aan bij Calvijn in zijn uitleg van Hand. 18:26. Vier aspecten haalt hij naar voren: Priscilla en Aquila zijn niet jaloers op de grote gaven van Apollos en ze zien hem ook niet als concurrent. Apollos weet veel meer van de Schriften dan zij en hij heeft sowieso veel meer kennis dan zij maar hij laat zich door zijn gesprekspartners gezeggen. Uit deze geschiedenis blijkt duidelijk dat ook vrouwen heel wat weten van de Schrift. En Priscilla gaf haar onderwijs in haar eigen huis om niet de orde omver te werpen zoals die door God en de natuur is voorgeschreven.
[19] Zie bijvoorbeeld Kenneth Bailey (in het artikel dat hierboven is aangehaald).
[20] Deze informatie is ontleend aan Bruce Winter (*Roman Wives, Roman Widows. The Appearance of New Women and the Pauline Communities*) en aan Myriam Klinker-De Klerck (*Herderlijke regel of inburgeringscursus? Een bijdrage aan het onderzoek naar de ethische richtlijnen in 1 Timoteüs en Titus*).
[21] Zie Klinker blz. 49.
[22] Zie Klinker blz. 61-64.

onschadelijk proberen te maken. Alleen: het is moeilijker om dat te signaleren omdat we er middenin zitten.

Als deputaten hebben we het diepe verlangen om voluit recht te doen aan de hele Schrift. We zijn ervan overtuigd dat die Schrift een eenheid is: God spreekt zichzelf niet tegen. En tegelijk beseffen we dat die Schrift geen massieve tekst is die in één keer uit de hemel is komen vallen: God heeft geduld gehad met de mensen en hen in de loop van de tijd verder gebracht in hun denken en doen.[23]

We hebben heel veel verschillende verklaringen gelezen van 1 Korintiërs 14:34-36 en van 1 Timoteüs 2:11-12. Regelmatig bekroop ons daarbij het onbehaaglijke gevoel dat de uitlegger een draai probeert te geven aan de tekst zodat hij of zij er geen last meer van heeft en met een gerust hart kan pleiten voor de openstelling van alle kerkelijke ambten voor mannen en ook voor vrouwen. Maar samen erkennen we ook dat in ons eigen kerkelijke verleden regelmatig de indruk is gewekt dat de ambtelijke structuur zoals wij die kennen, rechtstreeks te koppelen is aan wat Paulus schrijft in 1 Korintiërs 14 en in 1 Timoteüs 2; daarbij hebben we grote woorden over anderen niet geschuwd; we schrijven dit met schaamte.

Het is ons niet duidelijk wat Paulus in deze hoofdstukken precies bedoelt, met name omdat er onvoldoende informatie beschikbaar is over de situatie waar hij op reageerde. Een paar punten zijn wel duidelijk:

a. Paulus geeft in 1 Korintiërs 14 voorschriften die niet alleen ingaan op de specifieke situatie in Korinte maar die uitdrukkelijk voor iedereen gelden; zie vers 33 waar Paulus schrijft: "Zo is het in alle gemeenten van de heiligen"; zie ook vers 36 waar te lezen staat: "Heeft het woord van God zich soms verspreid via uw gemeente? Of heeft het enkel u bereikt?"
b. Paulus komt in 1 Korintiërs 14 met een zwijggebod voor vrouwen tijdens de samenkomsten; dat zwijggebod is niet algemeen maar geldt slechts voor een specifieke situatie. Dat blijkt uit het geheel van 1 Korintiërs 14 waar Paulus het spreken regelt maar niet verbiedt; zie bijvoorbeeld vers 27-28: "Er mogen twee, hoogstens drie van u in klanktaal spreken, ieder op zijn beurt en bovendien met iemand die de uitleg geeft. Is er niemand die dit kan, dan moeten ze zwijgen en alleen voor zichzelf tot God spreken". Dat blijkt ook bij vergelijking met 1 Korintiërs 11 waar Paulus aan het bidden en profeteren door vrouwen voorschriften verbindt maar het niet verbiedt; zie vers 5: "Maar een vrouw maakt haar hoofd te schande wanneer ze met onbedekt hoofd bidt of profeteert ..."[24]
c. Paulus doet in 1 Timoteüs 2 een beroep op zowel mannen als vrouwen om zich gepast te gedragen tijdens de samenkomsten maar hij vult dat voor mannen en vrouwen verschillend in, met een beroep op de schepping en met het oog op de vernieuwde schepping.
d. Paulus maakt in 1 Timoteüs 2 duidelijk dat het niet goed is dat een vrouw zelf onderwijst of gezag over mannen heeft. Dat is geen algemene uitspraak want hij maakt verderop in zijn brief duidelijk dat Timoteüs "oude vrouwen als moeders" moet zien die gezag hebben over dochters en zonen (1 Tim. 5:2; zie hierbij ook de dankbaarheid van Paulus voor het

[23] Dit is geen ontdekking van de nieuwere hermeneutiek. Zie reeds Dr S.Greijdanus, *Schriftbeginselen ter Schriftverklaring*, blz. 127: "Omdat de Heilige Schrift een organisme is, moet bij haar ter verklaring van het eene deel gerekend worden met het geheel en de andere deelen en met den ontwikkelingsgang der openbaring." Greijdanus heeft dus oog voor de eenheid van de Schrift en ook voor de ontwikkeling in de Schrift.

[24] De houding van vrouwen bij dat onderwijs moet gehoorzaam en bescheiden zijn. In het Grieks is de volgorde omgekeerd; voorop gaat een woord dat 'rustig' betekent; in 2 Tess. 3:12 wordt het gebruikt voor mannen, die rustig hun werk moeten doen. Het impliceert geen zwijgplicht. Het woord dat met 'gehoorzaam' (NBV) of 'onderdanigheid' is vertaald, heeft in het Grieks een minder sterke gevoelswaarde dan de genoemde Nederlandse woorden. In Kol.3:18 wordt het gebruikt voor de houding van vrouwen jegens hun man (in de NBV vertaald met: erken zijn gezag), terwijl voor de kinderen (vs. 20) het woord gehoorzamen wordt gebruikt. Zie hierover breder hoofdstuk 2.4.1. De combinatie van woorden hier wil zoveel zeggen als: ontvankelijk en respectvol zoals dat van een leerling tegenover een leermeester past.

oprechte geloof van de grootmoeder en de moeder van Timoteüs, verwoord in 2 Tim. 1:5).[25]

In de zgn. zwijgteksten (1 Kor 14:34-36; 1 Tim. 2:8-15) horen we de waarschuwing dat vrouwen niet mogen domineren, dat de huwelijksband niet onder druk gezet mag worden en dat we altijd ook in relatie tot het andere geslacht voor Gods aangezicht staan. Ook mannen mogen vrouwen niet overheersen, maar ze moeten hen dienen en in de gemeente met hen in reinheid omgaan (1 Tim 5:2). Wat Paulus precies bedoelt met zijn opmerkingen in 1 Kor. 14:34 en 1 Tim. 2:9-10, wordt verschillend beoordeeld. Wat zijn woorden precies betekenen voor onze tijd, is ook niet duidelijk.

Hoewel een deel van de teksten lijkt te verwijzen naar de specifieke situatie in de desbetreffende gemeenten, wordt wel duidelijk dat er een rem kan zijn op de inbreng van vrouwen in de gemeente. Komt dat voort uit hun vrouw-zijn? Of moet je wellicht zeggen dat dat voortkomt uit het gebrek aan kennis van veel vrouwen in de tijd van Paulus? Hij roept hen in 1 Tim. 2:11 op zich te laten onderwijzen, wat cultureel niet gebruikelijk was in die tijd. Het lijkt erop dat het vooral dit laatste is, omdat Paulus dankbaar gebruik maakt van de inbreng van begaafde vrouwen zoals Priscilla.

Over de interpretatie van de zwijgteksten zijn boekenkasten vol geschreven. In al dat exegetisch geweld wordt duidelijk dat de interpretatie van deze teksten voor een groot deel afhangt van onze kennis en interpretatie van de cultuur in die tijd. We moeten daarom voorzichtig zijn met al te stellige uitspraken over wat in deze teksten bedoeld kan zijn. De essentie mag daardoor niet verloren gaan: het is aan ieder toegestaan te profeteren en te spreken, maar niet zomaar, daarvoor is kennis en inzicht nodig en zonder onderwijs is het niet verstandig te spreken. Daarnaast is het aan mannen en vrouwen om zich in dat spreken gepast te gedragen. Gepast gedragen is iets wat cultureel wordt bepaald en wat in die tijd en cultuur gepast is, hoeft dat in onze tijd en cultuur niet te zijn. De zwijgteksten kunnen we niet negeren, maar we kunnen er ook niet de lading aan toekennen die het in deze tijd lijkt te hebben gekregen; het is geen vaste grond op basis waarvan de ambten voor vrouwen gesloten moeten blijven. Hoe dat destijds werd ingevuld is duidelijk, hoe wij dat nu kunnen invullen is iets waarop we ons in de gemeenten dienen te bezinnen.

Samenvattend: wie de zwijgteksten bestudeert, ziet daarin een oproep om in alle bescheidenheid zich te laten onderwijzen, iets dat geldt voor vrouwen en mannen, al krijgt dat voor ieder van hen een verschillende invulling, die mede bepaald is door de cultuur in die tijd. Het is aan ieder toegestaan te profeteren en te spreken, maar niet zomaar, daarvoor is kennis en inzicht nodig en zonder onderwijs is het niet verstandig te spreken. Daarnaast is het aan mannen en vrouwen om zich in dat spreken gepast te gedragen. Het lijkt aan te komen op samen werken van mannen en vrouwen in dienst van het evangelie zodat aan steeds meer mensen de weg van God gewezen wordt.

2.4 Bouwsteen 3: exegese van teksten over hoofd

In het Nieuwe Testament wordt het woord 'hoofd' vrijwel alleen in de letterlijke betekenis van het woord gebruikt. Af en toe wordt het ook in overdrachtelijke zin gebruikt, namelijk in brieven van de apostel Paulus aan de gemeenten in Korinte, Kolosse en Efeze; twee keer schrijft hij dat de man het hoofd is van de vrouw (zie 1 Kor. 11:3 en Ef. 5:23). Wat betekent deze woordkeus voor de ambten?

2.4.1 1 Korintiërs 11

Aan de Korintiërs schrijft Paulus: "Christus is het hoofd van de man, de man het hoofd van de vrouw en God het hoofd van Christus" (1 Kor. 11:3). Dit is voor Paulus een fundamenteel gegeven.
In Kolossenzen 3 heeft Paulus het over 'hoofd' en 'lichaam', maar in 1 Korintiërs 11 heeft hij het uitsluitend over 'hoofd'. De man is 'hoofd' van de vrouw, maar de vrouw is niet 'lichaam' van de man. Daarom is voor het woord 'hoofd' een tijdlang de vertaling met 'bron' of 'oorsprong'

[25] Dat houdt ook in dat hij hun goede onderwijs niet in de wind mag slaan (vgl. Spr. 1:8).

overwogen. Maar bij nader inzien houdt die vertaling geen stand. Met het Griekse woord voor 'hoofd' wordt de leider aangeduid of het uiteinde van iets.[26] Hoe moeten we het begrip hoofd en de noodzaak tot hoofdbedekking in deze tekst dan duiden?
De man is "Gods beeld en luister" (vers 7a). Dat is een zinspeling op Genesis 1:27 waar je kunt lezen: "God schiep de mens als zijn evenbeeld, als evenbeeld van God schiep hij hem". Bij het woord 'luister' klinkt Psalm 8:6 door over de mens die door God is gekroond "met glans en glorie". Hij straalt een luister uit waarin God een welbehagen heeft. Als de man "Gods beeld en luister" is, hoe zit het dan met de vrouw? Paulus noemt de vrouw niet het lichaam van de man maar "de luister van de man" (vers 7b). Het begrip hoofd wordt ingevuld door het begrip luister, dat lijkt te duiden op hoe God naar Christus kijkt, Christus naar de man kijkt en de man naar zijn vrouw kijkt: met welbehagen. Het punt lijkt hier te zijn dat het voor een vrouw ongepast is om de luister van de man (d.w.z. de luister waarvan hij mag genieten) uit te stralen terwijl zij met of namens God communiceert (bidden en profeteren).[27] Het lijkt daarmee een terechtwijzing te zijn voor de vrouwen in de gemeente van Korinte.

Geldt deze terechtwijzing dan voor alle mannen en vrouwen of is deze specifiek voor Korinte of specifiek voor gehuwden? In Efeziërs 5 heeft Paulus het over *de* man die het hoofd is van *zijn* vrouw, maar in 1 Korintiërs 11 lijkt het te gaan over *de* man die het hoofd is van *de* vrouw. Dat wordt bevestigd in vers 8 en 9 waar Paulus aan de schepping herinnert: "De man is immers niet uit de vrouw voortgekomen, maar de vrouw uit de man; en de man is niet omwille van de vrouw geschapen, maar de vrouw omwille van de man". Staat elke man dan boven elke vrouw? Dat lijkt ver buiten de werkelijkheid te staan van vrouwelijke leidinggevenden in bedrijven en van gelijkwaardigheid in relaties. Voor een christen kan dat geen reden zijn om deze woorden te laten voor wat ze zijn en er vandaag niets meer mee te doen. Laten we bedenken hoe God de mens schiep: "mannelijk en vrouwelijk schiep hij de mensen" (Gen. 1:27). Mannen en vrouw zijn samen het beeld van God; ze zijn het niet los van elkaar. Zo heeft God 'de mens' bedoeld. Mannen en vrouwen vullen elkaar aan als ze getrouwd zijn maar dat gebeurt ook op de werkvloer en in de kerk. De vernieuwde mensheid wordt gevormd door mannen en vrouwen die samen Christus navolgen.

De tekst uit 1 Korinte 11 maakt duidelijk dat mannen en vrouwen zich rolbewust dienen te gedragen ten opzichte van elkaar. Dat doet niets af aan de vrijheid waarmee mannen en vrouwen kunnen bidden en profeteren, samen zijn ze immers beeld van God (1 Kor. 11:11). Hoe moet een man als hoofd van de vrouw bidden en profeteren? Hoe moet een vrouw als luister van de man dat doen? Wie bidt, spreekt rechtstreeks tot God; wie profeteert, spreekt rechtstreeks namens God. Paulus benadrukt dat je in het contact met God steeds moet beseffen dat je als man of als vrouw voor God staat. Blijkbaar heeft de gemeente in Korinte die herinnering nodig. De voorschriften van het eerste gedeelte van 1 Korintiërs 11 zijn niet beperkt tot de samenkomsten van de gemeente; het gaat hier om een levenshouding waar de hoofdbedekking een uiting van is. Het lijkt erop dat Paulus een geheel eigen praktijk voorstaat, een praktijk die hij heeft geïntroduceerd in alle gemeenten waar hij werkte, een praktijk die onderscheid maakt tussen mannen en vrouwen.[28] In onze eeuw is die praktijk verdwenen.

Samenvattend: zowel mannen als vrouwen mogen bidden (d.w.z.: rechtstreeks tot God spreken) en profeteren (d.w.z.: rechtstreeks namens God spreken). Daarbij is wel van belang dat je voor God staat zoals je bent: als man of als vrouw. Eigen symbolen hebben we daarvoor vandaag niet meer. De vraag is hoe je dat onderscheid vandaag vorm zou kunnen geven.

[26] R. Dean Anderson, *1 Korintiërs. Orde op zaken in een jonge stadskerk* (Kampen: J.H. Kok, 2008), 148-149.
[27] R. Dean Anderson, *1 Korintiërs.* 155.
[28] R. Dean Anderson, *1 Korintiërs*. 150-155.

2.4.2 Kolossenzen 3:18-19

In zijn brief aan de Kolossenzen start Paulus bij de hoge positie van de Zoon van God: "Beeld van God, de onzichtbare, is hij, eerstgeborene van heel de schepping: in hem is alles geschapen, alles in de hemel en alles op aarde, het zichtbare en het onzichtbare, vorsten en heersers, machten en krachten, alles is door hem en voor hem geschapen. Hij bestaat vóór alles en alles bestaat in hem. Hij is het hoofd van het lichaam, de kerk. Oorsprong is hij, eerstgeborene van de doden, om in alles de eerste te zijn" (Kol. 1:15-18).

Wie Christus Jezus als zijn Heer aanvaard heeft, is één met hem en dat heeft een bijzonder effect: "Want in hem is de goddelijke volheid lichamelijk aanwezig, en omdat u één bent met hem, het hoofd van alle machten en krachten, bent ook u van die volheid vervuld" (Kol. 2:9-10). Paulus komt vervolgens met een oproep: "Laat u niet veroordelen door mensen die opgaan in zelfvernedering en engelenverering, zich verdiepen in visioenen of zich laten voorstaan op eigen bedenksels. Zulke mensen richten zich niet naar het hoofd, van waaruit God het hele lichaam, door gewrichtsbanden en pezen ondersteund en bijeengehouden, doet groeien" (Kol. 2:18-19).

Verderop in zijn brief gebruikt Paulus het woord 'hoofd' niet meer maar hij blijft wel aandacht vragen voor de hoge positie van de Zoon van God waar christenen voluit van profiteren. De hoge positie van de Zoon van God heeft grote gevolgen voor het leven als christenen met elkaar. Je moet elkaar verdragen en elkaar vergeven (Kol. 3:13); je moet elkaar onderrichten en vermanen in alle wijsheid (Kol. 3:16); samen ben je daarbij afhankelijk van en gericht op Christus (die volgens Kol. 1:18, Kol. 2:10 en Kol. 2:19 het hoofd is). Dat werkt ook door in huis, onder meer in de onderlinge verhoudingen in het huwelijk. Paulus komt in dat kader met twee korte aansporingen: "Vrouwen, schik u naar uw man,[29] zoals past bij uw verbondenheid met de Heer. Mannen, heb uw vrouw lief en wees niet bitter tegen haar" (Kol. 3:18-19).

Samenvattend: Paulus gebruikt in de brief aan de Kolossenzen het woord 'hoofd' niet om de onderlinge verhoudingen te typeren maar benut dat woord uitsluitend als een omschrijving van de band tussen Christus en de kerk: Christus is het hoofd en de kerk is het lichaam. Alle christenen moeten gericht zijn op hun hoofd (Christus) zodat het lichaam (de kerk) kan groeien. Wellicht kun je bij de gewrichtsbanden en pezen die het lichaam ondersteunen en bijeenhouden, denken aan mensen met een bijzonder ambt, maar Paulus besteedt daar verder geen aandacht aan.

2.4.3 Efeziërs 5:22-23

In zijn brief aan de Efeziërs komen meerdere elementen die in de brief aan de Kolossenzen al te vinden waren, opnieuw naar voren,[30] maar breder uitgewerkt en expliciet aan elkaar verbonden. Paulus neemt opnieuw zijn uitgangspunt in de hoge positie die God aan Christus gegeven heeft: "Hij heeft alles aan zijn voeten gelegd en hem als hoofd over alles aangesteld, voor de kerk, die zijn lichaam is, de volheid van hem die alles in allen vervult" (Ef. 1:22-23). Hier is heel duidelijk sprake van gezag. Christus heeft gezag over de kerk en het is de bedoeling dat we "samen volledig toe groeien naar hem die het hoofd is: Christus" (Ef. 4:15). Het hoofd is bepalend maar zorgt tegelijk dat het lichaam sterker wordt. "Vanuit dat hoofd krijgt het lichaam samenhang, en wordt het ondersteund en bijeengehouden door alle gewrichtsbanden. Ieder deel draagt naar vermogen bij tot de groei van het lichaam, dat zo zichzelf opbouwt door de liefde" (Ef. 4:16).

Dit feit is de basis voor de klemmende oproep van Paulus om als nieuwe mensen te leven "want wij zijn elkaars ledematen" (Ef. 4:25). We zijn aan elkaar gegeven en we moeten er voor elkaar zijn. In

[29] De vertaling: "schik u naar uw man" verdient volgens ons de voorkeur boven de vertaling die de NBV biedt: "erken het gezag van uw man".

[30] Waarschijnlijk heeft Paulus eerst de brief aan de Kolossenzen geschreven en een paar jaar later de brief aan de Efeziërs. Je zou Efeziërs 5:22-23 kunnen beschouwen als een uitwerking en precisering van Kolossenzen 3:18-19.

dat algemene kader past ook dat je elkaars gezag aanvaardt uit eerbied voor Christus[31] (Ef. 5:21). Christus is het hoofd en hij is bepalend; onder Christus die het hoofd is, staan mensen die zich naar elkaar schikken.

Vervolgens komt Paulus met wat meer specifieke aanwijzingen voor de verhoudingen in huis. Als eerste krijgt de huwelijksrelatie aandacht en de bespreking daarvan begint hij als volgt: "Vrouwen, erken het gezag van uw man als dat van de Heer, want een man is het hoofd van zijn vrouw, zoals Christus het hoofd is van de kerk, het lichaam dat hij gered heeft" (Ef. 5:22-23). Over deze woorden en de uitwerking daarvan is veel te doen geweest; daar getuigen ook de verschillende versies van het huwelijksformulier wel van. In het oude huwelijksformulier wordt de bruid als volgt toegesproken: "Gij zult uw wettige man lief hebben en eren, ook hem gehoorzaam zijn in alle dingen, die recht en billijk zijn, als uw heer, gelijk het lichaam aan het hoofd en de gemeente aan Christus onderdanig is". In het huidige formulier wordt het woord 'gehoorzamen' niet meer gevonden. En dat is terecht. Want Paulus draagt aan kinderen op, hun ouders te gehoorzamen (Ef. 6:1) en slaven moeten hun heer gehoorzamen (Ef. 6:5), maar als Paulus het gewenste gedrag van vrouwen tegenover hun eigen man beschrijft, gebruikt hij niet het woord 'gehoorzamen' maar het woord 'het gezag aanvaarden' of 'zich schikken', hetzelfde woord dat hij ook al gebruikte als afsluiting van zijn algemene aanwijzingen over het nieuwe leven.

Een man is volgens Paulus het hoofd van zijn vrouw (Ef. 5:23); maar net als in 1 Korintiërs 11 wordt de vrouw in Efeziërs 5 niet aangeduid als het lichaam van haar man; het is de bedoeling dat een man en zijn vrouw één vlees zijn (Ef. 5:31). Dat een man het hoofd van zijn vrouw is, betekent volgens Paulus twee dingen: vrouwen moeten zich schikken naar hun eigen man (Ef. 5:24) en mannen moeten hun eigen vrouw liefhebben en zich daarbij spiegelen aan Christus die zich voor de kerk heeft prijsgegeven (Ef. 5:25). De opdrachten zijn verschillend verwoord, maar in de uitwerking lijken de opdrachten haast synoniem te zijn en daarbij past heel goed de herinnering aan het feit dat wij de ledematen zijn van het lichaam van Christus (Ef. 5:30).[32] Toch is er verschil want Paulus sluit de bespreking van de onderlinge verhoudingen tussen een man en zijn vrouw af met één opdracht voor ieder, die verschillend wordt uitgewerkt: "Maar ook voor elk van u geldt dat ieder zijn vrouw moet liefhebben als zichzelf, en dat een vrouw zich moet schikken naar haar man" (Ef. 5:33). De opdrachten zoals die in vers 22-23 waren geformuleerd, worden in vers 33 zowel voor de man als voor zijn vrouw aangevuld: een man moet zijn vrouw liefhebben *als zichzelf* en een vrouw moet haar man *respectvol* bejegenen.

---

[31] In de NBV wordt Efeziërs 5:21 direct verbonden met vers 22. De reden daarvoor moet waarschijnlijk gezocht worden in de Griekse tekst die gebruikt is voor de NBV: de Nestle-Aland teksteditie. In die teksteditie staat in vers 22 geen werkwoord. De basis voor deze beslissing is heel wankel: slechts in twee Griekse handschriften ontbreekt dat werkwoord; in vrijwel alle Griekse handschriften staat het er wel. Door deze tekstkritische beslissing zagen de vertalers zich gedwongen om vers 21 direct te koppelen aan vers 22. Twee noodgrepen zijn daarbij gedaan. Het voltooid deelwoord waarmee vers 21 begint, is vertaald als een gebiedende wijs; maar dat kan alleen als er een gebiedende wijs aan het voltooid deelwoord voorafgaat. En verder is het werkwoord dat volgens de teksteditie van Nestle-Aland in vers 22 ontbreekt, in de vertaling als nog toegevoegd. Er zijn sterke argumenten om de meerderheid van de Griekse handschriften te volgen. Daarom verdient het aanbeveling, vers 21 niet te lezen in directe verbinding met vers 22 maar als afsluiting van het voorgaande.

[32] In vrijwel alle Griekse handschriften is vers 30 wat langer en die langere tekst vind je o.m. in de HSV: "Want wij zijn leden van Zijn lichaam, van Zijn vlees en van Zijn gebeente". De langere tekst doet denken aan de enthousiaste reactie van de mens als hij zijn vrouw voor het eerst ziet en uitroept dat zij zijn eigen gebeente is, zijn eigen vlees (Gen. 2:23). Zoals de eerste mens een diepe verwantschap ervaart met zijn vrouw, zo ervaart Christus een diepe verwantschap met al de zijnen.

Samenvattend: wat Paulus schrijft over de man als hoofd, past hij speciaal toe op het huwelijk. Daarin wordt van een man gevraagd dat hij de koppositie inneemt en van zijn vrouw dat zij die koppositie aanvaardt. Ieder van hen heeft daarin een eigen verantwoordelijkheid want God vraagt van een man en zijn vrouw dat ze samen weerspiegelen hoe groot de liefde is tussen Christus en de kerk. Dit zegt daarmee wat over de huwelijksrelatie, maar niet over de ambten.

2.5 Bijbelse bouwstenen: conclusies

2.5.1 Vrouwen in de bijbel

God schiep de mens mannelijk en vrouwelijk naar zijn beeld (Gen. 1:27; Gal. 3:28). Dat staat voorop voordat het op bijzondere wijze gestalte krijgt in de instelling van het huwelijk. De vernieuwde mensheid krijgt gestalte in de christelijke gemeente waarin zonen van Adam en dochters van Eva tot het heil geroepen worden en een volk voor God vormen. De apostel Petrus spreekt de 'geliefden' (1 Pet. 2:11) aan als 'een koninklijk priesterschap' (1 Pet. 2:9). Als broeders en zusters vormen zij het gezin van God waarin Jezus Christus de oudste zoon is (Marc. 3:35; Hebr. 2:11-12, 17). De gemeente van Christus mag zijn lichaam heten. Mannen en vrouwen worden geroepen als leerlingen deze Heer te volgen. Samen mogen zij delen in de genade van het leven (1 Pet. 3:7). De profetie en vervulling van de heilige Geest is expliciet geadresseerd aan 'jullie zonen en dochters' in Israël en aan 'al mijn dienaren en dienaressen' uit de volken (Hand. 2:17-18). Met een ander beeld is de gemeente – niet mannelijk, maar vrouwelijk – de geliefde van de Heiland, de bruid van het Lam, een 'reine maagd' (2 Kor. 11:2; Ef. 5:25-32; Opb. 19:7; 21:9).

Vrouwen blijken al in het Oude Testament naar gaven en inzet en daarmee 'in functie' benoemd te worden: als profetes Mirjam (Ex. 15:20; vgl. Micha 6:4), Debora (Recht. 4:4), de vrouw van Jesaja (Jes. 8:3) en Chulda (2 Kon. 22:14-20; 2 Kron. 34:22-28). Zij leiden de lofzang, spreken woorden van God, geven daadkrachtige leiding. In het Nieuwe Testament ontmoeten we gelovige vrouwen die profetes heten (Luk. 2:36; vgl. 1 Tim. 5:5, 9) en in bidden, zingen en spreken profeteren (Hand. 21:9; 1 Kor. 11:5). Ook worden vrouwen in relatie tot de diakenen aangesproken (1 Tim. 3:11) en kan een vrouw als Fébe als diaken genoemd worden en haar thuisgemeente vertegenwoordigen (Rom. 16:1-2). Priscilla, de vrouw van Aquila, krijgt in de Schrift een vooraanstaande positie en geeft samen met hem onderwijs aan de schriftgeleerde Apollos (Hand. 18:26; vgl. 16:19). De samenwerking van mannen en vrouwen krijgt bijzonder gestalte in de echtparen die hun huis ter beschikking van de gemeente stelden. De vrouw des huizes kan dan speciaal aangesproken worden, zoals Lydia (Hand. 16:40), Nympha (Kol 4:15) en Apfia (Filem. :2). Zoals de vrouw leiding geeft aan haar huishouden (Spr. 31), kan zij door haar inzet ook met haar huis een belangrijke rol in de gemeente spelen. In die betekenis spreekt de apostel Johannes de gemeente aan als ' vrouwe' (*kuria*, 2 Joh :1). In de geschiedenis van de exegese is wel getracht af te dingen op het ambtelijk karakter van de functies en werkzaamheden van de vrouwen die in de vorige alinea genoemd zijn. Onder bijbeluitleggers bestaat echter voldoende consensus over het ambtelijk karakter van de werkzaamheden die door vrouwen werden verricht.

Wanneer de bredere exegetische lijnen in de Bijbel worden bestudeerd, wordt duidelijk dat in de Bijbel vrouwen en mannen wel gelijkwaardig, maar niet gelijk zijn. God geeft de man een koppositie en de vrouw krijgt een positie waarin ze dat vooropgaan moet accepteren. Zo is er sprake van vrijwillige wederzijdse dienstbaarheid. De Bijbel laat ook steeds weer zien dat we daarin als mensen fouten maken. God geeft, daar waar de zonde heeft geleid tot onderdrukking en overheersing, de vrouw bescherming, recht en een positie. Dat wijst op een gezamenlijke verantwoordelijkheid die man en vrouw moeten nemen waarin ieder een eigen rol en taak heeft.

Aan de andere kant wordt zichtbaar dat in alle tijden probleemloos ruimte is geweest voor het optreden van vrouwen met een profetische/profeterende taak. Sterker nog, de Bijbel brengt regelmatig, maar niet dikwijls, vrouwen in beeld die aangeduid worden als profetes. Blijkbaar werden zij geroepen tot het profetenambt. Hun gezag in het profeteren wordt (meestal) zonder

problemen erkend. Hoe dan ook treden zij op als ambtelijk geroepenen. In het Nieuwe Testament wordt profeteren in bredere zin verbonden aan het optreden van vrouwen in de gemeente. Dat maakt duidelijk dat God ook aan vrouwen gaven en talenten heeft gegeven om de gemeenten verder te brengen op weg naar een nieuw Jeruzalem.

2.5.2 Zwijgteksten

In de zgn. zwijgteksten (1 Kor. 14:34-36; 1 Tim. 2:8-15) horen we de waarschuwing dat vrouwen niet mogen domineren, dat de huwelijksband niet onder druk gezet mag worden en dat we altijd ook in relatie tot het andere geslacht voor Gods aangezicht staan. Ook mannen mogen vrouwen niet overheersen, maar ze moeten hen dienen en in de gemeente met hen in reinheid omgaan (1 Tim. 5:2). Wat Paulus precies bedoelt met zijn opmerkingen in 1 Kor. 14:34 en 1 Tim. 2:9-10, wordt verschillend beoordeeld. Wat zijn woorden precies betekenen voor onze tijd, is ook niet duidelijk. Hoewel een deel van de teksten lijkt te verwijzen naar de specifieke situatie in de desbetreffende gemeenten, wordt wel duidelijk dat er een rem kan zijn op de inbreng van vrouwen in de gemeente. Komt dat voort uit hun vrouw-zijn? Of moet je wellicht zeggen dat dat voortkomt uit het gebrek aan kennis van veel vrouwen in de tijd van Paulus? Het lijkt erop dat het vooral dit laatste is, omdat Paulus dankbaar gebruik maakt van de inbreng van vrouwen zoals Priscilla. Het lijkt aan te komen op samen werken van mannen en vrouwen in dienst van het evangelie zodat aan steeds meer mensen de Weg van God gewezen wordt.

2.5.3 Verhouding tussen man en vrouw

Uit de gegevens uit de Bijbel leiden we af dat het Gods doel is geweest om man en vrouw gezamenlijk verantwoordelijk te maken voor de voltooiing van de schepping tot aan de nieuwe hemel en de nieuwe aarde. Daarvoor geeft hij hun gaven en talenten. Zowel mannen als vrouwen mogen bidden (d.w.z. rechtstreeks tot God spreken) en profeteren (d.w.z. rechtstreeks namens God spreken). Zij zijn daarmee gelijkwaardig voor God. Dat betekent echter niet dat zij ook gelijk zijn. In die gezamenlijke verantwoordelijkheid is een tweede lijn zichtbaar waarin God duidelijk maakt dat man en vrouw daarin ieder een eigen plaats hebben. Je staat voor God als man of vrouw. Dat dat onderscheid breder is dan het huwelijk en daarmee ook impact heeft op het gemeenteleven, baseren we op teksten waarin alle mannen en vrouwen worden aangesproken (niet alleen binnen het huwelijk maar ook daarbuiten) en waarin het niet alleen over de samenkomsten gaat maar een bredere strekking heeft (1 Kor. 11, Ef. 5, Kol. 3). Voor het onderscheid tussen man en vrouw had Paulus in zijn brieven symbolen als de hoofdbedekking en de positie in de samenkomsten. Het is aan ons om in onze huidige wijze van samenleven zelf vorm te geven aan zowel het vooropgaan door mannen als het bescheiden meewerken in Gods Koninkrijk door vrouwen (de 'hoofdbedekking' waar Paulus op wijst).

Voor het inrichten van de ambten en de vraag of deze eigen rol en taak daarin tot uitdrukking moet komen, geeft de Bijbel geen specifieke richtlijnen. De teksten die gaan over 'hoofd' in Kolossenzen zijn niet geschreven om de onderlinge verhouding te typeren, maar om een omschrijving te geven van de band tussen Christus en de kerk: Christus is het hoofd en de kerk is het lichaam. Alle christenen moeten gericht zijn op hun hoofd (Christus) zodat het lichaam (de kerk) kan groeien. Er is gezag in Christus, maar dat hoeft niet noodzakelijk ook de verhoudingen in de gemeente te bepalen.[33] Daarin is veel eerder relevant dat God gaven en talenten heeft gegeven aan mannen en vrouwen om de schepping te voltooien en dat de leiding van de gemeente wordt gedragen door Gods kinderen die daartoe gezegend zijn met gaven en die geroepen zijn uit het midden van de gemeente.

[33] Wel geeft de Bijbel regels voor de verhoudingen in het huwelijk. Daarin wordt van een man gevraagd dat hij de koppositie inneemt en van zijn vrouw dat zij die koppositie aanvaardt. Ieder van hen heeft daarin een eigen verantwoordelijkheid want God vraagt van een man en zijn vrouw dat ze samen weerspiegelen hoe groot de liefde is tussen Christus en de kerk.

2.5.4 Bijbelse kaders

De route naar een besluit over M/V en ambt zal door de Bijbel moeten lopen, maar tot nu toe kunnen we daaruit geen eenduidig antwoord afleiden. De Bijbel geeft ons een aantal richtsnoeren:

- Mannen en vrouwen zijn gelijkwaardig voor God
- Mannen en vrouwen hebben een gezamenlijke opdracht gekregen en geven daar ieder met hun eigen gaven invulling aan
- Mannen en vrouwen hebben gaven gekregen en worden geroepen om die gaven in te zetten in dienst van de gemeente

Vanuit die basis dienen de gemeenten vorm te geven aan hun weg naar de voltooiing van de schepping. Op die basis hebben de gemeenten dan ook allerlei keuzes gemaakt voor de inrichting van de kerken en de verdeling van taken. Deze keuzes zullen we in het volgende hoofdstuk verkennen.

3 Het belijden over de ambten

3.1 Introductie

Besluit 3 van de GS Ede en de gronden 1 en 2 vragen om 'kritische bestudering van de huidige ambtsstructuur binnen de Gereformeerde Kerken in het licht van het totale onderwijs van de Schrift'. Die structuur kan alleen begrepen worden, als we de onderliggende ambtsleer in beeld hebben. Dat wil zeggen: de ambtsleer die vorm gaf aan de teksten in de belijdenis en de kerkorde over de drie ambten. Dan moeten we kijken naar: de bijbelse fundering van de ambtsleer (3.2), de reformatorische doordenking (3.3) en actuele accenten in de gemeenten (3.4).

De diepste wortels liggen in de geschiedenis van Israël en de lezing van het Oude Testament door de christelijke kerk. Daarbij raken we aan wat hiervoor in hoofdstuk 2 gezegd is, maar nu met accent op de ambten. We gaan van het Oude Testament via het onderwijs over de ambten van Jezus Christus in de Heidelbergse Catechismus naar de wortels van de gereformeerde traditie in de zestiende eeuw in de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Daarbij betrekken we ook de kerkorde en de formulieren voor de bevestiging van ambtsdragers.

3.2 Bijbelse grondlijnen voor de ambtsleer

3.2.1 Ambten in Israël

Het eerste ambt in Israël is dat van de *priester*. In het Israël van het Oude Testament is elke eerstgeboren zoon in principe bestemd voor de Heer en zijn dienst (Ex. 13:1, 12; zie 1 Pet. 2:9). Later wijst de HEER de stam Levi aan om die taak over te nemen (Ex. 32:26, 29). Zijn nakomelingen bekleden voortaan het priesterschap en de Levietendienst in tabernakel en tempel voor de HEER in Israël. Een daarvan onderscheiden rol is die van de *profeet*. Vanaf Mozes roept de HEER van tijd tot tijd mensen die namens Hem zullen spreken tot het volk. In de vroege tijd blijken er 'zonen van de profeten' te zijn, jongemannen die bij een erkend profeet (Elia, Elisa) wonen en door hem onderwezen worden. In het beloofde land wordt Israël aanvankelijk geleid door incidenteel optredende *rechters*. Later vervangt de *koning* met een erfelijk koningschap hen.

De ambten zijn onderscheiden, want de profeet spreekt ook de koning aan en de koning mag niet de priesterdienst op zich nemen. Wat deze functies van andere (poortwachter, schrijver, hofdienaar) onderscheidt, zijn roeping en zalving. Daarvan horen we bij de eerste profeten en koningen. Ook de priesters uit de stam Levi zijn gezalfd als teken dat zij aangesteld en in staat gesteld werden.

De unieke figuur Melchizedek, de priester-koning van Salem, gaat boven de dagelijkse spreiding van functies uit. In hem laat God zien dat die idealiter ook in één hand kunnen liggen. Zoals het tot cumulatie van functies kan komen in de persoon van Jezus, de Gezalfde. Hij is hogepriester naar het

'format' van Melchizedek. Hij is de eindeloze koning uit Davids huis. Hij is meer dan een profeet zoals Mozes.

Israël is dat ene volk dat op bijzondere wijze met God verbonden is. In een eigen land ontwikkelt zich een theocratie: God regeert door mensen en de instituties laten dat zien. De ambtsdragers ontlenen hun legitimatie aan hem die werkelijk koning van Israël is, en dat bovendien van de volken. Welke taken horen er bij de onderscheiden ambten en zien we daarin ook een rol voor vrouwen?

- De rechter-koning regeert Israëls volksleven namens God. Een enkele keer treedt een koningin-moeder op als de kroonprins te jong is om te regeren.
- De priesters-levieten vormen de hofhouding van de tempel van Israëls God en dienen plaatsvervangend voor het volk. De wetgeving aan Israël wijst de zonen voor deze taak aan. Omdat deze stam geen eigen grondgebied had maar wel verspreid over Israël in speciale steden woonden, waren de vrouwen en dochters van Levi indirect op die bijzondere dienst betrokken.
- De profeet en zijn school oefenen zich om naar Gods woord te luisteren en dit te communiceren. Er is geen permanent ambt van profeet (hoewel er sprake is van de 'zonen van de profeten', die scholing kregen). Door de eeuwen heen treden enkele vrouwen in Israël als profetes op.

Samenvattend: de drie functies hebben een religieus en een sociaal aspect. Ze zijn van anderen onderscheiden door persoonlijke roeping en zalving – en worden daarom in theologische taal 'ambt' genoemd. Alle drie de ambten wijden de mens levenslang aan de HEER. In de drie ambten zien we vrouwen sporadisch optreden, vooral in het profetisch ambt.

3.2.2 Het drievoudig ambt van Jezus de Gezalfde en onze ambten

In de reformatie van de katholieke kerk in de zestiende eeuw is op formule gebracht dat Christus profeet, priester en koning tegelijk is.[34] Net als Melchizedek is hij priester-koning. De calvinistische lijn zette daar 'en profeet' bij, zoals vastgelegd in de Catechismus van Heidelberg. Jezus, de gezalfde, is Koning in de lijn van het huis van David. Priester blijkt hij volgens de brief aan de Hebreeën. Profeet mag hij heten omdat Hij ook nog eens het Woord in eigen persoon is. Zo komen de drievoudige regeerstijlen waarmee de HEER zijn volk in het oude verbond leidde, samen in de ene Knecht die aller Heer is.

Heel bijzonder is dat het catechetisch onderwijs over de naam Christus (Zondag 12, v/a 31) een tweede (vraag en) antwoord heeft dat de inhoud spiegelt naar de christenmens. Als de Heer Jezus 'de Gezalfde' heet, mag de christen zich ook 'gezalfd' weten. Christenen mogen zijn naam belijden, zichzelf als dankoffer aan Hem geven, meestrijden tegen het kwaad en eeuwig meeregeren. Juist de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt hebben dit in de vorige eeuw uitgewerkt door in de nieuwe vertaling van de Catechismus erbij te zetten: "dat ik als profeet …, als priester …, als koning …" (zoals geen enkele andere vertaling het expliciet heeft). Toch noemen de eerste Duitse drukken al genoeg nieuwtestamentische teksten om dat te onderbouwen. Zoals bijv. de eerste brief van Petrus spreekt van een 'koninklijk priesterschap, een heilige natie' (2:9).

Toch stuiten we hier op vraagtekens. Allereerst: vinden we zondag 12 wel voldoende terug in onze ambtsleer? In onze traditie spreken we over het 'ambt van alle gelovigen' (en daarbij kwam Zondag 12 ter sprake) en over het 'bijzonder ambt' waartoe mannen in de kerk geroepen kunnen worden. Maarten Luther sprak van 'het priesterschap van alle gelovigen'. Er vond echter geen koppeling

[34] Zie Erik A. de Boer, 'Christology and Christianity: The theological power of the threefold office in Lord's Day 12', in: *In die Skriflig/In Luce Verbi*; Vol 47, No 2 (2013), 8 pages.
http://www.indieskriflig.org.za/index.php/skriflig/article/view/682

plaats van v/a 32 en de ambtsleer.[35] Waarom niet? Mogelijk juist omdat het in de drieslag profeet-priester-koning om de titels van het Oude Testament ging, die in Christus naar Gods volk van het nieuwe verbond toekomen. De reformatoren drukten hiermee de hoge positie van de gelovigen uit, in vergelijking met hun vroegere situatie. De term 'ambt' komt weliswaar in Zondag 12 niet voor, maar er ligt wel aanleiding om op hoog niveau over de betekenis van onze verbinding met Christus te denken, en daarmee over de verantwoordelijkheden en levenslange toewijding van de 'gezalfden'. De reformatoren hebben elk verschil tussen geestelijke en leek bestreden.

Bovendien wordt het representerend karakter van het ambt niet langer gekoppeld aan individuele personen, maar aan de ambtelijke dienst als college of instelling van God. God is niet afhankelijk van het handelen van de ambtsdrager, terwijl de ambtsdragers wel degelijk namens God spreken. Toch lijkt het alsof er in de reformatie van de ambten een spoor overblijft van het 'sacrale' karakter dat de ambten in de Roomse kerk kenmerkte, waarbij de Roomse priester tussen God en de gelovige staat en bemiddelt op de weg van het heil. De notie van het drievoudig ambt van een christen, zoals we dat al eeuwenlang in de Catechismus vinden, is een stapsteen om op weg te gaan naar concrete inzet van vrouwen ook in officiële kerkelijke dienst.

Een tweede vraag betreft de vrijgemaakte uitwerking: 'ik als profeet', 'ik als priester' en 'ik als koning'. Hier is de mannelijke vorm gebruikt. Waarom? Terwijl het Oude Testament dan wel geen priesteres kent, maar wel de koningin en zeker ook de profetes. Wij menen dat de nieuwe vertaling van vraag en antwoord 32 niet het mannelijke heeft willen benadrukken, maar dat het als zgn. inclusieve vertaling moet gelden. Zoals wanneer in de vertaling van het Nieuwe Testament 'broeders' staat, maar we dat – als aanspraak van de gemeente – nu met 'broeders en zusters' vertaald zien (NBV). Vandaag zouden we spontaan schrijven: 'ik word een christen genoemd, omdat ik door het geloof een lid van Christus ben en zo deel heb aan zijn zalving om

- als profeet/profetes zijn naam te belijden;
- als priester/priesteres mijzelf aan Hem te wijden en;
- als koning/koningin te strijden'.

De toepassing van het drievoudig ambt van Christus op zijn volgelingen leidt tot bezinning op de naam 'christenen' (Hand. 11:26, noteert de eerste Duitse uitgave als eerste Schriftverwijzing). Het catechetisch onderwijs wil jongens en meisjes, mannen en vrouwen ertoe brengen zichzelf belijdend christen of christin te noemen, geroepen in Christus, gezalfd door de Geest. Hoe bijzonder zijn de ambten van de gereformeerd-katholieke kerk, dat niet iedere christen of christin daartoe geroepen kan worden?

Samenvattend: in Christus zijn alle ambten zichtbaar. De naam christen die wij voeren, omvat de ambten koning, priester en profeet. Is er dan nog verschil tussen het ambt van alle gelovigen en het bijzondere ambt?

3.3 De reformatorische doordenking

3.3.1 Christus, de kerk en de ambten

De katholieke kerk kende een veelheid aan ambten, geordend in een top-down structuur (hiërarchie) van de paus in Rome tot de dorpspastoor die zijn priesterwijding had ontvangen. Daarnaast stonden de geestelijke orden van monniken en nonnen die in afzondering een contemplatief leven leidden en een eigen samenleving vormden. Voor vrouwen bood het klooster de mogelijkheid van scholing, vroomheid, dienstbaarheid en mogelijk opklimmen tot abdis. De mannelijke orde van de Dominicanen legde zich ook toe op prediking van het Woord.

[35] Overigens wel in de Zuid-Afrikaanse gereformeerde theologische traditie waar de koppeling wordt gemaakt van ouderling-koninklijk ambt, predikant-profetisch ambt, diaken-priesterlijk ambt.

De reformatoren spraken zich uit tegen de bisschoppelijke hiërarchie, de rol van de priester in de mis en de kloostergeloften (met name het celibaat). Zij stonden voor de taak in overleg met de (christelijke) overheden een nieuwe ambtelijke structuur te doordenken. Bij de opbouw van de ambtsleer heeft men willen putten uit de Bijbel. In dit onderdeel kijken we naar de uitwerking in de Nederlandse geloofsbelijdenis. We zullen zien dat de structuur van het leiderschap in de toenmalige samenleving invloed had op de ontwikkeling van de ambten.

In de breuk met Rooms-katholieke praktijken komen we een bijzondere vorm van ambtelijk functioneren van vrouwen tegen. De doop werd als noodzakelijk voor het eeuwig heil beschouwd en daarom was aan vroedvrouwen de zgn. nooddoop toegestaan. Wanneer een pasgeboren kind dreigde te sterven voordat de priester de doop kon toedienen, mocht de vroedvrouw dit doen. Deze praktijk is ook na de Reformatie lange tijd blijven bestaan, omdat ouders bang waren dat hun stervend kindje niet naar de hemel zou gaan. Toch wezen de reformatoren het af dat een vrouw (zonder ambt) de doop bediende. Belangrijkste reden was dat de bediening van de sacramenten aan die van het Woord gekoppeld is. Omdat vrouwen tot het laatste niet toegelaten waren, was ook de doopsbediening door een vrouw in de Reformatie niet toegestaan.

Samenvattend: in de Reformatie ontstond verzet tegen de bisschoppelijke hiërarchie en werd een nieuwe ambtspraktijk (met bijzondere ambten) geïntroduceerd en bijbels gelegitimeerd.

3.3.2 De Nederlandse Geloofsbelijdenis: Christus regeert

De Nederlandse Geloofsbelijdenis (1561) bevat drie artikelen over de ambten of, meer correct, over de regering van de kerk. De leer over Christus (art. 16-26) wordt uitgewerkt in de leer van de kerk (art. 27-32). Christus is koning (27), we nemen zijn juk op ons (28), Hij is het hoofd (29). Zoals de leer over Christus in de leer over de kerk doorwerkt, zo wordt de leer over de kerk concreet in de leer over de ambten (art. 30-32). En ook dan staat Christus bovenaan. Hij is de enige en universele opziener (31), Hij is de enige meester (32). Het is belangrijk het systematisch-theologisch ontwerp van de NGB te zien en de ambtsleer in het verlengde van de leer over Christus en over de kerk te zien liggen. Bovendien komt vervolgens de leer van de sacramenten, ingesteld door onze verlosser, Jezus Christus, aan de orde (art. 33-35).

Artikel 30: de geestelijke bestuurswijze

Het drietal artikelen over de ambten is als volgt opgebouwd. De eerste stelling is dat de kerk geestelijk moet worden geregeerd (art. 30). Strikt genomen komt het woord 'ambt' pas in artikel 31 voor: Dienaren van het Woord, oudsten en diakenen 'moeten tot hun ambt gekozen worden door wettige roeping door de kerk'. Het 'geestelijk beleid' is de maatstaf van de regering van de kerk. Dat houdt concreet in, vervolgt artikel 30:

- dat er dienaren of herders zijn om Gods Woord te prediken en de sacramenten te bedienen,
- dat er opzieners en diakenen zijn om met de herders het bestuur van de kerk te zijn.

Het vervolg van artikel 30 drukt uit wat het doel is, nl. dat zij (letterlijk: die samen 'als de senaat van de kerk zijn') de ware godsdienst onderhouden en bevorderen dat de ware leer voortgang heeft, en dat ook slechte mensen op geestelijke wijze gecorrigeerd en in toom gehouden worden. En ook opdat de armen en beproefden geholpen en getroost worden. De verschillende doelen zijn gemakkelijk met de genoemde diensten te verbinden. Geestelijk regeren is dus: op geestelijke wijze de kerk en haar leden besturen, wat eredienst en onderwijs, christelijk leven en diaconie betreft. Alle ambtsdragers staan in dienst van Christus zelf.

Samenvattend: artikel 30 benoemt de regering van de kerk als het geestelijk beleid dat onze Heer ons geleerd heeft. Dat beleid wordt concreet in een tweeslag: eerst de dienaren of herders, vervolgens de opzieners en diakenen. Deze worden weer samengenomen in de ene 'Raedt der Kercke' (om de oude Nederlandse vertaling aan te halen). Veel gebruikte woorden komen uit het taalveld van regeren.

Zouden wij in de huidige samenleving het opschrift '*regering* volgens geestelijk beleid' boven ons nadenken over de kerkelijke ambten zetten? De belijdenis over de ambten lijkt opgezet als spiegel van de regeringsvormen van de zestiende eeuw. Predikanten, oudsten en diakenen vormden toen het bestuurslichaam van de kerk, zoals de burgerlijke overheid dat van de staat is.[36]

We vinden deze spiegel verderop in de NGB terug, wanneer de sacramenten benoemd zijn en de leer van de kerk 'af' is, en artikel 36 over de burgerlijke overheid volgt. Daar wordt ook een drieslag genoemd. 'Wij geloven dat onze goede God geboden heeft […] dat er koningen, vorsten en overheden zullen zijn. Hij wil namelijk dat de wereld geregeerd wordt door wetten en staatsregelingen'. Ook zij hebben een ambt, nl. om zorg te dragen voor de openbare orde en daarover te waken en ook 'om de heilige dienst van de kerk te beschermen, en te bevorderen dat het koninkrijk van Jezus Christus komt en het Woord van het evangelie overal gepredikt wordt'. Zouden wij dit vandaag als het 'ambt' van overheden kunnen benoemen?

Het maakt in ieder geval duidelijk: de belijdenis over de ambten in de kerk is opgezet vanuit de tweevoudige regering. De regering van God door de wereldlijke overheid (met de veronderstelling dat deze Gods bestaan erkent) en die van Christus door het geestelijk beleid van kerkbestuur. De kerk in de wereld (vgl. art. 27) én de staat moeten zo bestuurd worden dat het rijk van Christus bevorderd wordt en het rijk van de antichrist vernietigd wordt. Vandaar ook dat de Nederlandse geloofsbelijdenis besluit met artikel 37 over de laatste dagen in verwachting van de komst van de Heer Jezus Christus. Zo existentieel was het te geloven en te belijden.

De NGB volgt in art. 27-36 precies de systematische opbouw die Johannes Calvijn aan boek IV van de Institutie gaf (IV 1.1). Ook de overkoepelende term 'regering' vinden we daar. In hoofdstuk 3 brengt hij de ambten ter sprake. Eigenlijk is God de enige die in zijn kerk heerst en regeert. Toch gebruikt Hij de dienst van mensen om de kerk te besturen. Dat 'is de belangrijkste zenuw waarmee de gelovigen in één lichaam samengebonden kunnen worden' (3.2). Paulus schrijft dat Christus is opgevaren 'om alles met zijn aanwezigheid te vullen' (Ef. 4:10). Calvijn legt uit: 'Nu is dit de wijze van vervullen dat Hij door middel van dienaren, aan wie Hij de opdracht tot dit ambt gegeven heeft en de genade die taak te vervullen, zijn gaven aan de kerk uitdeelt en verdeelt'. Dit 'ambt' en 'die taak' is eerst in het algemeen de dienst waartoe God mensen roept.

Denkend vanuit Efeziërs 4 onderscheidt Calvijn tussen apostelen, profeten en evangelisten aan de ene kant en herders en leraars aan de andere kant. De eerste drie zijn ambten uit de eerste periode van Christus' rijk én bij bijzondere nood, de laatste twee zijn nog gebruikelijk in de kerk (3.4). Bij de blijvende ambten, 'de herders en leraars (*pastores et doctores*), die de kerk nooit kan missen', sluit de Nederlandse geloofsbelijdenis aan. De taak van leraar is de uitleg van de Schrift. Die van herder omvat ook de tuchtoefening, de bediening van de sacramenten, de vermaningen en aansporingen.

> De kerk te Genève was onlosmakelijk met de stadstaat verbonden. De predikanten waren in dienst van de stad en werden door de overheid benoemd of ontslagen. Daarnaast vormden de gezamenlijke predikanten een bestuurslichaam van de kerk. Afgevaardigden van de predikanten vergaderden een keer per week met de 'consistoire' van Genève, waarin ouderlingen zitting hadden van wie de helft uit

[36] Die regel uit de NGB is in de praktijk van de GKv sinds de nieuwe kerkorde niet meer van kracht.

overheidspersonen bestond en de andere helft vanuit de gemeente, c.q. burgerij gekozen. Een afvaardiging van deze 'kerkenraad' kon weer zaken aan de stadsraad voorleggen en overleg plegen. De taak van de diakenen was de zorg voor de armen van de stad en het bestuur van het ziekenhuis. Kortom, de bestaande stedelijke instituties gaven mede vorm aan de ambten van predikant, ouderling en diaken. De kerkorde van Genève kende als vierde ambt de doctor die systematische bijbeluitleg gaf (onderscheiden van de preken). De oudste-ouderling is een creatie van de Reformatie, hoewel de invulling van dat ambt door de sociale structuur bepaald is.

Bij de reformatie van de ambten werd de positie van vrouwen alleen betrokken bij het diakenambt. Calvijn benoemde de inzet van vrouwen in de zorgende taken van de diaconie en noemde ook hen diakenen, hoewel zij in de praktijk niet als zodanig benoemd werden.[37] De praktijk dat vroedvrouwen de (nood)doop bedienden, is wel bestreden als Rooms-katholieke misstand. De reformatoren vonden overigens in hun tijd geen aanleiding om de positie van vrouwen in het kerkelijk functioneren te heroverwegen.

Samenvattend: bij de Reformatie werden verschillende ambten onderscheiden, maar was de kerkenraad een lichaam van deels kerkelijk, deels burgerlijk bestuur. In het inrichten van de ambten is steeds aansluiting gezocht bij de wijze waarop ook de wereldlijke regering was ingericht.

Artikel 31: geen roeping zonder verkiezing

Zoals gezegd valt pas in artikel 31 het woord ambt, en wel in het kader van de verkiezing van dienaren van het Woord, oudsten en diakenen. In artikel 30 is naar 1 Tim. 3 verwezen. Die 'wettige verkiezing' is de weg waarlangs mensen tot hun ambt komen. Innerlijke roeping moet altijd door verkiezing als roeping van Godswege bevestigd worden. Niemand mag een ambt bemachtigen (zoals dat in de maatschappij met allerlei middelen mogelijk is).

Aan de mogelijkheid van machtsmisbruik knoopt de belijdenis vast dat de ene dienaar van het Woord (in een grotere plaats, bijvoorbeeld) niet meer macht heeft dan een ander. Ze hebben gelijke macht en gezag, omdat zij allen dienaars zijn van de ene Opziener en het enige Hoofd van de kerk, Jezus Christus. Hoewel het er niet uitdrukkelijk staat ligt het voor de hand dit op de drie ambten toe te passen. Predikanten, ouderlingen en diakenen zijn allen dienaars en mogen zich daarom niet boven de ander stellen.

Achting voor predikanten en ouderlingen om hun ambtsuitoefening is belangrijk, want het gaat in hun dienst om 'de heilige orde van God'. Die orde kwam aan het begin van het artikel ter sprake in verband met wettige verkiezing, onder aanroeping van Gods naam.

Samenvattend: er zijn in de NGB bijzondere ambten te onderscheiden, waarbij mensen met gezag bekleed worden, na een innerlijke roeping en na externe bevestiging van die roeping door verkiezing. Tussen deze onderscheiden bijzondere ambten is geen onderscheid in macht te maken, omdat ieder in eigen ambt altijd dienaar is.

[37] *Institutie* IV III 9 over Rom. 12:8 (vertaling Sizoo): 'Indien mijn oordeel me niet bedriegt, duidt hij [Paulus] met het eerste lid de diakenen aan, die de aalmoezen beheerden, en met het andere hen, die zich gewijd hadden aan het verzorgen der armen en zieken, gelijk de weduwen waren, van wie hij melding maakt in de brief aan Timotheüs (1 Tim. 5:9). Want de vrouwen konden geen enkel openbaar ambt waarnemen, dan dat ze zichzelf gaven tot het dienen der armen.'' Zie ook zijn commentaar op de brief aan de Romeinen bij dit vers (vertaling D.J. de Groot): ,,Het bijeenbrengen van hetgeen voor de armen nodig is [verwijst naar 'die uitdeelt', eerder door Calvijn verbonden met de diakenen] en het zich moeite geven om hen te verzorgen [verwijst naar 'barmhartigheid oefent', eerder door Calvijn verbonden met ,,de weduwen en de andere dienaren die overeenkomstig de in de oude kerk bestaande gewoonte aan het hoofd van de verzorging der zieken waren gesteld] zijn immers twee verschillende bedieningen.'

Artikel 32: orde volgens Christus' geboden
De geestelijke regering van de kerk wordt concreet wanneer artikel 32 over de bestuurders van de kerk spreekt (*Gouverneurs*), een politieke term. Zij moeten een orde instellen 'om het lichaam van de kerk in stand te houden'. Die orde volgt de regels van onze meester, Jezus Christus. Menselijke verzinsels mogen niet opgelegd worden. Het gaat in zijn lichaam om eendracht en eenheid. Als uiterste grens wordt de uitsluiting uit de gemeenschap van de kerk genoemd. Daaruit blijkt dat het om zaken van orde en discipline gaat. De orde waarover art. 32 gaat, ziet dus niet op het aantal ambten of de inhoud van de taken, maar op de wijze waarop de kerk als gemeenschap bewaard blijft.

Samenvattend: de bijzondere ambten hebben als functie om de orde te bewaren, met het oog op eenheid en eendracht, voor het behoud van de kerk als gemeenschap op weg in Gods koninkrijk.

3.3.3 Formulieren en rituelen

Van de confessieteksten maken we de stap naar de formulieren en kerkorde. Er is in onze formulieren en kerkorde verschil tussen enerzijds het ambt van predikant en anderzijds dat van ouderling en diaken. Aan de bekleders van het eerste ambt zijn eisen van opleiding gesteld en van hen wordt levenslange toewijding verwacht. Dat eigen karakter van dit ambt leidde tot een speciaal formulier (schriftelijk overeengekomen onderwijs ter zake) dat bij de bevestiging in het ambt gelezen wordt. Daarin wordt uitgesproken wat de taak is waartoe de predikant zich voor het eerst of op een nieuwe standplaats verbindt. Ouderlingen en diakenen zijn als regel uit de gemeente verkozen en dienen voor een beperkte tijd. Volgens de NGB vormen zij de raad van de plaatselijke kerk. (Dat geldt niet meer voor de diaken volgens de nieuwe kerkorde GKv.) Eén van de taken van de gezamenlijke ouderlingen is het toezicht op de dienaar van het Woord.

Ook bijkomende rituelen en gewoonten onderstrepen het gewicht van het ambt en drukken uit dat het mannen zijn. Denk aan de 'zwarte pakken' van de twintigste eeuw. Wat de bevestiging van de predikant nog het meest van die van ouderlingen-diakenen onderscheidt, is de handoplegging bij de kandidaat die predikant wordt. Soms doen meer aanwezige predikanten aan de handoplegging mee, soms ook leden van de kerkenraad. Hoewel er zelden uitleg bij gegeven wordt en het gebruik ook nergens vastgelegd is, lijkt er iets van ambtsoverdracht gesymboliseerd te worden. De ene dienaar zegent de andere, de voorganger de opvolger.

Formulieren, rituelen en gewoonten prenten ons een beeld van de ambten in. Dat het in de gereformeerde traditie altijd mannen zijn, is ons diep ingeprent. Toch wijden de formulieren geen woord aan het geslacht van de ambtsdragers. Kortom: in de gereformeerde ambtsleer wordt ervan uitgegaan dat ambtsdragers mannen zijn. Maar nergens wordt de mannelijkheid als in enige mate bepalend voor het ambt ter sprake gebracht.

Samenvattend: hoewel in macht/gezag geen onderscheid is gemaakt tussen de ambten in de NGB, worden aan het predikantenambt extra eisen gesteld en is in de nieuwe kerkorde onderscheid in positie aangebracht tussen ouderlingen en diakenen. In formulieren en rituelen die op basis van de NGB zijn ontstaan wordt overdracht van gezag zichtbaar en is het gewoon dat het alleen mannen betreft, hoewel dit laatste aspect in de belijdenis nergens is benoemd.

3.3.4 Historische keuzes rond de inrichting van de ambten

De bijzondere diensten in het oude verbond kennen we in de drieslag profeet-priester-koning. We noemen dat de drie geestelijke ambten in Israël. In de gereformeerde traditie is deze drieslag mooi gebruikt om het christen zijn te duiden. Het Nieuwe Testament tekent een veelheid aan ambten, gaven en inzet.[38] Christus is het, schrijft Paulus, 'die apostelen heeft aangesteld, en profeten, evangelisten, herders en leraars' (Ef. 4:11). Die aanstelling door Christus zelf is cruciaal voor de

[38] Vgl. J. van Bruggen, *Ambten in de apostolische kerk. Een exegetisch mozaïek* (Kampen: Kok, 1984).

dienst aan het lichaam van Christus. De bijbel benoemt ook de gaven die in het lichaam functioneren (Rom. 12:6-8 en 1 Kor. 12) en dan is de hele gemeente, mannen en vrouwen, in beeld (het ambt van alle gelovigen).

Toch heeft de christelijke kerk die 'aanstelling' niet opgevat als goddelijke instelling van de ambten die bijvoorbeeld in Efeziërs 4 genoemd zijn. De eerste drie – apostelen, profeten, evangelisten – zijn vaak opgevat als tijdelijke instelling, terwijl uit het geheel van het Nieuwe Testament afgelezen is welke ambten permanent zijn. Vooral de opziener-oudste en de diaken zijn in de vroegchristelijke kerk terug te vinden. In de tweede en derde eeuw vond een ontwikkeling plaats waarbij één opziener (*episkopos*) leiding gaf aan verscheidene oudsten (*presbyteroi*) en diakenen (*diakonoi*). De opziener droeg daarbij de verantwoordelijkheid voor de bediening van het woord en de sacramenten.

De geschiedenis laat zien hoe er enerzijds een veelheid aan ambten groeide en anderzijds er onder leiding van Rome een hiërarchie van hogere en lagere ambten ontstond. De Reformatie bracht die veelheid terug tot drie of vier: predikant, doctor (theologisch docent), ouderling en diaken. Afgezien van het onderscheid van de levenslange dienst van de predikant en de (veelal) periodieke dienst van ouderling en diaken was er principiële gelijkheid tussen de ambten. De drie ambten van dienaar van het woord, ouderling en diaken hebben in een historisch proces hun huidige vorm en praktijk gekregen. Die vinden we zo niet precies in het Nieuwe Testament, maar er lopen wel lijnen vanuit het ambt van evangelist, oudste-opziener (*presbuteros, episkopos*) en diaken (*diakonos*) naar de drie ambten uit de gereformeerde traditie. Andersom, we spreken vandaag nog van drie bijzondere ambten naast het ambt van alle gelovigen, omdat we in het Nieuwe Testament zien dat sommigen voorop gaan om anderen te dienen.

Het is ondertussen nuttig te bedenken dat het begrip 'ambt' ook in belijdenis en kerkorde niet het woord bij uitstek is om predikant-ouderling-diaken aan te duiden. 'Ambt' betekende in de zestiende eeuw 'taak'. God heeft aan elk schepsel 'zijn wezen en gedaante gegeven en zijn eigen taak (oud-Nederlands: *ende verscheyden ampten*) om zijn Schepper te dienen' (NGB art. 12). Als in art. 31 de ambten in de kerk ter sprake komen blijft die betekenis gelden: een door God opgedragen taak om Hem te dienen. De kerkorde had een opschrift 'diensten', niet 'ambten'. In het kerkelijk spraakgebruik is de uitdrukking 'bijzonder ambt' opgekomen om de ambten in de kerk te onderscheiden van wat 'het ambt aller gelovigen' (zie Zondag 12 HC) genoemd werd.

3.4 Actuele accenten in de gemeente

3.4.1 Ambtsleer

Omdat de opdracht van de synode van Ede 2014 de term 'ambtsleer' bevat, gebruiken we die. Maar in welke betekenis? We bespraken eerst het Bijbels onderwijs over de bijzondere diensten waarmee de Heer zijn volk leidde en waarmee Christus zijn gemeente op weg zond. Vervolgens bezagen we de manier waarop in belijdenis en kerkorde aan dat onderwijs in verschillende perioden van de kerkgeschiedenis is vormgegeven. De derde stap is het nadenken over Bijbels onderwijs en confessionele traditie met het oog op de omstandigheden waarin de Geest ons vandaag roept om kerk te zijn. Welk theologisch denken dragen wij mee en hoe verantwoorden wij onze kerkelijke keuzes vandaag?

Is het bijzondere werk van predikant, ouderling en diaken in de kerk zo bijzonder dat het de kwalificatie 'bijzonder ambt' verdient? Of kunnen we het afschalen en op het niveau van *dienst* of *bediening* zetten? We zijn het er allemaal over eens dat het in de gemeente van Christus om dienen gaat (Joh. 13). Daarin heeft de Meester ons zijn persoonlijk voorbeeld gegeven. Maar een dienstbare stijl staat niet haaks op de mogelijkheid dat er speciale taken in de kerk zijn. Zo speciaal dat we het (oude) woord ambt daarvoor als een bijzondere term zijn blijven gebruiken.

Een mooi voorbeeld van theologisch denken over de ambten in de gereformeerde traditie is C. Trimp, *Ministerium* (1982). Hij signaleert een sterke tendens om het woord ambt af te schaffen en voor dienst te kiezen. Zijn grootste bezwaar daartegen is: het leidt tot functionalisering van het werk in Christus' gemeente. "Dan gaat het niet langer om de vraag *wie* iets doet, maar is louter nog in geding óf het wordt gedaan".[39] Trimp verwerkt het reformatorisch denken over het ambt en komt zelf tot deze omschrijving: "de *structurele ordening* van het functioneren in de gemeente, het *geregeld* en *voortdurend* karakter daarvan en de door Christus verleende *volmacht* tot dit dienstbetoon."[40] Door te cursiveren laat hij zien wat de kernen van zijn definitie zijn. Ook al heeft deze zin geen kerkelijk gezag, het is nuttig ons in dit rapport te confronteren met dit voorbeeld van een recente ambtsleer.

We noteren eerst dat onze opdracht niet gaat over een wijziging in het geregelde en voortdurende karakter van de ambten zoals de gereformeerde kerken die kennen. Het functioneren van vrouwen in het geregelde en voortdurende werk van predikant, ouderling en diaken zou vervolgens wél een verandering in de structurele ordening ervan zijn. Dat leidt tot twee vragen. Ten eerste of er bijbelse ruimte is voor vrouwen in de traditionele ambten en ambtsleer. Ten tweede of de inzet (dienst) van vrouwen in het werk van verkondiging en onderwijs, pastoraat en diaconaat ook als ambt gezien mag worden. Om een antwoord op beide vragen te vinden moet er van volmacht van Christus sprake zijn.

Samenvattend: de recente ambtsleer, zoals beschreven door Trimp, koppelt het functioneren in een ambt aan het hebben van een volmacht daartoe door Christus. Gaat het om een geregelde en voortdurende dienst, dan dient daartoe een externe bevestiging plaats te vinden, zodat de volmacht van Christus duidelijk wordt.

3.4.2 Van hogerhand

Het principiële perspectief, zoals bij Trimp, heeft aanvulling nodig vanuit de praktijk. We kijken daarbij naar wat bijv. de bevestigingsformulieren ingeprent hebben. Dat helpt mogelijk om helder te krijgen, welk punt met het (mannelijk) geslacht van de ambtsdrager verbonden is. Het ambt (predikant, ouderling, diaken) in de kerk in de gereformeerde traditie is:

- een *roeping op een of meer van de taakvelden* verkondiging en onderwijs (intern en extern), geestelijk bestuur, zielszorg en barmhartigheid;
- een taak waarbij een opvallende mate van *gaven van de Geest* past;
- een taak waartoe men *gekozen en geroepen* wordt door de gemeente en ten diepste door God zelf;
- een taak waartoe men *bevestigd* wordt in een openbare eredienst en waarbij een gelofte wordt afgelegd;
- een taak van *bijzondere toewijding* van liefde, tijd en kracht (bij predikanten voor het leven).

Van die taak zeggen we vervolgens dat die door Christus opgedragen wordt en in zijn naam ontvangen en uitgevoerd wordt (volmacht). Vanuit het geheel van de gemeente krijgen sommigen speciale opdrachten. Zij weten zich van hogerhand verantwoordelijk gesteld. Niemand wordt alleen geroepen, maar altijd in een collectief.

Zijn er in deze schets van ambten ook elementen die erop wijzen dat we daarbij vooral of alleen aan mannen moeten denken? In de beschrijvende gedeelten van het Nieuwe Testament gaat het bij de verkiezing en roeping altijd over Jezus' leerlingen, de Zeven (Hand. 6), de apostelen (Hand. 13) en de oudsten in de gemeenten (Hand. 14). In de voorschrijvende gedeelten is het uitgangspunt in de

[39] C. Trimp, *Ministerium. Een introductie in de reformatorische leer van het ambt* (Groningen: De Vuurbaak, 1982), 116. De eerlijkheid gebiedt te noteren dat Trimp als een van de gevolgen van functionalisering noemt 'pleidooien voor "de vrouw in het ambt".'

[40] Trimp, *Ministerium*, 118. Met 'volmacht' neemt hij zijn vertrekpunt vooral in het onderwijs van Christus aan zijn apostelen in Mat. 16:19 en 18:18.

regel dat het om mannen gaat (1 Tim. 3). Tegelijk blijken daar 'de vrouwen' niet buiten beeld te zijn, of het nu gaat om vrouwelijke diakenen of om de echtgenotes van diakenen (1 Tim. 3:11).

Het Nieuwe Testament benoemt ook bijzondere inzet van vrouwen door hun een titel toe te kennen. Er is 'een profetes, Hanna' (Luc. 2:36v; Hand. 21:9) en een diacones, Fébé (Rom. 16:1). Er zijn 'de vrouwen' van 1 Tim. 3:11 en de 'werkelijke weduwen' van 1 Tim. 5:5. Als we de bijzondere ambten herleiden tot de Bijbel, mogen we de bijzondere vrouwen in erkende functies niet over het hoofd zien. Dat geeft bijbelse ruimte om in onze tijd de mogelijkheid van ambtsdienst van vrouwen te overwegen, hetzij in (een wijze van) participatie in dezelfde bijzondere ambten als gelovige mannen hetzij in het creëren van bijzondere ambten voor gelovige vrouwen. Het is de gave van de heilige Geest, ook aan gelovige vrouwen gegeven (Hand. 2:17-18), die het begin van de volmacht is. Bij erkenning van en bevestiging in die gaven kunnen we van een ambt spreken.

Samenvattend: de volmacht van Christus waarop in de ambtsleer wordt gewezen is in de formulieren uitgewerkt in het hebben van een roeping, de bijzondere gaven daartoe en de externe bevestiging daarvan door verkiezing in de gemeente, gevolgd door een bevestiging waarbij een gelofte wordt gedaan en tenslotte het besef dat dit een bijzondere toewijding omvat.

3.4.3 De gezamenlijkheid van elk ambt

In de bevestiging van de ene predikant door een collega is iets uitgedrukt wat in de Reformatie meer aanwezig was dan in onze meer op het individu gerichte cultuur. De dienst van het Woord als een gezamenlijke taak kwam tot uitdrukking in:

a. de roulatie van predikanten in de stad;
b. in de wekelijkse bijeenkomst van systematische exegese en dogmatische vorming;
c. in het college van predikanten als bestuursvorm van de kerk.

In de zestiende en vroege zeventiende eeuw nam de classis al die functies over.
Dit perspectief doet ons denken: we moeten niet spreken van openstelling van 'het ambt' voor 'de vrouw'. Beter lijkt de vraag: *kunnen vrouwen in de ambtelijke diensten participeren* (zoals tot nu toe mannen elkaar met hun gaven aanvullen in de dienst die groter is dan één persoon dragen kan)?

In het vorige hoofdstuk hebben we gezien hoe in het Oude en Nieuwe Testament vrouwen soms ambtelijke taken (profetes, rechter, diacones e.d.) vervullen. Zulke participatie van gelovige vrouwen mag ons bemoedigen om te dromen en te denken hoe vrouwen vandaag in concrete ambten of diensten mogen deelnemen aan de dienst van profetie, van bestuur en van barmhartigheid. Terwijl Zondag 12 HC niet-ambtelijk over christenen spreekt als profeet, priester en koning, klinkt in de catechismus wel de belofte in Christus na dat de gemeente 'een koninklijk priesterschap' mag heten (1 Pet 2:9). Op Pinksterdag begon de vervulling van de profetie over het effect van de uitstorting van de Geest op Gods volk: "Dan zullen jullie zonen en dochters profeteren, jongeren zullen visioenen zien en oude mensen droomgezichten" (Hand 2:17). De werkzaamheid van de Geest in de bijzondere ambten van het oude verbond krijgt in het nieuwe verbond breedte. Het bijzondere van de enkele geroepen en begaafde ambtsdrager krijgt spreiding over de gelijktijdig levende generaties en de samen levende seksen.

De gemeente heet in haar gezamenlijkheid 'de bruid' van Christus. Dat is in lijn met de wonderlijke werkelijkheid dat Israël de geliefde van de HEER heette en Hij het verbond met een huwelijk vergeleek. Die belofte leeft in het hart van de gemeente: de beloofde weerkomst van de bruidegom en haar voorbereiding op de dag (Op. 19:7-8). Vanuit de collectiviteit van het ambt bekeken is het denkbaar dat de kerk ook vrouwelijke participatie in de ambtelijke diensten opnieuw gestalte leert geven. Opnieuw, zoals het in aanzet in het Nieuwe Testament is te ontwaren. En zoals het al in het Oude Testament een diepe grondtoon is, als de HEER zelf Israël aan de uittocht uit de slavernij herinnert met de woorden: "Ik zond Mozes, Aäron en Mirjam om voor u uit te gaan" (Micha 6:4). De profeet, de hogepriester en de profetes uit dat ene gezin werden door de God van Israël gezonden om voorop te gaan.

Hét punt waarbij het mannelijk geslacht in de gereformeerde ambtsleer genoemd wordt, is het 'regeren' of (in de woorden van het CGK-besluit 1998) 'het gezaghebbend leiding geven aan de gemeente'.[41] Als meest pregnant Schriftbewijs fungeert 1 Tim. 2:12 ("Ik sta niet toe dat ze zelf onderwijst of gezag over mannen heeft"), waarbij het apostolisch gezag van Paulus' woorden zwaar weegt. Wanneer we de besluitvorming in de Nederlandse zusterkerken in rekening brengen, mogen we echter ook het volgende noteren. In de conclusies van het rapport van de meerderheid van de CGK-deputaten staat de volgende zin: "Blijkens uitspraken van de generale synode te Hilversum (1968/69) zijn vrouwen niet in ieder opzicht uitgesloten van elke vorm van regering, evenmin draagt het zwijggebod in de gemeente een absoluut karakter. De vermaningen in de Schrift zijn gericht tegen een situatie waarin de vrouw over de man zou gaan heersen".[42] Daarmee zeggen CGK-deputaten nog niet hetzelfde als het rapport van GKv-deputaten aan de synode te Ede 2014. De aangehaalde conclusie past bij de gedachte dat van heersen (in het spraakgebruik van CGK deputaten) sprake is wanneer vrouwen 'gezaghebbend leiding geven aan de gemeente'. Toch laat deze eerdere synodale uitspraak van de CGK zien dat in de gereformeerde Schriftbeschouwing ruimte is om de reikwijdte van Paulus' woorden in de situatie – voor toen en nu – te overwegen.

Samenvattend: de bijzondere ambten bieden geen macht/gezag aan een enkele persoon, het gaat altijd om het collectief dienen en dragen van verantwoordelijkheid. In die collectiviteit is geen ruimte voor overheersing. Daarmee biedt het een genadig perspectief op het mede kunnen dienen door vrouwen, ook in richtinggevende zin, zoals daarvan ook sporen zichtbaar zijn in de Bijbel.

3.4.4 Gezag

Bevatten de bijbelgedeelten over de relatie tussen man en vrouw ook de notie van gezag? In het Nieuwe Testament is het woord *exousia* de gebruikelijke term voor gezag of volmacht. Juist in verband met 'leren' (Grieks: *didaskein*) staat er over Jezus: "Want hij leerde hun met gezag, en niet als hun schriftgeleerden"(Mat 7:29). Hij brengt 'een nieuwe leer met gezag!' (Mar. 1:27). Paulus kan aan de gemeente in Korinte schrijven: "wij spreken in Christus uit zuivere bedoelingen, ja, op gezag van God en voor Gods aangezicht"(2 Kor 2:17). Het woord *exousia* komt maar een enkele keer in de relatie tussen man en vrouw voor.

Wel komen we in de bijbelvertaling vaker het Nederlandse 'gezag' tegen, en wel in 1 Tim. 2:12 (vertaling 1951 en NBV). Daar schrijft Paulus: 'maar ik sta niet toe, dat een vrouw onderricht geeft of gezag over de man heeft; zij moet zich rustig houden' (1 Tim. 2:12). In het Grieks staan er twee werkwoorden: *didaskein* (onderwijzen) en *authentein*. Over de vertaling van het laatste werkwoord, dat alleen hier in het Nieuwe Testament voorkomt, is veel geschreven. Veelal wordt gesteld dat het werkwoord sterker is dan een neutraal 'gezag hebben over'. 'De baas spelen over' is raker. Paulus waarschuwt vrouwen in de gemeente waar Timoteüs dient, niet te onderwijzen-en-(zodoende)-de-baas-te-spelen over mannen. Het is niet nodig verder op de juiste vertaling van 1 Tim. 2:12 in te gaan om vast te kunnen stellen: het gebruikelijke woord voor gezag (*exousia*) in relatie tot het geven van onderwijs komt maar één keer voor in de passages die de verhouding van man en vrouw aanspreken. We kunnen wel zeggen dat in het gebruikelijke werkwoord 'onderschikken' (*hupotassein*, bijv. in Ef. 5) beslist een verhouding van gezag in de Romeinse samenleving was uitgedrukt (overheid-onderdaan, man-vrouw, ouderen-jongeren, heer-slaaf, ouders-kinderen). De notie van gezag hoorde men mogelijk ook in het beeld van 'hoofd' (en lichaam) in de wereld van het Nieuwe Testament (zie hoofdstuk 2).

De volgende stap in ons nadenken is: geeft God in zijn woord de man gezag over de vrouw in het huwelijk en mannen over vrouwen in de kerk? Of is 'gezag' iets dat in de Romeinse patriarchale cultuur anders functioneert dan in een moderne Westerse samenleving? Hier spitsen we het zo toe:

---

[41] *Vrouw en ambt. Uitgave onder verantwoordelijkheid van de Generale Synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland 1998* (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, 1999), 157. Voortaan afgekort als: CGK rapport 1998.
[42] CGK rapport 1998, 97.

verbindt de Bijbel het gezag van ambtsdragers aan het mannelijk geslacht? Het antwoord is: nergens benoemt Gods woord dat iemand op grond van zijn man-zijn geroepen wordt. Het mag opvallen dat het in de wereld van Oude en Nieuwe Testament veelal mannen zijn die een ambt bekleden, maar nooit wordt hun man zijn belangrijk voor het gewicht van het ambt benoemd.

De belijdenis stelt dat alle dienaren van het Woord 'gelijke macht en gelijk gezag' hebben. Zij zijn immers zelf allen "dienaren van Jezus Christus, de enige en algemene Bisschop en het enige Hoofd van de kerk" (art. 31). Het gezag van dienaren is een afgeleid gezag. Om volstrekt helder te maken dat alleen Christus het hoofd is, heet hij – tegenover de hiërarchische ambtsopbouw van Rome – de enige en universele bisschop. Het volgende artikel noemt hem ook "onze enige meester" (art. 32). Hij is onze koning (art. 27), het hoofd (29), de bisschop (31) en de meester (32). De ambtsleer begint in de persoon van onze Heer Jezus Christus. Het geslacht van zijn dienaars is geen factor in de geloofsleer over de ambten in de belijdenis.

In het Nederland van vandaag verbinden wij gezag helemaal niet met sekse. Sterker nog: niet de persoon heeft gezag, maar het gezag komt in de opdracht mee. De predikant heeft gezag, als Gods woord door zijn dienst gezag uitoefent. Daarin kan God zijn man-zijn wel gebruiken, maar zou Hij dat bij een vrouwelijke ambtsdrager niet kunnen? Ook een wijze vrouw heeft in haar spreken of bidden gezag wanneer Gods woord gezaghebbend doorklinkt.

Samenvattend: het begrip gezag in de Bijbel over de relatie man en vrouw lijkt niet te duiden op een algemeen gezag van alle mannen over alle vrouwen, maar veeleer als een waarschuwing aan de vrouw om haar man niet te overheersen. De roeping van mannen wordt in de Bijbel ook niet gekoppeld aan het 'man' zijn. Ook in de belijdenisgeschriften wordt geen expliciete koppeling gelegd tussen geslacht en de roeping van dienaars. Ook in onze samenleving is gezag niet gekoppeld aan geslacht. Voor gezag in de Bijbel is niet bepalend of je man of vrouw bent, maar dat in je bidden en spreken Gods Woord doorklinkt.

3.4.5 Roeping en beroep

Bij de roeping bedenken we dat vanouds onderscheiden is tussen de inwendige en de uitwendige roeping. Inwendig is de roeping die de gelovige in zijn hart opmerkt door liefde voor en gerichtheid op een taakveld in het Koninkrijk van God. De innerlijke roeping wordt getoond door de toewijding waarmee iemand zich op een mogelijke dienst voorbereid. Voor het daadwerkelijke dienen in een ambt moet daarbij komen dat de gemeente de gaven van de gelovige opmerkt en bevestigt door middel van roeping tot het ambt. Onder invloed van de evangelische beweging is in onze tijd meer ruimte gekomen voor de persoonlijk gevoelde roeping, waarin de stem van God gehoord wordt.[43] Dat klinkt ook door wanneer gelovige vrouwen melden een (innerlijke) roeping tot predikant te hebben.

Welk gewicht mag deze ervaring van roeping hebben? Allereerst onderkennen we dat (het toelaten tot) een theologische opleiding met gerichtheid op het predikantschap talenten ontplooit en liefde voor de dienst van het Woord aanwakkert. Juist als vroomheid en wetenschap verbonden zijn, mag het volgehouden gebed om Gods zegen tot vruchten leiden. In onze cultuur is het verschil in opleiding(sniveau) kleiner dan in vroeger eeuwen en is de trend bij jongere generaties dat juist vrouwen een hoger opleidingsniveau hebben. Dat trekt de startbekwaamheid voor allerlei werk in de gemeente voor man en vrouw gelijk.

[43] De CGK formuleert in een van de overwegingen onder het besluit van 1998: "dat uit de gereformeerde visie op de ambten blijkt, dat de ambten niet alleen voortvloeien uit de gaven die de Heere aan de leden van de gemeente verleend heeft, maar dat naast het ontvangen hebben van bepaalde gaven van de Heilige Geest een afzonderlijke roeping nodig is om in het ambt te kunnen dienen" (*CGK rapport 1998*, 156). De meerderheid van deputaten stelt: "Voor het bijzondere ambt moet men naast het hebben van bepaalde gaven van de Heilige Geest, afzonderlijk geroepen zijn en aan bepaalde eisen voldoen" (97).

Voor het uitleggen van de Schriften en onderwijs aan kinderen en catechumenen is geloof nodig, de gave van kennis en van vertolking. Voor het bestuderen van de gemeente is inzicht nodig in de weg van de Heer met zijn kerk, plus wijsheid, dienstbaarheid en levenservaring. Wanneer er vrouwen in de gemeente gevonden worden die bijzondere gaven van de Geest ontvingen en door gelijke opleiding hun toewijding laten zien, melden zij zich geroepen te voelen. Deze stem mag gewicht krijgen in de overweging door de kerken, welke ruimte er is om zulke gelovige vrouwen in dienst van het evangelie aan te stellen.

De vraag kan opkomen of het niet voldoende is wanneer vrouwen in dienst treden als kerkelijk werker of catecheet. Het gaat hierin om een vorm van onderwijs, een aspect van de dienst van het woord. Dit vraagt talent en scholing, inzet en toewijding. Als belangrijke functie in de gemeente van Christus past hierbij onzes inziens roeping en bevestiging.

Samenvattend: ook vrouwen kunnen een roeping ervaren en in onze samenleving wordt afdoende zichtbaar dat ook zij gaven hebben en kunnen ontwikkelen om gestalte te geven aan deze roeping. Wanneer vrouwen op deze wijze functioneren in de gemeenten (met talent en scholing, inzet en toewijding), dan dienen ook zij de volmacht van Christus te hebben, door verkiezing en bevestiging en daarmee het afleggen van een gelofte.

3.4.6 Zusterkerken

In 1998 bogen de Christelijke Gereformeerde Kerken zich op de synode van Haarlem-Noord over het rapport van deputaten voor de vragen rond vrouw en ambt.[44] Het is belangrijk te beseffen dat deze, zo nabije, zusterkerken een fundamentele denklijn hebben over de gelijkwaardigheid van de drie kerkelijke ambten. Het is de moeite waard de vijf punten uit te schrijven waarmee de conclusies beginnen:

"Met betrekking tot het ambt in het algemeen, en de ambten van ouderling en diaken in het bijzonder, kan het volgende gezegd worden:

1. De structuur van de gemeente is een charismatische: alle gelovigen, mannen èn vrouwen, delen in de gaven van de Heilige Geest en zijn gelijkelijk – zij het op een eigen wijze – bij het functioneren van [de] gemeente betrokken.
2. De ambten zijn op dit charismatische gericht en niet omgekeerd het charisma op het ambt. Immers het charisma is aan alle gelovigen geschonken, het ambt aan sommigen, namelijk om er in hun ambt te zijn ten dienste van allen.
3. De ambten, zoals wij die kennen, hebben alle hun wortel in (de ambten van) Christus. Daarom is te spreken van een principiële gelijkwaardigheid en eenheid van de ambten.
4. Vanwege de hiervoor genoemde gelijkwaardigheid en eenheid van de ambten is de algemene leiding van de gemeente in onze kerken, hoewel confessie (artikelen 30 en 31) en kerkorde niet altijd eensluidend zijn over de plaats van de diakenen, opgedragen aan ouderlingen en diakenen samen.
5. De gelijkwaardigheid en eenheid van de ambten maakt het onmogelijk (en ongeloofwaardig) om te overwegen slechts één ambt (bijvoorbeeld het ambt van diaken) voor vrouwen open te stellen. Openstelling van één van de ambten voor de vrouw impliceert de principiële bereidheid ook de andere ambten voor hen open te stellen."[45]

Deze vijf punten komen uit het rapport van de minderheid van deputaten, maar ook het deel van de meerderheid bevat een dergelijke passage waarin de gelijkwaardigheid en eenheid van de drie ambten uitgangspunt is.[46] De GKv hebben niet zo'n kerkrechtelijk vertrekpunt in synode-uitspraken uit vroeger jaren (zoals de CGK uit 1956). Integendeel, in de nieuwe kerkorde kon de diaken buiten de kerkenraad geplaatst worden zonder discussie over een principiële gelijkwaardigheid en

[44] CGK rapport 1998.
[45] CGK rapport 1998, 129.
[46] *CGK rapport 1998*, 96v.

eenheid van de ambten als geworteld in Christus als de unieke ambtsdrager.[47] De nieuwe kerkorde sluit aan bij de formulieren voor de bevestiging van ambtsdragers in het uitgangspunt dat Christus ambtsdragers aan de gemeente schenkt (Ef. 4:11v).[48] Ook als de predikant, ouderling en diaken, zoals die in de gereformeerde kerken functioneren, niet zo in het Nieuwe Testament gevonden worden, geloven wij dat zij gaven van Jezus Christus zijn. Sommige ambten (zoals nu het diaconaat) zullen niet binnen de kerkenraad te vinden zijn, omdat deze geen deel aan bestuur en opzicht hebben. Dat zet dit ambt – en ook bijv. dat van catecheet – niet op een lager vlak. Een ander taakveld vraagt eigen gaven en machtiging die in te zetten.

De einduitspraak van de CGK synode 1998 luidt "dat het standpunt ten aanzien van de vrouw in het ambt, dat in de Christelijke Gereformeerde Kerken steeds heeft gegolden, schriftuurlijk verantwoord is".[49] Met deze uitspraak hebben de CGK de eenheid van het kerkverband willen bewaren. Tegelijk heeft men niet genegeerd dat er onder deputaten verschil van inzicht bleef bestaan door "een verschillende taxatie van de relatie tussen openbaring en cultuur/historie". Er lag immers een rapport op tafel dat deels een meerderheids- en een minderheidspositie beschreef. De einduitspraak sluit evenmin verdere ontwikkeling van gedachten uit. Voorzichtig formulerend is een van de overwegingen: "dat de ambten, zoals die in de CGK functioneren niet rechtstreeks afkomstig zijn uit het Oude en Nieuwe Testament, maar wel bijbelse wortels hebben".[50]

Deze stand van zaken in deze zusterkerken daagt ons uit te reageren. Concreet ook op de overweging "dat de klassieke gereformeerde ambtsopvatting geen plaats heeft toegekend aan vrouwelijke ambtsdragers". Dat klopt. In de cultuur van de zestiende eeuw was weinig denkruimte om de vrouwelijke inzet uit het Nieuwe Testament in ambtelijke inzet van vrouwen te vertalen (behalve de vrouw als diaken in de ziekenzorg te Genève). Wanneer we echter de concentratie op de ambtsdrager als individu verlaten en de collectiviteit van ambtelijke dienst zoeken, is er nieuwe ruimte om concretisering te zoeken van talenten en scholing, toewijding en innerlijke roeping van zusters.

Samenvattend: alle ambten zijn gelijkwaardig en daarom kan niet één ambt opengesteld, dan wel gesloten blijven voor vrouwen. De gelijkwaardigheid en collectiviteit van de ambtelijke dienst voorkomt een overheersen door enkelen. In die collectiviteit is er ook ruimte om aan de roeping van vrouwen gehoor te geven.

3.5 Conclusies rond ambt en belijden

3.5.1 Ordening van ambten

Voor de weg die de GKv in de ontwikkelingen van haar ambtelijke structuur heeft afgelegd zijn vooral de historische keuzes van belang die sinds de Reformatie richtinggevend zijn geweest in de gereformeerde traditie. Denkend vanuit Efeziërs 4 onderscheidt Calvijn apostelen, profeten en evangelisten aan de ene kant en herders en leraars aan de andere kant. De eerste drie zijn ambten uit de eerste periode van Christus' rijk én bij bijzondere nood, de laatste twee zijn nog gebruikelijk in de kerk (3.4). Bij de blijvende ambten, "de herders en leraars (*pastores et doctores*), die de kerk nooit kan missen", sluit de Nederlandse geloofsbelijdenis aan. De taak van leraar is de uitleg van de Schrift. Die van herder omvat ook de tuchtoefening, de bediening van de sacramenten, de vermaningen en aansporingen. Op deze basis is in artikel 30 van de NGB een keuze gemaakt voor drie onderscheiden ambten: predikant, ouderling en diaken. In artikel 30 is naar 1 Tim. 3 verwezen, waarin de eisen die aan de ambtsdragers gesteld worden zijn beschreven. In artikel 31 wordt gesproken over de verkiezing van dienaren van het Woord, oudsten en diakenen. Die wettige

[47] Vgl. B6.1 over de drie ambten; B29.1 stelt dat de kerkenraad bestaat uit de predikant(en) en de ouderlingen (http://www.gkv.nl/kerkorde/b-de-ambten-en-overige-diensten/).
[48] *Nieuwe kerkorde*, B6.2.
[49] *CGK rapport 1998*, 157.
[50] *CGK rapport 1998*, 156.

verkiezing is de weg waarin mensen tot hun ambt komen. Innerlijke roeping moet altijd door verkiezing als roeping van Godswege bevestigd worden. Niemand mag een ambt bemachtigen (zoals dat in de maatschappij met allerlei middelen mogelijk is). Artikel 32 gaat vervolgens in op de orde die ingesteld moet worden om het lichaam van de kerk in stand te houden. De orde waarover art. 32 gaat, ziet dus niet op het aantal ambten of de inhoud van de taken maar op de wijze waarop de kerk als gemeenschap bewaard blijft.

3.5.2 Een gedeelde verantwoordelijkheid

Een belangrijk uitgangspunt van de Reformatie is dat gebroken werd met de hiërarchische structuur van de katholieke ambtsleer. Het ambt verheft zich niet boven de gemeente, maar functioneert binnen en zo in dienst van de gemeente. In de gereformeerde ambtsleer kon daardoor erkend worden dat iedere gelovige zijn of haar ambt ontvangt voor Gods aangezicht. We worden er toe geroepen in de gaven die de Heilige Geest ons schenkt. Het ambt van alle gelovigen wordt dat genoemd (hoe wij als gemeenteleden zelf allen de rol van priester, koning en profeet vervullen). In onderscheid daarmee spreekt men van het bijzondere ambt dat als taak heeft om de gelovigen tot die dienst toe te rusten. In dat bijzondere ambt kreeg de ouderling of oudste alle aandacht als de centrale ambtsdrager. Naast hem fungeerde de diaken. Bovendien werden predikant (en in sommige tijden de leraar of theologisch docent) als ambtsdrager genoemd, maar die ambten werden vooral als een specifieke variant van het ouderlingenambt gezien vanwege de bijzondere opdracht. Een opvallend element in de gereformeerde ambtsleer is wel dat de ouderling niet als zelfstandige ambtsdrager aangemerkt werd, maar een plaats kreeg die stevig verankerd werd in het college van de kerkenraad (collectief van het ambt). Daar ligt de gedeelde verantwoordelijkheid voor de leiding van, het omzien naar en het toezicht op de gemeente. Al deze ambten worden gezien als een bijzonder ambt, meer dan het ambt van alle gelovigen. Dit bijzondere is gelegen in de grotere verantwoordelijkheid en het proces van roeping en verkiezing dat voorafgaat aan deze grotere verantwoordelijkheid.

3.5.3 Alleen voor mannen?

Het ambt van ouderling werd daarmee het centrale ambt in de kerken en de besluiten die zijn genomen richtten zich ook op positie en functioneren van de ouderling. Als vanzelfsprekend hield dat in dat vrouwen niet in aanmerking kwamen om een ambt te bekleden. Opmerkelijk is dat in geen van de gereformeerde belijdenisgeschriften daar een regel of voorschrift over is geformuleerd. Integendeel, wie in de NGB zoekt naar de eisen die aan een ambtsdrager worden gesteld, merkt dat die niet specifiek voor mannen geformuleerd zijn. Ook vrouwen kunnen daaraan beantwoorden. In de roeping tot een bijzonder ambt lijkt geslacht niet van doorslaggevend belang te zijn, maar veel eerder de roeping vanuit het midden van de gemeente. Het moet ook gezegd worden dat bijvoorbeeld Calvijn gepleit heeft voor vrouwelijke diakenen, maar dat is nooit op grote schaal beleid geworden binnen de gereformeerde traditie. Als vanzelfsprekend werd er van uit gegaan dat alleen mannen voor het ouderlingschap in aanmerking kwamen. Ongetwijfeld heeft hier op de achtergrond de katholieke traditie een rol gespeeld (de bisschop maakte plaats voor de ouderling na de Reformatie) en daarnaast het verschil op opleidingsmogelijkheden en daarmee de ontwikkeling van gaven en talenten door mannen en vrouwen. Na de apostolische tijd, die op zijn minst enige ruimte lijkt geboden te hebben aan het fungeren van vrouwen in het kerkelijke taakveld heeft de vroegchristelijke kerk een patriarchale ontwikkeling doorgemaakt waarin een mannelijke clerus dominant werd. De zwijgteksten hebben later vervolgens in de kerkpolitiek regelmatig hun rol gespeeld om die dominantie te handhaven.

3.5.4 Ruimte voor vrouwen

Uit het voorgaande blijkt dat de keuze voor het gesloten houden van het ambt voor vrouwen, geen bewuste keuze is geweest, maar vooral een ‘natuurlijke’ keuze. Het is goed te bedenken welke invloed dat op het bijbelgebruik heeft gehad. Wanneer de gemeente de Bijbel leest binnen een context die wordt bepaald door een mannelijk ingevulde ambtsstructuur gaat dat ook de wijze van bijbellezen bepalen. Wie binnen de gereformeerde traditie las over een ouderling of diaken of prediker dacht daarbij automatisch aan een man. Veel reden om die vooronderstelling te betwisten was er niet. Dat illustreert hoe diep de historische keuzes rond de ambten de gedachten over man,

vrouw en ambt hebben beïnvloed. De keuze is echter niet gemaakt op basis van de Bijbel of de belijdenisgeschriften. Er is daarmee ruimte om aan de roeping van vrouwen tot de bijzondere ambten gehoor te geven. Daarbij geldt voor hen evenzeer als voor mannen dat naast roeping, ook gaven en talenten, verkiezing en bevestiging en daarmee toewijding aan de dienst een vorm krijgen. Aan deze dienst staan de teksten over gezag van mannen over vrouwen niet in de weg, nu het daarin niet zozeer gaat om een algemeen gezag, maar veel eerder om een wederzijds dienen waarin voor overheersing geen plaats is. Bovendien is de gelijkwaardigheid van de ambten en de collectiviteit van het dienen in de ambten een waarborg tegen het overheersen door enkelen.

3.5.5 Kaders uit de ambtsleer

De route naar een besluit over de dienst van vrouwen in het ambt wordt mede gevormd door de keuzes die in het verleden zijn gemaakt. Wanneer we kijken naar de keuzes die zijn gemaakt, dan valt daarin op dat de inhoud van de dienst en het proces van roeping en bevestiging centraal staan, maar dat niet op basis van geslacht gezag kan worden toegekend. Gezag is een uiting van de bijzondere verantwoordelijkheid die collectief gedragen wordt. Wie in deze verantwoordelijkheid draagt, dient dan ook daarvoor bevestigd te zijn.

- Gezag en leiding (het bijzondere ambt) in de gemeente is een gave van God aan de gemeenten, om de gemeenten te dienen onderweg naar Gods koninkrijk; daartoe geeft God mensen gaven en roept hij hen tot deze bijzondere dienst;
- Het bijzondere ambt is op basis van door mensen gemaakte keuzes uitgewerkt in een drietal ambten die binnen onze kerken functioneren;
- De ambten zijn aan elkaar gelijkwaardig en de uitoefening daarvan is altijd als collectief, waarin geen plaats is voor overheersing door enkelen;
- Uit de Bijbel en de belijdenisgeschriften blijkt niet dat de roeping tot de bijzondere dienst samenhangt met het geslacht van de geroepene.
- Als er een innerlijke roeping is en er zijn gaven en talenten om de roeping gestalte te geven, dan dient deze roeping ook extern bevestigd te worden, door een proces van verkiezing en bevestiging en de daaropvolgende toewijding aan de dienst.

Zo wordt zichtbaar dat gezag in de gemeente niet gaat over posities en rollen, maar over inzet en dienst tot eer van God en opbouw van de gemeente; waarbij de inhoud en het doel van het werk bepalend zijn. In het volgende hoofdstuk wordt verkend hoe in de praktijk vorm wordt gegeven aan de inzet en dienst van mannen en vrouwen in de gemeente.

4 M/V in de GKv praktijk

4.1 Introductie

Dit hoofdstuk bevat de inzichten die we hebben opgedaan op basis van de onderzoeken die het deputaatschap M/V in de kerk en het Praktijkcentrum hebben verricht naar de taken die door mannen en vrouwen worden vervuld in de praktijk van de gemeenten. De directe aanleiding voor de praktijkverkenning van de inzet van vrouwen in de kerk wordt in de taakopvatting benoemd als “het verdisconteren van de wijze waarop op dit moment vrouwen fungeren in kerkelijke taken en bedieningen in de GKv”.[51] Daarbij hebben we in onze taakopvatting aangegeven zo open mogelijk te willen communiceren met deputaten M/V in de kerk. Dit deputaatschap, evenals M/V en ambt ingesteld door de GS Ede, kreeg als taak om “te werken aan de integratie van het Bijbels onderwijs, de confessionele normen en de praktijk in de Gereformeerde Kerken met betrekking tot de rollen en functies van vrouwen en mannen in hun onderlinge samenhang”. In de uitwerking van deze taak gaat het erom dat deputaten M/V in de kerk beschrijven hoe en op grond waarvan mannen en vrouwen hun gaven inzetten in de gemeente, daarbij ontwikkelingen en aandachtspunten signaleren, het gesprek over de waarnemingen te faciliteren, voeden en ondersteunen met

[51] Zie de taakopvatting in Bijlage 2.

aandacht voor (het lezen van) de bijbel, de maatschappij en de verschillen tussen man en vrouw en met bijzondere ruimte voor de ervaringen en overtuigingen van vrouwen.[52]

Om nu in kaart te krijgen op welke wijze vrouwen op dit moment fungeren in kerkelijke taken en bedieningen heeft M/V in de kerk drie onderzoeken uitgevoerd in samenwerking met het Praktijkcentrum. Deze onderzoeken dienden, in lijn met de opdracht, een tweeledig doel: het verzamelen van feitelijke informatie maar ook het stimuleren van het gesprek over de roeping en inzet van vrouwen in de kerken en daarbij het signaleren van sterke punten en knelpunten en het inventariseren van meningen en argumenten. Deputaten M/V in de kerk hebben hun taak dan ook onder de noemer actieonderzoek uitgevoerd. De inhoud van de onderzoeken is met ons afgestemd. Dit hoofdstuk vat uit deze onderzoeken de informatie samen die nodig is voor de werkopdracht van M/V en ambt. De focus daarbij is gericht op welke taken mannen en vrouwen in de praktijk uitvoeren en hoe zich dat verhoudt tot de taken die tot het ambt behoren. Dit hoofdstuk gaat eerst in op de aanpak van de onderzoeken en somt vervolgens inzichten op uit het kwantitatieve onderzoek, het kwalitatieve onderzoek en de kerkelijke praktijk. Ten slotte worden de resultaten geduid met het oog op de werkopdracht van M/V en ambt.

4.2 Aanpak en verantwoording

Er is in twee ronden onderzoek gedaan. Allereerst een kwalitatief vooronderzoek, waarin met 13 gemeenten een gesprek is gevoerd over de taken die vrouwen vervullen in de gemeenten en de opvattingen en afwegingen daarbij. Bij de selectie van gemeenten is gezocht naar spreiding op ligging en signatuur. Per gemeente is (zo mogelijk) gesproken met een vertegenwoordiging van de kerkenraad en enkele gemeenteleden, bij voorkeur vrouwen. In de interviews is getracht zowel het officiële standpunt en de besluitvorming/argumentatie te achterhalen als de persoonlijke opvattingen en ervaringen. Voor het onderzoek zijn de taken die in de gemeenten worden verricht ingedeeld in 4 taakgroepen:

- Vieren: muziek, liturgie, bijbellezing, kindermoment;
- Leren: catechisatie, kinderwerk, toerusting;
- Zorgen: bezoekwerk, diaconale taken, pastorale taken;
- Bouwen: functies in kringen, bezoekwerk, CvB, bestuurstaken, coördinatietaken.

Na analyse van de gegevens over de praktijk van het functioneren van mannen en vrouwen worden verschillende typen gemeenten onderscheiden. Ook voor de indeling op opvattingen wordt een typologie gemaakt, zodat uitspraken gedaan kunnen worden over wat de praktijk van functioneren is en hoe dat wordt beoordeeld door de respondenten.

Vervolgens is een kwantitatief onderzoek uitgezet onder alle scribae van de Gereformeerde Kerken, om een breder beeld te krijgen van de inzet van mannen en vrouwen over de breedte van de GKv. Er is gevraagd naar de participatie van mannen en vrouwen voor een groot aantal taken binnen de gemeente.[53] In de vragenlijst is gekozen voor een indeling in dezelfde vier clusters als bij het kwalitatieve onderzoek:

- Vieren: taken in en/of rondom de kerkdienst;
- Bouwen: taken die te maken hebben met beleid, visievorming en beheer;
- Zorgen: taken die te maken hebben met pastoraat en diaconaat;
- Leren: taken die te maken hebben met onderwijzen.[54]

Binnen die taakverdeling is het voor M/V en ambt relevant om te weten welke taken dicht aanliggen tegen taken die binnen het ambt worden uitgevoerd. Daarbij gaat het met name om taken binnen de clusters bouwen en zorgen. Binnen die clusters is daarom een nader onderscheid

[52] Acta GS Ede 2014, artikel 17 en 18.

[53] Met een respons van 76% (202 unieke gemeenten) is het onderzoek representatief te noemen. De deelnemende kerken zijn representatief voor het kerkverband. Ze vertegenwoordigen zowel door de spreiding (elke provincie wordt naar verhouding goed vertegenwoordigd), als de grootte (van minder dan 150 leden tot meer dan 750), als wel door de ligging (van plattelandsgemeente tot stadsgemeente) de breedte van het kerkverband. Bron: Jaarrapportage MV in de kerk 2015.

[54] Bron: Rapportage kwantitatief onderzoek p.4

gemaakt. Bij zorgen is gevarieerd naar zwaarte en reikwijdte van de zorgtaak en bij bouwen is onderscheiden in de activiteiten voorbereiden, beslissen en uitvoeren, voor zowel het inhoudelijk beleid/de koers van de gemeente als het beheer en de organisatie in de kerk.

De hoofdlijnen van het resultaat van beide onderzoeken zijn verwerkt in een brochure voor de kerken en gedurende een dertigtal gemeenteavonden is gebruik gemaakt van een stellingenspel om de argumentatie die in de gemeenten leeft in beeld te brengen.[55] Dit heeft geresulteerd in een rapportage over de meningen en argumenten die leven onder de leden van plaatselijke GKv's.[56]

4.3 Inzichten vanuit het kwalitatief onderzoek

Het kwalitatief vooronderzoek is gehouden onder dertien gemeenten van allerlei ligging. Daarmee is geprobeerd de breedte van de GKv te representeren. [57] Het doel van de groepsinterviews was inzicht te krijgen in de diversiteit in invulling van en de onderliggende overtuigingen bij de rollen en taken die vrouwen en mannen vervullen in de GKv.

Er zijn vier clusters van taken onderzocht: *vieren, leren, zorgen* en *bouwen*. Hierbinnen zijn zowel mannen als vrouwen actief. In de *viering* hebben mannen nog steeds een sterke rol, te verklaren vanuit de invulling van taken die van oudsher voorbehouden waren aan ambtsdragers (preken, collecteren). Wel worden vrouwen toenemend actief, denk hierbij aan taken als bijbellezen, gastvrouw, muzikale inzet en het kindmoment. Binnen het gebied *leren* wordt de opkomst van vrouwen nog sterker gesignaleerd, als het gaat om catechese, toerustende activiteiten aan de gemeente en kerkenraad. De cluster *zorgen* toont ook groei van de inzet van vrouwen, grotendeels te danken aan de inzet van pastoraal en diaconaal werkers als bijstand of vervanging voor ambtelijk bezoekwerk. Gaat het om *bouwen*, dan blijkt dat mannen veelal actief zijn in het leidinggeven (inhoudelijk en coördinerend). Ook hier neemt de participatie van vrouwen toe, denk bijvoorbeeld aan het leiden van een kring, zitting in het moderamen en ook de kerkenraad.[58]

Op basis van de gesprekken is de volgende typologie gemaakt:

- Type 1 gemeenten: vrouwen verrichten in deze gemeenten traditionele en niet-ambtelijke taken.
- Type 2 gemeenten: vrouwen verrichten in deze gemeenten allerlei taken, waaronder taken die vanouds onder de ambtelijke taken vielen.
- Type 3 gemeenten: vrouwen verrichten in deze gemeenten allerlei taken, ook ambtelijke taken.[59]

Vervolgens is onderzocht wat volgens de geïnterviewde gemeenten de roeping en het recht van vrouwen is om hun gaven in te zetten. Ook hier volgt weer een typologie, bestaande uit de typen behoudend, middenpositie en vooruitstrevend.[60]

- Behoudende gemeenten kenmerken zich door een traditionele opvatting over de rol van de vrouw. De scheppingsorde geeft een verschil in positie tussen man en vrouw dat zich doorvertaalt in de invulling van kerkelijke taken en de ambten.
- Gemeenten met een middenpositie kenmerken zich door diversiteit in opvattingen over de rol van de vrouw in de gemeente. Naast behoudende en vooruitstrevende overtuigingen, die beide aanwezig zijn, is het grote aandeel gemeenteleden opvallend dat worstelt met de betekenis van de zwijgteksten en de invloed van de cultuur. Er is twijfel over de rol van de vrouw, maar men heeft geen alternatieve opvatting. Het gevolg lijkt te zijn dat men het principiële bijbelse spreken mijdt, en overgaat tot spreken in termen van geschiktheid,

[55] Bron: Jaarrapportage MV in de kerk 2015. Brochure te verkrijgen via http://mv.gkv.nl/download/82/
[56] Bron: Rapportage-opiniepeiling-Gemeenteavonden-april-juni-2016.
[57] Bron: Rapportage kwalitatief onderzoek p.4
[58] Bron: Rapportage kwalitatief onderzoek p.5-7
[59] Bron: Rapportage kwalitatief onderzoek p.6
[60] Bron: Rapportage kwalitatief onderzoek p.7 en 8. De typologieën uit dit rapport zijn hier ingekort.

competenties en gaven. Concluderend kan gesteld worden dat in deze opvatting onduidelijk is hoe gedacht moet worden over de roeping en het recht van vrouwen.

- In vooruitstrevende gemeenten staat het gros van de gemeenteleden vóór openstelling van alle ambten. Men gaat uit van alternatieve exegeses van de zwijgteksten en redeneert vanuit de herstelde gelijkheid van man en vrouw. Dat aan vrouwen talenten worden geschonken vormt de basis van het honoreren van de roeping van vrouwen en hun 'recht' op het vervullen van alle ambten.

Een aantal opvallende zaken uit de interviews geven we hier door:

- Een eerste punt is dat vrouwen zowel ambtelijk, pastorale en diaconale taken krijgen toebedeeld ter ontlasting van de ambtsdragers, zoals het participeren in het leidinggevend kader van de gemeenten. Het ambtelijk takenpakket wordt, vergeleken met de vroegere praktijk in de kerken, verkleind ten gunste van de inzet van vrouwen en men vraagt zich af wat nu het 'geestelijk leidinggeven' is dat het ambt zou kwalificeren.
- Een tweede opvallend punt is dat het terugtrekken van mannen uit ambten en andere functies in de praktijk van de kerken merkbaar is, ook in gemeenten waar vrouwen geen ambtsdrager zijn. Het rapport noemt als mogelijke redenen de groeiende inzet van vrouwen in allerlei kerkelijke functies, de nadruk op competenties en gaven waardoor mannen minder snel geschikt worden bevonden voor een ambt of taak en de vaak parttime arbeidsinzet van vrouwen (meer tijd voor de kerk), waardoor taken in het gezin anders verdeeld worden.
- Uit de interviews blijkt verder dat men weliswaar de traditionele exegese van de zwijgteksten bekritiseert maar niet licht een nieuwe breed geaccepteerde exegese weet te hanteren. Tegelijkertijd krijgen vrouwen in de kerkelijke praktijk een groeiende ruimte (type 2 gemeenten).
- Bij de respondenten blijkt dit dan ook te leiden tot een gevoel van onbehagen: waar is het beleid dat het handelen ondersteunt? De type 3-kerken die wel formeel vrouwen (willen) toelaten tot de ambten op basis van gearticuleerd beleid verkeren op dit moment in een lastige positie ten opzichte van het kerkverband, waar alle ambten gesloten zijn voor vrouwen.

Over het algemeen zijn de gemeenten blij met de inzet van vrouwen en heerst rond het onderwerp vooral een afwachtende houding. Een klein deel van de geïnterviewden is boos of gefrustreerd ten opzichte van het proces of de plek van vrouwen in de kerken. Als knelpunten wordt onder andere genoemd: "hypocrisie' vanwege het toelaten van vrouwen in allerlei functies met verhullende namen (bv. huisbezoek is 'onderlinge zorg'). De geloofwaardigheid van de kerkelijke gemeente komt daarmee in het geding."[61] Daarnaast is er angst voor bezwaren of scheuring wanneer de praktijk blijvend verandert en heeft men moeite met de huidige ambtscultuur. Er zijn vragen rond de cultuurgebondenheid van zwijgteksten en de ruimte voor de plaatselijke gemeenten.

Samenvattend: we kunnen zeggen dat het vooronderzoek blijk geeft van een blijvende verlegenheid waarbij de waardering voor de praktijk van de inzet van vrouwen in de kerk in spanningsvolle verhouding staat tot de wens om schriftgetrouw kerk te zijn, ook in de uitleg van de zgn. zwijgteksten en de scheppingsorde. Leer en leven lopen op dit punt, ruw gezegd, uiteen. Er is sprake van een groeiend besef van urgentie, ook als dit zoals een enkeling in de interviewserie aangaf, met het oog op het koninkrijk niet het belangrijkste onderwerp is.[1]

[61] Kwalitatieve rapportage p.12

4.4 Inzichten vanuit het kwantitatief onderzoek

Bij het kwantitatief onderzoek is onderscheid gemaakt tussen verschillende taakgebieden.[62] Het ging om taken in en/of rondom de kerkdienst; taken die te maken hebben met beleid, visievorming en beheer; taken die te maken hebben met pastoraat en diaconaat en taken die te maken hebben met onderwijzen.

- Als het gaat om *taken in en/of rondom de kerkdienst*, blijkt dat in de meeste gemeenten zowel mannen als vrouwen bijdragen aan de dienst. Taken als preken (lezen), voorgaan in gebed, collecteren en de dienst leiden lijken (grotendeels) voorbehouden aan mannen. Een evt. kinderprogramma parallel aan de dienst wordt grotendeels door vrouwen gedaan.
- Bij de *taken die te maken hebben met beleid, visievorming en beheer*, hebben in de meeste gemeenten zowel mannen als vrouwen voorbereidende en uitvoerende taken. Het nemen van besluiten aangaande beleid, visie en beheer gebeurt vooral door mannen.
- Kijkend naar de *pastorale en diaconale taken* zien we dat het 'officiële' huisbezoek, uitvoering van tuchtmaatregelen en het voeren van diaconale gesprekken (grotendeels) door mannen wordt gedaan en de zusterhulp (grotendeels) door vrouwen. Pastorale gespreksvoering, onderlinge hulp, kinder- en jeugdpastoraat en het leiden van kringen zijn taken voor zowel mannen als vrouwen.
- *Onderwijzende taken* worden in de regel door zowel mannen als vrouwen uitgevoerd. Dit zijn taken als (mentor)catecheet, leiden van de jeugdvereniging, de Alpha- of Emmaüscursus en het onderwijs aan doelgroepen. De belijdeniscatechese wordt door voornamelijk mannen gegeven.

Een opvallend punt uit het rapport is dat vrouwen slechts in enkele gevallen worden bevestigd voor een taak. Ook blijkt dat de taakverdeling tussen mannen en vrouwen slechts in 15% van de gemeenten voortkomt uit beleidsbeslissingen; in verreweg de meeste gemeenten is sprake van een praktijk die van onderaf is gegroeid.

Wanneer we dit nu vergelijken met wat in het vorige hoofdstuk is beschreven over de werkzaamheden in de bijzondere ambten, dan wordt zichtbaar dat als het gaat om onderwijs aan doelgroepen, ook in de eredienssten, dit vrij door vrouwen wordt gedaan. Daarnaast denken vrouwen vanuit hun gaven en roeping mee over de besluiten die de koers van de kerk aangaan. Dat zij uiteindelijk niet meestemmen over het formeel nemen van besluiten, doet niet af aan de inhoudelijke verantwoordelijkheid die zij op dat gebied wel dragen, zoals ook duidelijk werd uit het kwalitatief onderzoek. Verder nemen vrouwen pastorale verantwoordelijkheid op zich in het leiden van kleinere kringen binnen de gemeente, hoewel taak en inhoud van deze rol per gemeente zal verschillen. In de praktijk lijken vrouwen daarmee alle ruimte te krijgen om in de bijzondere dienst te participeren, alleen worden zij daarvoor zelden verkozen en bevestigd.

Samenvattend: vrouwen draaien op allerlei gebied en in allerlei taken volop mee in de kerken. Er zijn veel taken waarin mannen en vrouwen naast elkaar werken (vieren, leren) en vrouwen werken vrijwel nooit alleen. Vrouwen participeren als het gaat om het zorgen zowel in pastorale als diaconale bezoeken en met name de onderlinge zorg en toerusting ligt bij vrouwen. Ook in het besturen van de kerk worden de gaven van vrouwen ingezet. We zien dat mannen en vrouwen beslissingen voorbereiden en uitvoeren, maar dat het nemen van het daadwerkelijke besluit (voornamelijk rond visie en beleid) een taak van mannen is. Juist in het voorbereiden gaat veel van het denkwerk rond de koers van de gemeente zitten, een taak die door mannen en vrouwen samen wordt gedaan. Daarbij zijn de belijdeniscatechese (leren), de prediking (vieren), de tucht (zorgen) en de beleidsbeslissing (bouwen) nog vrijwel exclusief voorbehouden aan mannen, want aan ambtsdragers. Vrouwen participeren steeds meer in taken die voorheen onder het ambt vielen, zonder dat zij daarvoor gekozen of bevestigd worden.

[62] Bron: rapportage kwantitatief onderzoek en brochure deputaten M/V in de Kerk

4.5 De kerkelijke praktijk

Een aantal signalen uit de praktijk van de gereformeerde kerken vrijgemaakt willen we in dit hoofdstuk niet ongenoemd laten. Dit vooral om te illustreren hoezeer de praktijk al dan niet gearticuleerd aandringt op een richtinggevend besluit over de roeping en het recht van vrouwen in de kerken.

- Op 25-30 gemeentevergaderingen dat onder leiding deputaten M/V in de kerk is gehouden, is gebruik gemaakt van een stellingenspel om de meningen en argumenten van de aanwezigen te peilen, als het gaat om de taakinvulling van mannen en vrouwen in de kerken.[63] Deputaten M/V in de kerk spreken over een positieve sfeer op de gemeenteavonden. In veel gevallen wordt tijdens deze avonden blijk gegeven van grote verlegenheid en grote diversiteit rond de vragen en stellingen die deputaten voorleggen.[64] Kijkend naar de mening van de aanwezigen, blijkt dat het gelijktrekken van mannen en vrouwen in kerkgerelateerde taken bij drie van de vijf stellingen de overheersende mening is. Opvallend is dat bij de meeste stellingen de voor- en tegenstanders uit dezelfde argumentencategorie putten. Het gaat dan om het belang van (de uitleg van) de schrift als basis voor het gedeeld geloof.
- Gaande de rapportageperiode werd ons duidelijk dat verschillende gemeenten het gesprek ter synode niet langer willen of kunnen afwachten. In ieder geval vier gemeenten hebben besloten dat het diakenambt (principieel) wordt opengesteld voor vrouwen. In één gemeente wordt ook het ouderlingenambt opengesteld.[65] De argumenten om het diakenambt open te stellen zijn niet nieuw en mee ingegeven door de nieuwe kerkorde, waarbij het ambt van diaken werd losgemaakt van de kerkenraad. Deze praktijk geeft blijk van de gegroeide verlegenheid en de urgentie die in deze gemeenten gevoeld wordt om een besluit te nemen rond de invulling van het ambtswerk.
- Daarnaast, en minder zichtbaar voor de meeste gemeenteleden, fungeren vrouwelijke theologen als geestelijk verzorger in diverse instellingen of als docent aan de theologische universiteit. Daarnaast zijn vrouwen actief in deputaatschappen en in de verschillende kerkrechtelijke commissies. Ook hier bewegen vrouwen zich op de gebieden van leren, vieren, zorgen en bouwen, zonder dat gesproken wordt van een ambtelijke roeping en/of bevestiging. Beroepshalve of dienstverlenend doen zij aan grondige exegese en onderwijzen zij de schriften, maar in de eigen gemeente hebben zij een andere rol. Hier dient zich spanning aan, voor zowel de vrouwen in kwestie als degene die zich met deze praktijk geconfronteerd ziet.
- In de lokale samenwerking en samenspreking tussen kerken dient zich steeds opnieuw de vraag naar de vrouw in het ambt aan. Enerzijds omdat de Nederlands Gereformeerde kerken en Protestantse kerken hiervoor wél, anderzijds de Christelijke Gereformeerde kerken hiervoor geen ruimte zien. De soms moeizame zoektocht naar eenheid tussen kerken om daarmee recht te doen aan het gezamenlijk belijden van Christus' naam wordt verder vertraagd door het uitblijven van duidelijkheid. Hoewel tussen genoemde kerken nu al soms grote diversiteit aan te wijzen is in opvattingen en kerkelijke praktijken, mag het gesprek hierop niet stokken maar moet het blijvend gaan over de Bijbel als grond en Jezus Christus

---

[63] Bron: Bron: Rapportage-opiniepeiling-Gemeenteavonden-april-juni-2016.

[64] De stellingen die zijn voorgelegd luidden:

1. Om het evangelie dicht bij de mensen buiten de kerk te brengen is het gewenst dat ook binnen de kerk vrouwen een leidinggevende positie mogen bekleden.

2. Onderwijs door vrouwen binnen de kerk is niet te combineren met wat de bijbel ons voorhoudt in 1 Tim. 2:8-15.

3. De pastorale en diaconale taken van het ambt passen beter bij het zorgende karakter van de vrouw.

4. De organisatievorm waarbij zowel mannen als vrouwen een rol hebben in het bestuur, pastoraat, onderwijs en diaconaat valt bijbels niet te onderbouwen.

5. Op basis van Gal. 3:25-28 mogen we stellen dat alle taken in de kerk verdeeld mogen worden tussen mannen en vrouwen.

[65] Zie o.a. Nederlands Dagblad 15 september 2016 p.7: 'Eerste Gereformeerde kerken vrijgemaakt laten vrouwelijke diaken toe'

als kern van ons geloof. Lokale vormen van samenwerking zullen, rekening houdend met de kaders die de kerken hiervoor doen gelden, concreet vorm willen geven aan het gedeeld verlangen naar eenheid. Verwarring over de kaders komt dat gesprek niet ten goede.

Samenvattend: er heerst verlegenheid in de gemeenten rond dit onderwerp, maar er is een gedeelde basis in het samen willen zoeken naar Gods wil zoals die in de Bijbel is geopenbaard. De urgentie om te komen tot een besluit wordt steeds meer gevoeld en in een aantal gemeenten is al een besluit genomen. De noodzaak voor een besluit wordt zichtbaar in situaties waarin samenwerking of samenspreking is met NGK en PKN gemeenten. Ook rond de inzet van vrouwelijke geestelijk verzorgers en docenten wordt de noodzaak om tot een koers te komen zichtbaar.

4.6 Verschil tussen mannen en vrouwen volgens de wetenschap

Kijkend naar voorgaande paragrafen zien we dat de gaven en talenten van vrouwen op alle terreinen van gemeentezijn met meer of minder ruimte worden ingezet. Dat roept de vraag op of mannen en vrouwen met gelijke gaven en talenten aan het werk kunnen op deze terreinen. In het gesprek over M/V worden argumenten gebruikt die ingaan op de geschiktheid van mannen of vrouwen naar hun aard voor bepaalde taken in de gemeente. Zijn de fysieke en mentale verschillen tussen man en vrouw niet ook bepalend in de uitvoering van taken? Omdat de vraag in de praktijk wordt gesteld of op basis daarvan aannames worden gedaan, willen we hieraan wel aandacht besteden, maar vinden dit geen kernvraag. We achten ons bovendien geen experts op dit gebied en bieden hier dus slechts een korte verkenning.[66]

Zijn er sekseverschillen die versterkend of belemmerend werken in de uitoefening van een ambt? In de lijn van de traditionele rolverdeling zoals we die in samenleving en kerk erop nahielden, ligt het voor de hand om te denken van wel. De man als leider en bestuurder, de vrouw zorgend en volgend. Hoewel de Bijbel man en vrouw als door God verschillend geschapen toont, worden deze verschillen nergens als zodanig benoemd. De invulling van de verschillen is daarmee allereerst een invulling van de geschapenen zelf: de mens of de gemeenschap van mensen (samenleving) die uit mannen en vrouwen bestaat. Zoals we in hoofdstuk 2 hebben gezien, was er een duidelijk culturele opvatting over hoe mannen en vrouwen zich tot elkaar dienden te verhouden en wat hun rol was in de samenleving.

Vanuit de wetenschap is onderzoek naar sekseverschillen nog volop in ontwikkeling. Tot nog toe wordt vooral duidelijk dat de verschillen die er zijn tussen mannen en vrouwen vooral door hun omgeving worden veroorzaakt. Een kwestie van opvoeding, opleiding en groepsgedrag dus, waarbij onuitgesproken opvattingen over waar de talenten van mannen en vrouwen liggen, sturend zijn hun de (gewenste) ontwikkeling.[67] De emancipatie die de samenleving heeft doorgemaakt op het gebied van rollen en taken van mannen en vrouwen toont aan dat deze opvattingen, wanneer ze verschuiven, een ander patroon van onderlinge verhoudingen kunnen gaan vertonen.[68] Er zijn verschillen tussen mannen en vrouwen, maar deze verschillen hangen sterk samen met de culturele opvattingen.

Er is veel onderzoek gedaan naar verschillen in eigenschappen tussen mannen en vrouwen. Maar uit het wetenschappelijk onderzoek naar deze verschillen moet vaak geconcludeerd worden dat de verschillen niet hard gemaakt kunnen worden en bovendien maar zelden te koppelen zijn aan concrete taken en rollen voor bepaalde functies. Natuurlijk zijn mannen en vrouwen verschillend, maar de verschillen in eigenschappen binnen de groep vrouwen en binnen de groep mannen zijn

[66] O.a. Maarten en Nienke Verkerk in Onderweg, jrg 2 nr 17, Handreiking M/V 2011 hf. 3 en 5.
[67] A. Kleinherenbrink, *Mapping plasticity: sex/gender and the changing brain* Tijdschrift voor Genderstudies, 2014, vol 14, no4 305-326.
[68] Alice Eagly, Wendy Wood, the nature-nurture debates, 25 years of challenges in understanding the psychology of gender, Perspectives on Psychological Science May 2013 vol. 8 no. 3 340-35.

meestal groter dan de verschillen tussen mannen en vrouwen.[69] Daarbij moet ook bedacht worden dat als de wetenschap uitspraken doen, dit iets zegt over gemiddelden, niet over individuen.[70] Laten we daarbij bedenken dat een verwijzing naar 'de' man en 'de' vrouw in vrijwel geen enkel geval recht zal doen aan het concrete, unieke schepsel van Gods hand, waarover zijn gaven zijn uitgestort. Zoeken naar mogelijke verschillen tussen mannen en vrouwen voegt daarom naar ons inzicht weinig toe aan de vragen die spelen rond vrouw en ambt. Het is veel belangrijker om te zien welke gaven en talenten ieder individu gekregen heeft om te kunnen inzetten in dienst van de gemeente.

Samenvattend: in het zoeken naar roeping en gaven om te dienen in een ambt, zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen niet zo relevant als de vraag of iemand de gaven en talenten en roeping heeft.

4.7 Conclusie

De onderzoeken die zijn gedaan en de gesprekken die zijn gevoerd hebben rijke informatie opgeleverd. Een eerste inzicht dat daaruit kan worden afgeleid is dat de gaven en talenten van mannen en vrouwen in de gemeenten in ruime mate worden ingezet. Duidelijk wordt dat in de gemiddelde gemeente vrouwen allerlei taken verrichten, waaronder taken die vanouds onder de ambtelijke taken vielen. Hierin zien we wel enige mate van terughoudendheid en lijkt er geen sprake te zijn van formeel beleid. Zo kan het gebeuren dat het lerend en leidend voorgaan aan de gehele gemeente is voorbehouden aan mannen (wellicht vanwege hun ambtsdrager-zijn) en het lerend en leidend voorgaan aan de kring of catechesegroep door zowel mannen als vrouwen wordt gedaan. Deze praktijk van kerkinrichting roept spanning op, niet het minst voor de vrouwen die zelf hun gaven inzetten. Overigens wordt ook duidelijk dat men de situatie zoals die nu is gegroeid, eerder accepteert dan dat men de discussie erover wil aangaan.

Daarmee is de conclusie gerechtvaardigd dat er handelingsverlegenheid is ontstaan in de gemeenten. Leer en leven lijken niet altijd meer met elkaar in overeenstemming te zijn. Doordat de grenzen van het ambt in de praktijk niet meer zo duidelijk zijn afgebakend, functioneren vrouwen soms in taken die traditioneel onder het ambt vielen: het voeren van pastorale gesprekken, het verrichten van onderdelen van de liturgie, het meedenken over de koers van gemeenten en het geven van onderwijs aan delen van de gemeente. Het leren en regeren dat in de praktijk aan mannen is voorbehouden lijkt te zijn versmald tot preken, tucht en de formele beslisstructuur. Tekent zich daar in de praktijk de grens van het geestelijk leidinggeven af? Het willen afbakenen van dit begrip in concrete taken lijkt ons geen vruchtbare route.

In ons bouwwerk van ambten is de leiding van de gemeente voorbehouden aan de ambtsdragers. In de praktijk functioneert dat zichtbaar anders: taken die voorheen door ambtsdragers werden vervuld, worden nu door niet-ambtelijke mannen en vrouwen gedaan. Dat roept de vraag op waar we het specifieke werkveld van de ambtsdrager zien. Is dat het in dienst zijn van de gemeente als geheel – en dus zichtbaar en actief op momenten die voor de gemeente als geheel relevant zijn (viering, bestuur)? Maakt de opkomst van nieuwe vormen in de gemeente (kringen en onderling pastoraat) ruimte voor de herwaardering van taakinvulling door gemeenteleden? Vraagt verandering in gemeentezijn om een herdefiniëring van de ambten? Als vrouwen taken overnemen van mannelijke ambtsdragers, speelt er dan voor hen een bijzondere geestelijke roeping? Hoe gaan we om met de roeping, verkiezing en bevestiging van gemeenteleden voor hun taak? Hoe gaan we ook om met verantwoording over de leidinggevende inzet van vrouwen? De conclusies zoals hier geformuleerd roepen vragen op rond het ambt, vragen die ook zonder een beslissing M/V besproken dienen te worden. In ons voorgaande hoofdstuk hebben we geconcludeerd dat de ambten aan de gemeenten zijn gegeven en dat in deze bijzondere dienst de externe bevestiging niet

[69] E.E. Maccoby and C.N. Jacklin, The Psychology of Sex Differences Stanford University Press/Oxford University Press: London. 1975. Females of the Species (Semonides on Women).
[70] Lise Eliot, Pink Brain, Blue Brain, 2010.

mag ontbreken (volmacht van Christus). De praktijk zoals die hier beschreven is, maakt duidelijk dat dat veelvuldig wel het geval is. Hieronder vatten we de inzichten kort samen.

Afwegingen uit de praktijk:
- We constateren met blijdschap dat de gaven en talenten van vrouwen veelvuldig worden ingezet in vrijwel alle taakgebieden in de gemeente.
- Maar we constateren ook dat er handelingsverlegenheid is, waarvoor oplossingen worden gezocht door vrouwen in het ambt toe te staan, de ambten anders in te richten of te leven met de verlegenheid die er is.
- We constateren dat er ambtelijke taken door vrouwen worden uitgevoerd, zonder dat de door hen gevoelde roeping wordt getoetst en zonder dat er externe en geestelijke bevestiging van deze roeping is.
- Daarmee moeten we ook constateren dat het steeds urgenter wordt dat er een koers komt voor M/V en ambt, maar ook voor het ambt in zichzelf.

5 Advies zusterkerken

5.1 Verzoek om advies aan de binnen- en buitenlandse zusterkerken

Met het oog op het onderhouden van de katholiciteit van de kerk heeft de GS Ede deputaten M/V en ambt opdracht gegeven de binnen- en buitenlandse zusterkerken te verzoeken om advies (GS 2014 Artikel 18 Besluit 3b). Naar onze taakopvatting hebben we daarbij aandacht voor de kerkelijke praktijk en gedachtevorming in de zusterkerken rond de ambtsleer met het oog op de rol van de vrouw in deze tijd, elk in hun eigen kerk en cultuur. Ook onderzoeken we op welke wijze vrouwen in de zusterkerken op dit moment fungeren in kerkelijke taken en bedieningen. Daarvoor hebben deputaten een brief opgesteld waarin dit besluit van de synode wordt vermeld, met de vraag om ons te dienen met hun advies. Daarbij werd een lijst met vragen gevoegd die ook door deputaten M/V en kerk zijn voorgelegd aan de GKv-kerken over de activiteiten van vrouwen in de kerk, eventuele discussies en/of besluiten over vrouw en ambt en de opinies die hierover leven in de kerken.

De brief voor de zusterkerken in Nederland, de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK) en de Nederlands Gereformeerde Kerken (NGK), is op advies van Deputaten Kerkelijke Eenheid ook gestuurd naar andere kerken die ook nauw verwant zijn aan de GKv, de Gereformeerde Kerken in Nederland (DGK), de Gereformeerde Kerken (hersteld) (GKh), de Hersteld Hervormde Kerk (HHK), de voortgezette Gereformeerde Kerken in Nederland (vGKN) en de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland (GB-PKN). Met uitzondering van de CGK is van al deze kerken een (korte of meer uitgebreide) reactie ontvangen.

De brief voor de buitenlandse zusterkerken is in Engelse vertaling gestuurd naar de contactpersonen van de 31 kerken die zijn vermeld op de lijst van zusterkerken uit de Acta GS 2014 Artikel 91 Besluit 8, waarvoor Deputaten BBK de adressen hebben geleverd. Hierop hebben tien zusterkerken gereageerd, waarvan acht door het invullen van de vragenlijst.

Hierna bespreken we eerst de reacties van de binnenlandse (zuster)kerken en doen we daarna verslag van ons eigen onderzoek in de rapporten uit de CGK en NGK. Vervolgens bespreken we de reacties van de buitenlandse zusterkerken.

5.2 Reacties van binnenlandse zusterkerken

CGK = Christelijke Gereformeerde Kerken
DGK = Gereformeerde Kerken in Nederland
GB-PKN = Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Nederland
GKh = Gereformeerde Kerken (hersteld)
HHK = Hersteld Hervormde Kerk
NGK= Nederlands Gereformeerde Kerken
vGKN = voortgezette Gereformeerde Kerken in Nederland

Van de aangeschreven kerken in Nederland is alleen van de vGKN een volledig ingevulde vragenlijst ontvangen. De HHK hebben in hun brief de meeste vragen uit de lijst wel meegenomen zonder die puntsgewijs langs te gaan. De overige aangeschreven kerken hebben een algemene reactie gestuurd op het verzoek om advies. De **CGK** heeft niet gereageerd op onze brief.
De contactpersoon van de **NGK** schrijft: "Binnen onze kerken bestaat er geen persoon of instantie waar een antwoord op de door u gestelde vragen […] is vastgelegd. Wat op landelijk niveau binnen de NGK besloten is over dit onderwerp, is u genoegzaam bekend".

De reactie uit de **DGK** is afwijzend, omdat "de Generale Synode Ede 2014 heeft besloten geen correspondentie meer te voeren met het kerkverband van DGK" en men daarom veronderstelt "dat uw opdrachtgever moeilijk beoogd kan hebben een ingevulde enquête van ons kerkverband terug te ontvangen".
De **GB-PKN** laat weten**:** "Als onderdeel van de PKN kennen wij in de praktijk van het (bovenplaatselijke) kerkelijke leven al langer de vrouw in het ambt" en stuurt twee brochures mee.[71]
De generale synode van de **GKh** heeft besloten niet aan ons verzoek te voldoen, o.a. "vanwege de plaats die enquêtes steeds meer gaan innemen. De Heilige Schrift spreekt duidelijke taal ook als het gaat om de onderwerpen die u ter bestudering zijn voorgelegd".

De **HHK** heeft na het vertrek uit de PKN in 2004 vastgelegd dat de kerkelijke ambten weer alleen voor mannen opengesteld zijn, omdat "God in Zijn gemeente onderscheiden verantwoordelijkheden aan man en vrouw heeft gegeven". Daarover is geen discussie. Vrouwen functioneren op allerlei wijze binnen gemeente en kerk, zij het buiten het dragen van ambtelijke verantwoordelijkheden. Eén en ander als gevolg van ("zoals u dat noemt") Schriftgetrouw en gehoorzaam Bijbel lezen. In lijn ook met het klassiek gereformeerde verstaan van de ambtsleer. Hieraan wordt een "bewogen en dringend" advies toegevoegd "de ambtsleer niet in de richting van onze huidige tijd en cultuur aan te passen. […] Dat zou onze contacten ernstig belasten en bemoeilijken".

De **vGKN** heeft de vragenlijst volledig ingevuld. Bij hen is het formeel mogelijk dat vrouwen functioneren in het ambt van diaken, ouderling of predikant. Zij hebben dan dezelfde taken als de mannen. Op de vraag of mannen zich terugtrekken wanneer meer vrouwen op plekken komen van mannen, is de reactie: "het is wel mogelijk dat mannen gemakkelijker weglopen voor hun verantwoordelijkheid wanneer vrouwen bereid zijn deze taken op zich te nemen". Er zijn in principe geen commissies of taken die uitsluitend door mannen of uitsluitend door vrouwen worden ingevuld, maar er is wel een verschuiving te zien terug naar "meer mannen in het ambt". In de praktijk is er geen verschil in de taken, al vervullen vaker mannen dan vrouwen de voorzittersrol.[72] Het gesprek over de rollen en functies van vrouwen in de kerk is/wordt opnieuw gestart i.v.m. de contacten met CGK, GKv en NGK. Daarbij is de belangrijkste beweegreden het schriftgetrouw en gehoorzaam bijbel lezen. In de gemeenten weten velen niet (meer) beter dan dat het gewoon is dat ook vrouwen een ambt kunnen vervullen. Anderen hebben hun twijfels en willen

[71] Er zijn twee brochures uitgegeven onder verantwoordelijkheid van het hoofdbestuur. In *Mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen* en in *Geroepen vrouw* wordt zowel de vrouw in het ambt afgewezen alsook gepleit voor een royale inschakeling van de vrouw in het werk in de gemeente.
[72] Zie ook het document *Bouwstenen dat is opgesteld binnen de NGK.*

weten wanneer er in de Schrift ruimte wordt geboden voor deze mogelijkheid. Er ontstaat weer meer terughoudendheid, de vanzelfsprekendheid verdwijnt bij sommigen.

Samenvattend: bij de binnenlandse kerken die nauw verwant zijn met de GKv, bestaat verschil in opvatting over de vrouw in het ambt, terwijl ze zich allen baseren op de Bijbel en de belijdenis. De NGK en vGKN hebben alle ambten voor vrouwen opengesteld, de CGK heeft vrouwen niet toegelaten. Ook de andere verwante kerken zijn van oordeel dat vrouwen niet in de ambten mogen dienen.

5.3 Besluiten in de CGK en de NGK

De generale synodes van de Christelijke Gereformeerde Kerken en de Landelijke Vergaderingen van de Nederlands Gereformeerde Kerken hebben in het verleden al verschillende besluiten over vrouw en ambt genomen. Uit de rapporten en acta blijkt dat de resultaten tegengesteld zijn.

5.3.1 Christelijke Gereformeerde Kerken

In 1995 stelde de generale synode van de CGK een deputaatschap in om de zaken rond de vrouw in het ambt te bestuderen. Het rapport van de deputaten bevat een meerderheids- en een minderheidsstandpunt over de visie op hermeneutiek en exegese van de Schriftplaatsen die gaan over vrouw en ambt. Het minderheidsrapport kwam tot de eindconclusie dat het in de besproken bijbelgedeelten strikt genomen niet over de vragen van vrouw en ambt gaat. Veeleer gaat het over de positie van de vrouw in ruimere zin, namelijk in het geheel van gemeente en eredienst. Er laten zich vanuit deze bijbelgedeelten dan ook geen gevolgtrekkingen maken, die het dienen van de vrouw in de kerkelijke ambten (diaken, ouderling en dienaar des Woords) verhinderen. Het minderheidsrapport beveelt de synode aan uit te spreken, dat de openstelling van de kerkelijke ambten voor de vrouw niet in strijd is met Schrift en belijdenis.

De synode volgt in 1998 de conclusies en aanbevelingen van het meerderheidsrapport: zij overweegt dat de CGK in het verleden (1956) op grond van de gereformeerde ambtsopvatting hebben uitgesproken dat er gelijkwaardigheid is tussen de ambten; dat de ambten, zoals die in de CGK functioneren, niet rechtstreeks afkomstig zijn uit het Oude en Nieuwe Testament, maar wel bijbelse wortels hebben; dat de ambten niet alleen voortvloeien uit de gaven die de Heer aan de leden van de gemeente verleend heeft, maar dat een afzonderlijke roeping nodig is om in het ambt te kunnen dienen. Verder dat de klassieke gereformeerde ambtsopvatting geen plaats heeft toegekend aan vrouwelijke ambtsdragers en dat het van het grootste belang is in de zaken van vrouw en ambt de eenheid van het kerkverband te bewaren.

Zij is van oordeel dat uit de studie van het deputaatschap blijkt dat de ambtelijke structuur zoals de CGK die kennen schriftuurlijk verantwoord is, maar dat het niettemin de vraag is of in de praktijk van het kerkelijke leven in de CGK de grote diversiteit van gaven en diensten waarmee de Heilige Geest de nieuwtestamentische gemeente heeft toegerust, voldoende tot zijn recht komt. Zij betreurt dat de deputaten niet tot een eensluidende visie konden komen ten aanzien van de hermeneutiek en de exegese van de in het geding zijnde Schriftplaatsen en is van oordeel dat het verschil tussen de meerderheid en de minderheid van deputaten vooral samenhangt met een verschillende taxatie van de relatie tussen openbaring en cultuur/historie. Ook oordeelt de synode dat de visie van de meerderheid van deputaten – in tegenstelling tot die van de minderheid – een deugdelijke en overtuigende onderbouwing is van het standpunt dat in de CGK steeds als het Schriftuurlijke heeft gegolden en dat uit het geheel van het spreken van de Heilige Schrift duidelijk is, dat het gezaghebbend leiding geven aan de gemeente aan de man en niet aan de vrouw toekomt. De synode spreekt uit dat het standpunt ten aanzien van de vrouw in het ambt, dat in de CGK steeds heeft gegolden, schriftuurlijk verantwoord is en besluit een studiedeputaatschap in te stellen, dat zal onderzoeken of in de kerkelijke praktijk van de CGK (voldoende) recht wordt gedaan aan de grote diversiteit van gaven en diensten, waarmee de Heilige Geest in de nieuwtestamentische gemeente zowel mannen als vrouwen heeft toegerust, rekening houdend met de uitspraak van de synode van

1998 dat het standpunt ten aanzien van de vrouw in het ambt, dat in de CGK steeds heeft gegolden, schriftuurlijk verantwoord is.

Het studiedeputaatschap heeft een bijbelse en historische oriëntatie gedaan naar de dienst van de vrouw en schetst in het eindrapport een beeld van de vrouw in de Bijbel en trekt enkele hoofdlijnen uit de geschiedenis over de plaats van de vrouw. Via een enquête aan alle CGK kerkenraden en aparte vragenlijsten aan vrouwenverenigingen is onderzocht welke plaats vrouwen innemen in de CGK. Ook zijn vragenlijsten gestuurd naar binnen- en buitenlandse kerken. De conclusies en aanbevelingen uit het rapport worden door de synode van 2001 overgenomen.

De GS 2001 heeft overwogen dat de vrouw in het licht van de Schrift met de gaven die de Heilige Geest haar verleent evenzeer als de man een eigen plaats in de gemeente heeft; dat de dienst van vrouwen in de gemeente van groot belang is voor het goed functioneren van de gemeente in pastoraal, diaconaal en missionair opzicht en dat vrouwen op vele plaatsen op een verrassend veelkleurige wijze – publiekelijk of meer in stilte – in de gemeente dienen.

Zij is van oordeel dat het de kerken tot zegen zal zijn wanneer zij ten volle gebruik maken van niet-ambtelijke diensten die vrouwen op grond van de schrift kunnen en mogen verrichten en dat de CGK kerken tot nu toe nog niet alle ruimte benut hebben die de schrift biedt voor de dienst van de vrouw in de gemeente. Verder dat het een goede zaak kan zijn in een gemeente een officieel erkende plaats te geven aan bijzondere taken en diensten en dat het wenselijk is om in bepaalde omstandigheden officiële afspraken te maken hierover. Zij besluit de kerken op te roepen voor de vervulling van niet-ambtelijke diensten meer nog dan voorheen ruimte te geven aan zusters der gemeente die daartoe gaven hebben ontvangen en de kerken aan te bevelen zorgvuldige regelingen te treffen. Hiervoor kan een 'Formulier voor de inleiding tot een bijzondere dienst' worden gebruikt.

Samenvattend: in de CGK is duidelijk gekozen voor het vasthouden van de tot dan toe geldende opvatting over wat schriftuurlijk is als het gaat om het dienen van vrouwen in een ambt, ook al was er ook een minderheidsstandpunt dat een andere koers wees. Om toch ruimte te geven aan de roeping en gaven van vrouwen in niet-ambtelijke diensten, is een formulier voor bijzondere dienst opgesteld.

5.3.2 Nederlands Gereformeerde Kerken

In 1994/95 hebben de NGK kerken besloten het ambt van diaken voor vrouwen open te stellen. Daarbij werd het in de vrijheid van de plaatselijke kerken gelaten om hiertoe daadwerkelijk over te gaan.

De Landelijke vergadering van 1998 heeft de 'Commissie Vrouwelijke Ouderlingen en Predikanten' (VOP) benoemd die landelijke besluitvorming ten aanzien van vrouwelijke ouderlingen en predikanten zal voorbereiden. Door de omvangrijke werkzaamheden kreeg deze commissie nog drie jaar extra voor de uitvoering van de opdracht. In 2003 is het rapport 'Vrouwelijke ouderlingen en predikanten?' aan de Landelijke Vergadering van 2004 voorgelegd. Na een uitvoerige exegetische en hermeneutische bezinning komt de commissie tot de conclusie dat het via analyse en toetsing van de bijbelse gegevens "niet is gelukt om alle bijbelse bouwstenen op een bevredigende wijze in één bouwwerk onder te brengen en dat het zelfs mogelijk is om op basis van integere en deskundige exegese tot verschillende exegetische bouwwerken te komen".

Uit de hermeneutische bezinning is de commissie gebleken dat 'bijbels blijven' niet hetzelfde is als het zo rechtstreeks mogelijk in onze tijd toepassen van de bijbelse voorschriften en geboden. Steeds dient rekening gehouden te worden met de contextbepaaldheid van die voorschriften en geboden en de eigen verantwoordelijkheid om in onze tijd zijn Woord gestalte te geven. Met de verkregen

exegetische en hermeneutische inzichten bleek de commissie, “dat zowel de voorschriften als de argumenten waarmee Paulus die voorschriften onderbouwt, dusdanig contextbepaald zijn, dat het rechtstreeks toepassen van deze voorschriften in onze tijd niet geboden, niet nodig, niet mogelijk en zelfs – gegeven de context waarin wij leven – niet aan te bevelen is“. De commissie meent “dat deze stellingname ruimte schept voor die Schriftgegevens, die er een onmiskenbare aanwijzing van zijn dat vrouwen in gelijke mate als mannen delen in de gaven van de Geest“. Na dit traject van bezinning kon de commissie maar tot één conclusie komen: “De ambten van ouderling en predikant kunnen ook voor zusters worden opengesteld“.

De Landelijke Vergadering van 2004 is van oordeel dat aan de conclusie van de commissie VOP een grondige bezinning op de exegetische en hermeneutische vragen ten grondslag ligt en dat deze bezinning binnen de kaders van de Gereformeerde belijdenis is uitgevoerd; verder dat de resultaten van deze bezinning in de LV zowel tot een grote mate van instemming als tot fundamentele kritiek hebben geleid; maar dat de commissie voldoende duidelijk heeft gemaakt dat deze kritiek geen aanleiding geeft de eindconclusie te wijzigen. De Landelijke Vergadering spreekt uit, dat het bijbels verantwoord is dat de ambten van ouderling en predikant ook voor vrouwen kunnen worden opengesteld.

Het al of niet instemmen met deze conclusie wordt gezien als een zaak van christelijke vrijheid; deze openstelling is daarom geoorloofd, maar niet geboden. Wel zal bij daadwerkelijke openstelling zo goed mogelijk rekening moet worden gehouden met de verdeelde meningen daarover. Ook is de LV van oordeel dat, gegeven de lange geschiedenis van bezinning op de zaak van de vrouw in het ambt, het niet wenselijk is besluitvorming over daadwerkelijke openstelling nogmaals jaren uit te stellen en mede afhankelijk te maken van een eventueel te realiseren gemeenschappelijk beraad met CGK en GKv. De LV vindt het, gelet op de draagkracht binnen het kerkverband, verantwoord het in de vrijheid der kerken te laten om het ambt van ouderling voor zusters daadwerkelijk open te stellen.
De daadwerkelijke openstelling van het ambt van predikant voor zusters wordt nog niet in de vrijheid van de plaatselijke kerken gelaten; een commissie is benoemd met de opdracht de uitvoerbaarheid van de openstelling van het ambt van predikant te onderzoeken.

In haar rapport aan de LV 2007 meldt deze Commissie Vrouwelijke Predikanten (CVP) dat haar taak is “om de uitvoerbaarheid van de openstelling van het ambt van predikant voor zusters te onderzoeken. Hierbij gaat het niet meer om de principiële vraag of het wenselijk is om tot deze openstelling te komen, want daarover heeft de Landelijke Vergadering al een besluit genomen“.
De CVP heeft onderzocht welke praktische problemen zijn gerezen en komt tot de conclusie dat het voornamelijk gaat om problemen bij het kerkelijke examen voor zusters die preekconsent hebben aangevraagd of predikant willen worden. De LV 2007 constateert dat bij een aantal kerken onvoldoende draagvlak bestaat om medewerking te verlenen aan het afnemen van een kerkelijk onderzoek, maar dat de kerken, ondanks verschillen in overtuiging, vorm willen geven aan hun gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de toegang tot het ambt van predikant. Zij besluit dat zo nodig de naburige regio ingeschakeld kan worden als het vereiste quorum bij het examen niet wordt gehaald. De commissie wordt op de LV van 2013 ontbonden na de conclusie dat de openstelling van de ambten van ouderling en predikant binnen de kerken niet geleid heeft tot problemen waarvoor een aanpassing van de gemaakte afspraken nodig is.

Samenvattend: de NGK heeft door de cultuurbepaaldheid van de zwijgteksten te benoemen meer ruimte gevonden voor het besef dat vrouwen volledig delen in de gaven van de geest in het spreken en leiden in de gemeente en heeft de ambten voor vrouwen opengesteld. Voor deze openstelling is niet in alle gemeenten draagvlak. Overigens zijn er geen grote problemen gesignaleerd bij de invoering van de vrouw in het ambt.

5.4 Reacties van buitenlandse zusterkerken

De Free Reformed Churches of Australia (FRCA) vult niet de vragenlijst in, maar stuurt een brief met de oproep om ons als "oudste zuster", "te herbezinnen op je algemeen aanvaarde nieuwe interpretatie (hermeneutiek) van Vaders instructies en de wijze waarop de wil van de Vader wordt uitgevoerd met betrekking tot de bijzondere gaven van ambtsdragers". Toegelicht met een artikel van rev. R.D. Anderson, '*Gods Woord en de vrouw in het (regeer)ambt*'.
Ook de Presbyterian Free Church Council for Nepal, Bhutan & India (PFCC) schrijft een brief, waarin zij het belang van de discussie erkennen. In hun kerken hebben vrouwen een belangrijke rol, "They are given wide representation right away from the local assembly to the 'council level'. "
De vragenlijst wordt wel ingevuld door de Canadian Reformed Churches (CRC), de Free Church of Scotland continuing (FCSc), de Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika (GKSA), de Presbyterian Church in Uganda (PCU), de Reformed Church in Japan (RCJ), de Reformed Churches of New Zealand (RCNZ), de Reformed Presbyterian Church of North East India (RPCNEI) en de Vrye Geref. Kerke van Suid-Afrika (VGKSA[73]).

5.4.1 Activiteiten

Op de vraag welke taken en/of activiteiten door vrouwen worden uitgevoerd, noemen de kerken een grote variatie aan taken, zoals hulp aan mensen in nood, leiden van de zondagschool, evangelisatie, gebedsdiensten, ondersteunende taken voor kerkenraad en diaconie. In sommige kerken werken vrouwen als zendeling. Ook komen aparte vrouwenafdelingen voor, die zelfstandig allerlei taken uitvoeren tot opbouw van de kerk. Bij de **FCSc** (Schotland) wordt soms advies gevraagd aan vrouwen met speciale expertise of kwalificaties. In de **RPCNEI** (India) mogen vrouwen bij speciale gelegenheden preken, al staan ze dan niet op de preekstoel, maar achter een katheder. Bij de GKSA (Zuid-Afrika) zijn in lokale kerken vrouwen als diaken toegestaan. Omdat bij de **RCJ** (Japan) ongeveer tweederde van de belijdende leden vrouw is, zou het onmogelijk zijn enige taak of activiteit uit te voeren zonder haar betrokkenheid of hulp. Na jarenlange discussies hebben zij in 2015 vrouwen toegelaten tot alle ambten. In alle andere kerken zijn vrouwen uitgesloten van de ambten van predikant, ouderling en/of diaken.

CRC = Canadian Reformed Churches
FCSc = Free Church of Scotland continuing
FRCA = Free Reformed Churches of Australia
GKSA = Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika
IRB = Igrejas Reformadas Do Brasil
PCU = Presbyterian Church in Uganda
PFCC = Presbyterian Free Church Council for Nepal, Bhutan & India
RCJ = Reformed Church in Japan
RCNZ = Reformed Churches of New Zealand
RPCNEI = Reformed Presbyterian Church of North East India
VGKSA = Vrye Geref. Kerke van Suid-Afrika

Bij de meeste kerken mogen vrouwen kerkenraadsvergaderingen bezoeken, soms ook een rapport indienen en meespreken, maar daar niet meestemmen. Er zijn geen commissies of taken die alleen door mannen of alleen door vrouwen worden gedaan, met uitzondering van de ambten (alleen mannen) en de vrouwenafdelingen (geen mannen).

5.4.2 Discussies en besluiten

Bij de **CRC** (Canada) is veel discussie geweest over stemrecht voor vrouwen bij verkiezingen van ambtsdragers. In 2010 werd besloten dat de plaatselijke kerken de vrijheid hebben vrouwen stemrecht te geven voor de verkiezing van ambtsdragers, maar de Synode van 2013 draaide die beslissing weer terug. In mei 2016 onderschreef de Synode te Dunnville de bezwaarschriften dat bij dit besluit onvoldoende was aangetoond dat het besluit uit 2010 in strijd was met de Schrift en de kerkorde, waardoor het vrouwenstemrecht opnieuw aan de plaatselijke kerken wordt overgelaten. Bij deze discussies heeft schriftgetrouw en gehoorzaam Bijbellezen een grote rol gespeeld, maar

[73] Van deze zusterkerk zijn twee reacties ontvangen, resp. van 1 en van 2 plaatselijke kerken. Omdat de variatie gering is, is hier die van twee kerken opgenomen.

ook de kerkhistorie en de traditie. Dat de rol van vrouwen in de maatschappij veranderd is, heeft bij de CRC geen grote invloed op de discussie gehad. Algemeen wordt geaccepteerd dat mannen en vrouwen gelijk zijn wat betreft het heil in Christus, maar onderscheiden en complementair als het gaat om hun rol in gezin en kerk.

De **GKSA** (Zuid-Afrika) heeft in januari 2016 een buitengewone synode gehouden over de vrouw in het ambt van predikant en ouderling (vrouwen als diaken zijn al langer toegestaan). Al in 2008 is een uitgebreid rapport verschenen over dit onderwerp met een uitvoerige exegetische en hermeneutische studie van teksten uit het Oude en Nieuwe Testament, op grond waarvan besloten is dat vrouwen niet als predikant en ouderling mogen dienen. Daartegen zijn zeven bezwaarschriften ingediend die in januari 2016 alle zijn afgewezen.

Bij de **RCJ** (Japan) is meer dan 20 jaar discussie geweest over dit onderwerp met vele studierapporten en onderzoeken. In 2015 is uiteindelijk de knoop doorgehakt en is besloten tot het toelaten van vrouwen in alle ambten. Daarbij heeft schriftgetrouw en gehoorzaam Bijbellezen een grote rol gespeeld, maar ook de kerkhistorie en de traditie. De veranderingen in de maatschappij hebben maar weinig invloed gehad en de verschillen tussen man en vrouw een beetje. In 2008 werd uitgesproken dat consensus bestond over drie punten:

1. de vrouw in het ambt is niet tegen de kerkelijke leer in de belijdenis;
2. er is verschil in interpretatie van de specifieke bijbelteksten en laten we bidden voor een beter begrip;
3. het kerkelijk beleid van de zichtbare kerk moet gericht zijn op de voortgang en voltooiing van het koninkrijk van Christus en moet daarom ernstig rekening houden met de eenheid van heel de kerk.

Na verdere studie en onderzoek op basis van deze consensus werd uiteindelijk in 2014 besloten vrouwen in het ambt toe te staan, wat in 2015 is geïmplementeerd.

Bij de **RPCNEI** (India) zijn er discussies over de vertegenwoordiging van vrouwen in synode, kerkenraad, deputaten en commissies. Bij deze discussies spelen schriftgetrouw Bijbellezen, de invloed van de maatschappij en de verschillen tussen mannen en vrouwen een grote rol, maar kerkhistorie en traditie minder sterk.

Bij de **VGKSA** (Zuid-Afrika) zijn in enkele gemeenten discussies over stemrecht voor vrouwen; enkele predikanten en gemeenteleden zijn ervan overtuigd dat vrouwelijke diakenen zijn toegestaan. Zij zien het als een voorrecht dat hun kerken uit verschillende culturen afkomstig zijn, wat veel mogelijkheden meebrengt; toch is het nog niet nodig geweest de roeping en het recht van vrouwen vast te leggen, omdat het spontaan gebeurt, terwijl ze vaak niet genoeg mensen (m/v) hebben om al het werk te doen.

Bij de **RCNZ** (Nieuw-Zeeland) zijn geen formele discussies over de rol van mannen en vrouwen in de kerk, omdat "the Biblical teaching on these matters is quite clear". Dit onderwijs blijft volgens de schrijver het inzicht bevestigen dat vrouwen niet geroepen zijn te dienen in de ambten. De kerkhistorie heeft laten zien dat mannen en vrouwen in verschillende tijden vruchtbaar gediend hebben in leiderschapsrollen, maar dit betekent niet dat het Bijbelse onderwijs niet meer geldt. Voor zover tradities zijn gegrond op de Bijbel, moeten ze bewaakt worden, maar indien nodig moeten ze ook beproefd worden, zodat niet de traditie maar de Bijbel de norm blijft. De invloed van de maatschappij moet het onderwijs van de Bijbel niet ondergraven; verandering van culturele waarden zou de manier waarop de Bijbel wordt uitgelegd niet moeten veranderen. De speciale en complementaire verschillen tussen mannen en vrouwen zijn precies dat God de vrouw geschapen heeft om een helper voor de man te zijn, niet om hem te vervangen. Zij zien in de hele Bijbel veel mogelijkheden en ook de plicht voor vrouwen om hun gaven te gebruiken ten dienste van hun medegelovigen, maar aarzelen om te stellen dat iemand het 'recht' heeft daartoe; ze noemen het liever een voorrecht.

Samenvattend: behalve in de RCJ (Japan) en de GKSA (Zuid-Afrika) zijn in de overige kerken alleen de mannen toegelaten tot de ambten op grond van de Bijbel. Voor de onderwijzende of leidinggevende taken die vrouwen uitvoeren in deze kerken, heeft in alle gevallen de kerkenraad de uiteindelijke verantwoordelijkheid. In de meeste gevallen wordt dit in praktijk gebracht door een mandaat of curriculum voor een commissie of groep, soms met supervisie van een contactpersoon uit de kerkenraad. In de RCJ (Japan) zijn een paar gemeenten onder leiding van de zendelingen tegen het besluit tot openstelling van de ambten; hiervoor wordt nog door middel van gesprekken een oplossing gezocht. In de overige kerken is overeenstemming op dit punt.

5.4.3 Opvattingen in de praktijk

Op de vraag welke overtuigingen er leven in de gemeente over de roeping en het recht van vrouwen om hun gaven te gebruiken, laten de reacties grote verschillen zien in cultuur en sociale ontwikkeling. In Canada mogen vrouwen hun gaven gebruiken in het ambt van alle gelovigen. In Schotland worden vrouwelijke predikanten en ouderlingen in het algemeen geassocieerd met theologisch liberalisme of pinkstergemeenten; militante feministen strijden voor positieve discriminatie van vrouwen; maar de kerk moet door Schriftuurlijke principes geleid worden. Vanuit Uganda wordt verteld dat sommige mensen geloven dat vrouwen in geen enkele leidinggevende positie betrokken mogen worden, terwijl anderen er geen probleem mee hebben; er zijn ook mannen die geloven dat onderwijs voor vrouwen weggegooid geld is, omdat zij menen dat de rol van vrouwen ligt in het baren van kinderen en zorgen voor het huishouden. Ook in Japan, vooral in landelijke gebieden die nog sterk beïnvloed zijn door een 'man-centred' maatschappij en cultuur, blijven negatieve gevoelens klinken tegen vrouwen op de voorgrond, door mannen maar ook door vrouwen. In Nieuw-Zeeland zijn er wel uiteenlopende opvattingen over het gebruik van gaven van vrouwen, maar zij proberen deze vragen op een Bijbelse en pastorale manier te beantwoorden zodat de kerk in vrede kan samenleven. In Noordoost-India blijven de opvattingen zoals vanouds altijd over vrouwen is gedacht, en wat naar men dacht ook in de Schrift werd gevonden, namelijk dat een man superieur is aan de vrouw in termen van status en identiteit. In de Zuid-Afrikaanse context is de roeping en het recht van vrouwen om hun gaven te gebruiken geen onderwerp van gesprek.

Op de vraag naar de opvattingen van vrouwen hierover, komen ook uiteenlopende reacties. De vrouwen in de **CRC** (Canada) menen dat er genoeg mogelijkheden zijn om hun gaven te gebruiken, al zouden sommigen misschien meer verantwoordelijkheid willen dragen. Bij de **PCU** (Uganda) voelen veel vrouwen zich verdrukt en gemarginaliseerd door mannen die de natuurlijke rechten van de vrouw ontkennen, maar anderen zijn tevreden met de Afrikaanse kijk op vrouwen als een tweedeklas burger, terwijl sommige elite-vrouwen helemaal geen verschil zien tussen man en vrouw. Bij de **RCJ** (Japan) is er door de negatieve reacties en praktische moeilijkheden soms passiviteit bij vrouwen, terwijl er ook velen zijn die vrouwelijke werkers in de kerk proberen te stimuleren. In de **RCNZ** (Nieuw-Zeeland) wordt vrouwen zoveel mogelijk gelegenheid gegeven hun gaven in te zetten, maar er is geen onderzoek gedaan naar de opvattingen van gemeenteleden. Binnen de **RPCNEI** (India) hebben de laatste twintig jaar aanzienlijke veranderingen voor vrouwen plaats gevonden, vooral voor het werk in de kerk; vrouwen zijn zich meer bewust van hun roeping en hun gaven zijn ontdekt door de kerk, waardoor ze meer ingeschakeld worden ("but within a limit in the ministry"). Bij de **VGKSA** (Zuid-Afrika) hebben de vrouwen veel belangrijker zaken aan hun hoofd; velen leven in gebieden waar veel geweld, verkrachting, moord, verslaving e.d. voorkomen en hebben moeite om hun gezinnen te runnen; voor vrouwen die in betere condities leven, is de vraag naar het gebruiken van hun gaven niet relevant omdat er te veel nood is en te weinig capaciteit om die op te lossen.

De meeste kerken hebben een ontwikkeling doorgemaakt inzake het functioneren van vrouwen in de kerk. Bij de **CRC** (Canada) is een toename in de acceptatie van vrouwen in gevarieerde rollen in

de gemeente; dit wordt over het algemeen positief gewaardeerd, al blijft het een zaak van discussie uit vrees voor de invloed van de feministen. In de **PCU** (Uganda) zijn sommige vrouwen meer begaafd dan mannen op verschillende terreinen en dit zou aanvaard moeten worden, maar er zijn gemengde gevoelens over. In de **RCJ** (Japan) is de sfeer minder hard geworden, meer open-minded en men kan zich meer concentreren op de missionaire taak, al zijn er nog veel problemen te overwinnen. Veel vrouwen in de **RCNZ** (Nieuw-Zeeland) werken met veel vrucht in verschillende rollen; ontwikkeling kan gezien worden in een groeiend verlangen van veel vrouwen om de Heer te dienen in een rol die past bij hun situatie; er is geen zichtbare beweging onder vrouwen om de rol van ouderling of diaken over te nemen. In de **RPCNEI** (India) is juist veel ontwikkeling geweest onder de vrouwen; eerst dachten zij dat ze niet bekwaam waren, niet belangrijk, alleen maar moesten luisteren naar mannen; geleidelijk aan laten zij zich steeds meer horen en delen hun opinie in de gemeentevergaderingen; dit wordt gezien als groei en als 'women empowerment'. In de **VGKSA** (Zuid-Afrika) zijn er geen ontwikkelingen in de richting van acceptatie van vrouwen als ouderling of predikant, wel voor het ambt van diaken; dit laatste speelt een rol in de discussies met de Reformed Churches in Zuid-Afrika.

Samenvattend: bij de buitenlandse zusterkerken blijkt een grote verscheidenheid in opvattingen over de inzet van gaven van vrouwen, die beïnvloed worden door lokale en culturele kenmerken. Vrouwen zijn actief in alle zusterkerken, maar bij de meeste worden vrouwen op grond van de Bijbel niet toegelaten tot de ambten; in enkele kerken zijn vrouwelijke predikanten, ouderlingen en/of diakenen aangesteld.

5.4.4 Recente ontwikkelingen

De synodes van de Free Reformed Church of Australia, de Canadian Reformed Church en de Igrejas Reformadas Do Brasil (IRB) hebben onlangs besluiten genomen over de zusterkerkrelatie met de GKv, mede naar aanleiding van de besluiten van de GS Ede 2014 over M/V en ambt.

Canadian Reformed Churches (CRC)

In mei 2016 besluit de CRC synode: omdat de situatie binnen de GKv op plaatselijk niveau vloeiend (fluid) is en er veel verschillen in praktijk zijn tussen de plaatselijke kerken [bijv. een wereldse levensstijl, praktiseren van homoseksualiteit en vrouwen in het ambt] kunnen de CRC niet langer automatisch de attestaties van de plaatselijke GKv kerken accepteren of predikanten uit de GKv op de kansel toelaten. Daarom worden de regels voor de zusterkerkrelatie tijdelijk opgeschort. De CRC kerkenraden worden aangespoord om zorgvuldig te onderzoeken of iemand met een attestatie van de GKv gezond in leer en leven is. Dit betekent niet dat de zusterkerkrelatie is beëindigd, maar wel dat die onder druk staat.

Free Reformed Churches of Australia (FRCA)

In juni 2015 besluit de FRCA synode om de zusterkerkrelatie met de GKv te schorsen omdat de GKv zich niet heeft bekeerd na de vermaning aan de GS Ede zich weer te stellen onder het gezag van de Heilige Schrift. In de praktijk betekent dit dat de praktische bepalingen van de regels voor zusterkerkrelaties niet langer van kracht zijn. GKv predikanten kunnen niet meer uitgenodigd worden op de FRCA kansels en mogen niet in de FRCA beroepen worden tenzij het beroep vooraf door een classis goedgekeurd is. Attestaties van leden kunnen slechts aanvaard worden wanneer de FRCA kerkenraden er van overtuigd zijn dat de betrokken personen trouw in leer en leven zijn. Attestaties naar de GKv zullen slechts met zorgvuldigheid verstrekt worden. Afgevaardigden van de GKv kerken zullen nog wel uitgenodigd worden op de eerstvolgende synode en mogen de vergadering toespreken maar meestemmen kan niet meer. De zusterkerkrelatie wordt geschorst, maar wanneer er tegen de eerstvolgende synode van de GKv in 2017 geen terugkeer is naar het fundament van Gods Woord zal de zusterkerkrelatie 'onhoudbaar zijn'.

Igrejas Reformadas Do Brasil (IRB)
In maart 2015 sturen de IRB deputaten voor contact met buitenlandse kerken een brief aan de GKv met vermelding van informatie ontvangen van Dr. J. Douma en de discussie tussen de GKv en de CRC. Voor rapportage aan hun synode stellen zij een aantal vragen over de manier waarop de GKv zijn omgegaan met de zaken die door Dr. Douma naar voren zijn gebracht. Vragen over de positie van de GKv over homoseksualiteit; over de hermeneutische methode aan de TUK; over de reden waarom de GKv de plaats van de vrouw in de kerkelijke ambten blijft onderzoeken en tenslotte of de GKv de vrouw in het ambt geen belemmering vindt in de relatie met de NGK (of is deze zaak een ondergeschikt punt in de kerkelijke relaties?). Deze vragen moeten niet als een aanval worden beschouwd. Het is de wens van de deputaten om de eenheid in de waarheid en in geloof te bewaren.

Samenvattend: twee zusterkerken hebben de relatie met de GKv opgeschort en de kerken opgeroepen zich weer te stellen onder het gezag van de Bijbel, o.a. vanwege de benoeming van nieuwe deputaten M/V en ambt.

5.5 Conclusies

Het onderzoek bij de binnenlandse zusterkerken heeft weinig nieuwe gezichtspunten opgeleverd. De synode van de Christelijke Gereformeerde Kerken van 1998 heeft uitgesproken dat het standpunt over de vrouw in het ambt, dat in de CGK steeds heeft gegolden, schriftuurlijk verantwoord is, al is een minderheid in die kerken van mening dat openstelling van de ambten voor de vrouw niet in strijd is met Schrift en belijdenis.

De Landelijke vergadering van de Nederlands Gereformeerde Kerken van 2004 heeft uitgesproken, dat het bijbels verantwoord is dat de ambten van ouderling en predikant ook voor vrouwen kunnen worden opengesteld. Ook binnen de NGK heeft een minderheid fundamentele kritiek op de exegetische en hermeneutische conclusies uit het eindrapport van de deputaten, maar de LV vindt het, gelet op de draagkracht binnen het kerkverband, verantwoord het in de vrijheid der kerken te laten om het ambt van *ouderling* voor zusters daadwerkelijk open te stellen. De LV van 2007 concludeert over de openstelling voor zusters van het ambt van *predikant* dat de kerken, ondanks verschillen in overtuiging, vorm willen geven aan hun gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor de toegang tot het ambt van predikant.

De ‘meer behoudende’ kerken dringen erop aan geen vrouwen toe te laten tot de ambten, omdat zij menen dat de Bijbel dat niet toelaat. Opmerkelijk is de tendens bij de vGKN (waar vrouwen zijn toegelaten tot de ambten) om zich te herbezinnen op dit punt, mede door de contacten met CGK en GKv. De gedachte dat mannen zich terugtrekken als vrouwen in het ambt dienen, is bij hen niet onderzocht maar wordt mogelijk geacht; wel is een verschuiving merkbaar naar ‘meer mannen in het ambt’.

Het is verheugend dat ongeveer een derde van de buitenlandse zusterkerken ons wilde dienen met hun advies. Uit hun reacties blijkt dat vrouwen vaak heel actief zijn in de kerken. In de RCJ staan alle ambten sinds 2015 open voor vrouwen, in de GKSA alleen het diakenambt. In de overige kerken voeren vrouwen regelmatig functies en/of taken uit die dicht tegen de ambten aan liggen of ook door ouderlingen en/of predikanten gedaan worden, zoals pastoraal of diaconaal werk.

In twee kerken zijn de afgelopen jaren discussies gevoerd over de vraag of vrouwen mogen stemmen bij verkiezingen voor ambtsdragers, een kwestie waarover de GKv al in 1993 een besluit genomen hebben. In twee kerken is jarenlang discussie geweest over vrouwen in het ambt; bij de GKSA is dit afgewezen, bij de RCJ aanvaard. Bij de overige kerken worden alleen mannen toegelaten tot de ambten, op grond van de Bijbel. In een enkel geval worden hierbij teksten genoemd uit 1 Korintiërs, Efeze of 1 Timoteüs, verder blijft het bij de algemene aanduiding dat de Bijbel dit niet

toelaat. Voor de onderwijzende of leidinggevende taken die vrouwen uitvoeren in de kerk, heeft in alle gevallen de kerkenraad de uiteindelijke verantwoordelijkheid.

De vraag naar de overtuigingen die leven in de kerk, laat een grote verscheidenheid zien in cultuur en sociale ontwikkeling. Op steeds meer plaatsen worden de gaven van vrouwen ingezet in de kerk, al gaat dat niet vanzelfsprekend waar mannen altijd de dienst hebben uitgemaakt. Uit de reacties blijkt dat de vrouwen zich meestal wel voegen in de gangbare praktijk, behalve als ze door mannen gemarginaliseerd worden. Duidelijk wordt dat de lokale en culturele kenmerken en ontwikkelingen in veel opzichten invloed hebben op de meningsvorming over de gaven van vrouwen en de manier waarop deze worden ingezet.

Twee zusterkerken (de Canadian Reformed Churches en de Free Reformed Churches of Australia) hebben de zusterkerkrelatie tijdelijk opgeschort omdat de GKv zich niet heeft bekeerd na de vermaning aan de GS Ede zich weer te stellen onder het gezag van de Heilige Schrift.

Kort samenvattend doen we in dit hoofdstuk de volgende inzichten op:

- De informatie van de binnenlandse en buitenlandse zusterkerken maakt duidelijk dat er ruimte is voor verscheidenheid in hoe met vrouw en ambt wordt omgegaan, passend bij de tijd en cultuur in een bepaalde streek.
- Tegelijk maakt het duidelijk dat sommige relaties onder druk staan of zullen komen te staan bij een besluit van de GKv over vrouw en ambt.

6 Argumentatie en advies

6.1 Introductie

In het voorgaande hebben we duidelijk gemaakt dat het tijd is dat de synode een koers kiest voor de komende jaren en hebben we hiervoor een aantal bouwstenen aangedragen. Dit hoofdstuk bevat de belangrijkste inzichten, argumenten en het advies dat deputaten de synode willen meegeven. Het biedt daarmee een rode draad door de inzichten die we als deputaten hebben opgedaan en de afwegingen die we hebben gemaakt. In dit hoofdstuk willen we laten zien hoe de synode met deze bouwstenen een koers kan uitzetten. Zij kunnen helpen om argumenten uit te wisselen en een positie te bepalen in het M/V-debat. Daarbij telt voor ons als vast beginsel dat we willen luisteren naar wat de Bijbel zegt.

6.2 Bijbelse bouwstenen

In hoofdstuk 2 hebben deputaten een aantal lijnen in het spreken van de Bijbel over de inzet van vrouwen zichtbaar gemaakt. Daarbij werd duidelijk, dat de Bijbel geen eenduidig antwoord biedt op de vraag of vrouwen mogen dienen in de ambten. Een eenduidig antwoord op die vraag is ook niet mogelijk, nu in de Bijbel ons bouwwerk aan ambten niet één op één is terug te vinden. Wel biedt de Bijbel duidelijke handreikingen over de inzet van vrouwen in dienst van het evangelie.

Door de hele Bijbel heen wordt zichtbaar dat gaven van vrouwen worden ingezet in dienst van het evangelie, als profetes, apostel, diaken of rechter. De Bijbel laat zien dat man en vrouw aan elkaar gelijkwaardig zijn, en daar waar die gelijkwaardigheid in de praktijk in het gedrang komt, worden regels gegeven om het recht weer te herstellen. Dat wil niet zeggen dat man en vrouw aan elkaar gelijk zijn. God heeft man en vrouw verschillend geschapen en aan elkaar gegeven. In eigenheid, maar gezamenlijk hebben zij de opdracht gekregen de wereld te cultiveren: man en vrouw zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de bij de schepping gegeven opdracht en de opbouw van Christus' gemeente. In die gezamenlijke verantwoordelijkheid is het de taak van de man om daarin voorop te gaan. Het gaat daarbij om gezag in Christus, en vol overgave willen dienen. Dat betekent niet dat de man over de vrouw zou heersen. De teksten over de man als hoofd wijzen op een wederzijds willen dienen, ieder in hun eigenheid als man en vrouw. De Bijbel laat hierin twee

sporen zien: we zien vrouwen die vrijmoedig spreken en lezen tegelijk in een aantal teksten dat vrouwen dienen te zwijgen. Bestudering van deze teksten maakt ons inziens echter duidelijk dat deze teksten niet bedoeld zijn om vrouwen te belemmeren te spreken en profeteren. Veel eerder zijn deze teksten bedoeld om te voorkomen dat mannen of vrouwen overheersen, en daarmee geweld doen aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid die is gegeven. Dit dubbelspoor uit de Bijbel biedt daarmee niet direct een handreiking voor een rol-/taakverdeling in de kerk van toen en nu. Het is ons als deputaten duidelijk geworden dat al te makkelijk wordt aangenomen dat de Bijbel een heldere koers voorschrijft en dat die koers één op één vertaald kan worden naar onze huidige ambtsopvatting.

Wanneer we kijken naar hoe de Bijbel spreekt over de leiding van de gemeente en aan wie die leiding is opgedragen, dan ontstaat evenmin een helder beeld. Zowel in het Oude als in het Nieuwe Testament is een staalkaart aan taken en rollen zichtbaar, waarin de oudste steeds weer naar voren komt als verantwoordelijk voor de leiding van de gemeente. Op basis hiervan kunnen daarom bijzondere ambten of diensten worden onderscheiden. Voor zover het een visie op ambten betreft, leert de Bijbel ons dat God gaven aan de gemeente geeft om haar verder op weg te helpen naar zijn koninkrijk en dat één van die gaven het ambt is. De ambtsdragers gaan de gemeente voor op weg in Gods koninkrijk.

Op basis van die bijbelse uitgangspunten zijn allerlei historische keuzes gemaakt rond de inrichting van de ambten. Uit een analyse van de ontwikkeling van de ambtsleer blijkt dat in de belijdenisgeschriften geen basis is te vinden voor het uitsluiten van vrouwen uit de ambten. Veel eerder is de beperking van de ambten tot alleen de mannen een keuze geweest die is ingegeven door de wijze waarop per tijdsperiode in de geschiedenis de maatschappij en wereldregering zijn ingericht (daarmee was het vanzelfsprekend dat vrouwen hiervoor niet in aanmerking kwamen). Wel maakt de analyse van de ambtsleer duidelijk dat steeds regels werden gesteld om ervoor te zorgen dat er naast een interne roeping, ook een externe roeping was voor de bijzondere ambten, door middel van verkiezing. De leiding van de gemeente is aan hen die daarvoor de gaven hebben gekregen en die daartoe geroepen zijn. Dit is een bijzonder ambt en bij deze bijzondere verantwoordelijkheid hoort een externe bevestiging van de roeping tot dit ambt.

Dit overziend moeten we concluderen dat de Bijbel noch als het gaat om de rol van vrouwen, noch als het gaat om de inrichting van ambten een helder antwoord geeft op onze vragen. Wel maakt God ons in zijn woord duidelijk dat hij gaven en talenten heeft gegeven om zijn kudde te leiden en dat in zijn gemeente de verantwoordelijkheid daarvoor aan hen is toebedeeld die daarvoor geroepen zijn en de gaven en talenten hebben ontvangen. De Bijbel laat steeds weer zien dat dit zowel mannen als vrouwen kunnen zijn, maar in meerderheid mannen. De Bijbel biedt daarmee geen overtuigend houvast om alle ambten voor vrouwen op alle tijden en in alle plaatsen gesloten te houden. Het is daarmee aan de bijbellezers, verenigd in gemeenten, en samen de katholieke kerk, om een koers te kiezen voor de inrichting van het ambt en het samen dienen van mannen en vrouwen. Dat geeft de synode ruimte om vrij na te denken over een koers, maar maakt ook dat andere overwegingen een rol gaan spelen om tot die koers te komen.

6.3 Overwegingen

De synode wacht de zware taak en de rijke ruimte om een koers te kiezen die ons als landelijk kerkverband en als lokale gemeenten dient op weg naar het koninkrijk. Na de Bijbel, kunnen in deze afweging ook andere argumenten een rol spelen. Hieronder vatten we een aantal veelgebruikte argumenten in de M/V-discussie samen, om daarna een afweging te maken over de vraag hoe deze argumenten gewaardeerd moeten worden.

6.3.1 Wereldwijde kerk

Als kerk van Christus staan we niet alleen, maar zijn we onderdeel van een bredere oecumene, wereldwijd en van alle tijden. Onze binding met zusterkerken komt als aandachtspunt in de gesprekken rond dit vraagstuk veelvuldig terug. In de meeste buitenlandse zusterkerken is men

zeer terughoudend in het toelaten van zusters in ambten, op enkele uitzonderingen na. Sterker nog, een aantal zusterkerken heeft al aangegeven dat wanneer de GKv ruimte zien, zij zich niet langer verbonden zullen achten met ons. In onze binnenlandse zusterkerken geldt ook dat zij terughoudend zijn met het toelaten van vrouwen in ambten, op de NGK na. Allereerst willen we benoemen dat het zoeken naar eenheid van belang is. In dat zoeken naar eenheid, komen vervolgens ook andere gemeenten in beeld, die tot dusver juist op dit punt van ons vervreemd zijn. Wie kijkt naar de oecumene, ziet dat de kerk van Christus van alle tijden en plaatsen is en zeer divers. Voor de verspreiding van het evangelie en de goede naam van Christus is een compleet lichaam van Christus van belang; een gebroken lichaam doet daaraan afbreuk. Tegelijk constateren we dat in deze diversiteit het niet ondenkbaar is dat andere keuzes gemaakt worden rond inrichting van de ambten en de verdeling van gaven en talenten (denk aan zusterkerken die in een andere tijd en cultuur zijn ontstaan, of zusterkerken met een heel andere samenstelling dan de 'gemiddelde' vrijgemaakte gemeente). Tegenover dit argument staat juist dat de gemeente centraal staat, die naar tijd en plaats concreet is geroepen. Aan die plaatselijke/lokale gemeente heeft God gaven gegeven om zijn koninkrijk te verspreiden. Is het dan niet juist aan de lokale gemeenten om op hun plek de gaven en talenten in te zetten en zo verder te zaaien op de akker? Ons inziens dient van doorslaggevend belang te zijn dat de zusterband die wij hebben met andere gemeenten gebaseerd is op de Bijbel en de belijdenisgeschriften. De wijze waarop daar in de lokale praktijk invulling aan wordt gegeven is daaraan ondergeschikt.

6.3.2 Praktijk

Wie in de rijke lokale praktijk kijkt, ontdekt op allerlei plekken, in allerlei rollen, bij mannen en vrouwen de gaven van de Geest. Wij weten ons gezegend in een samenleving waarin mannen en vrouwen steeds meer gelijke mogelijkheden hebben voor opleiding en werk. Vrouwen ontwikkelen net als mannen talent op het gebied van onderwijs, leiding, bestuur en rechtspraak. Hoewel de rolverdeling in de cultuur nog steeds redelijk traditioneel is, is daarin wel een kentering zichtbaar. Vrouwen voelen zich geroepen en worden geroepen tot taken in de kerk en geven daaraan ook in ruime mate gehoor, blijkt uit de analyse van de praktijk. Een argument dat veel wordt gebruikt is dat mannen en vrouwen verschillend zijn en daarom verschillende taken behoren te vervullen in de gemeente. Hoewel wetenschappelijk onderzoek nog volop in ontwikkeling is, is wel duidelijk dat verschillen tussen mannen en vrouwen sterk samenhangen met de sociaal-culturele omgeving. Het is bijna niet mogelijk om geldige generieke uitspraken te doen en die te koppelen aan specifieke taken; daarvoor zijn de verschillen tussen groepen mannen onderling en vrouwen onderling simpelweg te groot. Zoeken naar deze verschillen is ons inziens geen vruchtbare route; belangrijker is dat we zoeken naar de gaven die aan een individuele man of vrouw gegeven zijn. Wel is duidelijk dat we onze ogen niet mogen sluiten voor wat in onze tijd en cultuur gebruikelijk is. Niet om daaruit af te leiden of bepaalde taken meer of minder geschikt zijn voor mannen of vrouwen, maar vooral om te bekijken hoe in onze tijd het woord van God verder gebracht kan worden en om te bekijken hoe we invulling kunnen geven aan onze gezamenlijke opdracht met de gaven die Christus in de gemeente aan mannen en vrouwen geeft. Wanneer een gemeentelid een bijzondere verantwoordelijkheid op zich neemt, is het ook belangrijk te weten dat daarvoor niet alleen een innerlijke roeping maar ook een externe bevestiging noodzakelijk is. Ons inziens wordt aan dit aspect in de praktijk soms te makkelijk voorbijgegaan, waarmee we aan het geestelijke aspect van het ambtswerk te weinig aandacht geven.

6.4 Op weg naar een koers

Op basis van het voorgaande willen we als deputaatschap de synode een richtinggevend advies geven om tot een koers te komen. De basis voor het advies ligt in de Bijbel, die duidelijk maakt dat God mannen en vrouwen samen wil inzetten in dienst van het evangelie, dat Hij hen gezamenlijk verantwoordelijk maakt, een verantwoordelijkheid waarin de man dienend voorop dient te gaan. Tegelijk vraagt God een gemeente die geleid wordt door hen die daartoe geroepen zijn en de gaven en talenten daarvoor ontvangen hebben. Hoe daaraan vervolgens vorm wordt gegeven, is een keuze die in alle voorgaande eeuwen steeds door mensen is gemaakt, maar niet rechtstreeks uit de Bijbel is af te leiden. De keuzes die daarin zijn gemaakt, zijn steeds cultuurvolgend geweest. Dit geeft de

synode ruimte om zelf een afweging te maken over wat een wijze koers is voor de toekomst en zich daarbij ook te confronteren aan de keuzes die in het verleden zijn gemaakt. Uit het voorgaande wordt ook duidelijk dat de ambtsstructuur zoals we die nu kennen, niet meer aansluit bij de inzet van gaven en talenten zoals die zich in de praktijk voordoet. Deputaten adviseren de synode dan ook om meer ruimte te maken voor de inzet van gaven en talenten van vrouwen als zij geroepen worden tot bijzondere ambtstaken en daarbij de bestaande ambtsstructuur niet als in beton gegoten te zien.

Deputaten wegen daarbij de ondersteunende argumenten als volgt mee. Het is belangrijk een wereldwijde kerk te zijn, eenheid laat immers aan de wereld zien wie Christus is. Eenheid vinden we op basis van de Bijbel en het geloof in Christus als redder, niet in liturgische voorschriften en een praktische inrichting van de kerkelijke organisatie. Bovendien is van belang hoe Gods gemeente in haar eigen tijd en plaats vorm geeft aan haar kerk-zijn en de gaven inzet die God geeft voor haar roeping. We wijzen dan ook met kracht af dat er meer ruimte zou moeten komen omdat de cultuur dat vereist, maar zetten voorop dat gaven en roeping een plek dienen te krijgen omdat God ze gegeven heeft en omdat het de plicht is van iedere gemeente om alle gaven en talenten in te zetten voor de dienst aan het koninkrijk van God.

Door meer ruimte te geven aan de inzet van vrouwen in ambtelijke taken realiseren we ons dat we daarmee een omstreden koers adviseren. Hoe deze keuze vorm moet krijgen staat nog niet vast. Het is ons advies om iedere gemeente de ruimte te geven om zelf te bekijken in welk tempo en langs welke route zij ruimte geeft aan alle in de gemeente aanwezige gaven en talenten. Het is ook aan de gemeente om te toetsen of de roeping van mannen en vrouwen ook een geestelijke roeping is. De wijze waarop dat wordt getoetst hangt samen met de wijze waarop de ambten zijn ingericht en de roeping en toelating tot het ambt beschreven is. In een volgende paragraaf willen we dan ook een aantal alternatieven voor het vormgeven van de inzet van gaven en talenten van vrouwen in de gemeente op een rij zetten om ons advies meer concreet maken.

De koers die we hiermee adviseren betekent een breuk met het verleden. Dat kan in zichzelf al pijnlijk zijn voor meelevende kerkleden. Uit wat we weten over hoe gemeenteleden tegen de inzet van vrouwen aankijken, weten we ook dat voor een deel van de gemeenteleden de pijn nog dieper kan zitten, omdat het indruist tegen hoe zij de Bijbel hebben gelezen en hebben uitgelegd. Daarmee raakt het aan het hart van het christenzijn. We hopen door onze wijze van beschrijven en bespreken van bijbelteksten duidelijk gemaakt te hebben dat wij op zoek zijn geweest naar wat Gods wil is voor zijn gemeente en zijn gemeenteleden. De bestudering van de bekende en minder bekende teksten over mannen en vrouwen, over gezag en dienen, over spreken en zwijgen, over leiden en leren heeft ons de vrijmoedigheid gegeven om vrede te hebben met deze breuk met het verleden. Het is aan de gemeenteleden om elkaar te zoeken in Christus, elkaar te willen verstaan en elkaar te dragen op weg naar de voltooiing van Gods plan voor deze wereld.

6.5 Opties en uitwerking

De opdracht van de synode was om ook te bekijken wat de impact van een mogelijk advies zou zijn op de kerkorde en de formulieren. Zoals hiervoor is aangegeven, is ons advies om meer ruimte te geven aan de inzet van gaven en talenten van vrouwen die geroepen zijn tot de bijzondere ambten. Maar daarmee is nog weinig structuur geboden aan de kerken voor het verder invullen van deze ruimte. In deze paragraaf gaan we daarom in op een aantal alternatieven voor de inzet van de gaven van vrouwen, die de synode kan kiezen als uitkomst van de gezamenlijke bezinning. Hieronder bieden we daarvan een opsomming en een korte bespreking van ieder alternatief, waarbij wordt aangegeven welke impact dat zou hebben op de kerkorde en de bevestigingsformulieren. Overigens is de impact op de belijdenisgeschriften zeer beperkt, omdat daarin geen verwijzingen staan naar het geslacht van de ambtsdragers. Van ieder van de opties geven we als deputaten een waardering, vanuit de opdracht van de synode en de overtuigingen die we als deputaten hebben. Daarbij letten we op een aantal aspecten: welke ruimte de optie biedt aan de inzet van gaven en talenten van

vrouwen, de koppeling tussen roeping tot bijzondere diensten en de bevestiging van deze roeping door verkiezing, de aansluiting tussen leer en leven, de positie van de ambtsdragers in het geheel van de leiding van de gemeente, de verhouding met zusterkerken.

a. **Geen wijziging, geen openstelling van de ambten voor vrouwen**
Dit is de meest behoudende optie die denkbaar is en zou geen verandering zijn van de huidige situatie op papier. Kerkorde en formulieren blijven bij deze optie onveranderd.

Als deputaatschap waarderen we deze optie niet positief. Deze keuze gaat voorbij aan de huidige praktijk die laat zien dat vrouwen al op velerlei wijzen participeren in taken rond leren en bouwen, zonder daarvoor echter bevestigd te worden. Deze keuze zou ook niet zonder effect kunnen blijven. Deze keuze zou ons verplichten om de praktijk aan te passen aan de leer, waarmee de gaven en talenten van vrouwen die nu ruim worden ingezet, geweerd worden uit allerlei functies.

Een alternatief is om de oplossing dan niet te zoeken in het aanpassen van de praktijk, maar het herzien van de ambtsleer en ambtsuitoefening, om leer en leven in overeenstemming met elkaar te brengen. Het belangrijkste argument om deze optie niet na te streven is echter dat met een dergelijke keus de ruimte die de Bijbel biedt om de gaven van vrouwen in te zetten niet optimaal benut wordt en daarmee door de Geest geschonken gaven niet erkend zouden worden.

b. **Ambten gelijk laten, diakenambt open voor vrouwen**
Deze optie zou een beperkte verandering zijn van de huidige situatie, naast mannen zouden nu ook vrouwen kunnen dienen als diaken. Dit zou ruimte geven aan vrouwen om een ambt te kunnen vervullen, zonder dat zij deel uitmaken van de kerkenraad. Bijkomend voordeel is dat deze optie nauwelijks impact heeft op de Kerkorde of de formulieren. Artikel 6.5 uit de kerkorde laat al ruimte voor een extra artikel rond M/V en ambt en in de taal van de artikelen en formulieren zou gelet kunnen worden op het gebruik van sekseneutrale taal.

Deputaten menen dat deze stap in ieder geval gezet zou moeten worden. Er zijn geen Bijbelse bezwaren tegen de openstelling van het diakenambt zoals ook al bij de vorige synode werd bepleit door het Generaal Diaconaal Deputaatschap[74]. De pleidooien voor deze optie (Calvijn) zijn al eeuwen lang gevoerd en boven de verdenking van Schriftkritiek verheven. In het verleden is deze optie regelmatig afgewezen omdat het een hellend vlak zou veroorzaken en uiteindelijk tot openstelling van het ouderlingenambt zou leiden. Dat argument, als het al valide was, is bij de huidige inzet van vrouwen in de kerk niet meer aan de orde. Op deze wijze worden de gaven van vrouwen voor een deel ingezet; de gaven van vrouwen in het leren en bouwen worden daarmee niet ingezet, waarmee een herbezinning op de huidige praktijk noodzakelijk blijft. Het is ook geen antwoord op de vragen uit de praktijk en de ervaren en actief uitgevoerde roeping van vrouwen in de kerken.

c. **Ambten gelijk laten, predikambt openstellen**
Deze optie combineert de ruimte die de Bijbel biedt voor het functioneren van vrouwen in de prediking ('profetie') met de honorering van de historisch gegroeide gestalte van het opzieners- en diakenambt. Voorwaarde is wel dat de predikant-voorganger dan niet tegelijkertijd opziener is die een plaats binnen de kerkenraad heeft. Dat zou afwijking van het collegiaal karakter van de ambten betekenen, wat een herbezinning op de ambten zou vergen.

Een meer beperkte variant zou zijn, dat vrouwelijke predikers alleen door het verkrijgen van preekbevoegdheid de ruimte krijgen om voor te gaan en niet in een gemeente dienen, maar

[74] Zie ook de GS Ommen 1993 art. 24 besluit 3 grond 3f.

als predikant met een bijzondere opdracht. Op die manier wordt de eigen aard van deze optie ('ambten gelijk laten') duidelijker. Bij beide varianten is essentiële bijstelling van artikel 10 van de Kerkorde nodig en moet een nieuw formulier ontworpen worden.[75]

Als deputaten vinden we dit een verantwoorde optie, die de weg van de Geest tot nu toe respecteert en tegelijkertijd ruimte biedt om de werking van de Geest over een breder spectrum te willen ontvangen. Er wordt recht gedaan aan die vrouwen die de gave van het preken hebben ontvangen. Het laat daarnaast de ambtelijke structuur in tact. Het heeft als nadeel dat een dergelijke predikant niet als deskundige deel zou uitmaken van de kerkenraad, waarmee de competentie van de kerkenraad navenant afneemt. Een tweede nadeel van deze optie is dat de gegroeide praktijk waarin vrouwen voor een deel taken vervullen die onder het ambt vallen, nog steeds blijft bestaan, zodat of een herbezinning op de ambten, of een aanpassing van de gegroeide praktijk noodzakelijk blijft.

d. **Ambten gelijk laten, maar ruimte geven voor echtparen om samen ambtsdrager te worden**

Deze optie honoreert aan de ene kant de historisch gegroeide situatie en komt daarmee tegemoet aan mogelijke bezwaren tegen openstelling van de ambten. Tegelijkertijd biedt ze veel ruimte voor de inzet van gaven van vrouwen, waarbij aansluiting gezocht wordt aan de in de Bijbel vaak benadrukte complementariteit van man en vrouw in het huwelijk. Deze optie vraagt een aanpassing van de Kerkorde artikel 6 en daarmee ook van de bijbehorende formulieren (vooral in taal).

Hoewel deputaten deze optie sympathiek vinden, voorzien we in de praktijk grote verwarring. 'Samen in het ambt' zal in de praktijk heel vaak neerkomen op gezamenlijke verantwoordelijkheid, waarbij echter regelmatig ook slechts één van beiden als vertegenwoordiger optreedt. Op het moment dat dat de vrouw zal zijn, wordt de indruk gewekt en zal het zeker de beleving van velen zijn, dat de vrouw het ambt bekleedt. Dat te ontkennen zal nauwelijks geloofwaardig zijn. In de praktijk zal deze optie dan ook vrijwel niet te onderscheiden zijn van de openstelling van de ambten voor vrouwen. Daarnaast brengt het daarmee onderscheid tussen de gehuwden en niet-gehuwden in de gemeente en worden vrouwen tekort gedaan die zelf wel gaven voor het ambt hebben ontvangen, maar hun echtgenoot niet. De vraag is of dat onderscheid gerechtvaardigd is.

e. Ambten gelijk laten, maar ambten met een bijzondere opdracht openstellen voor vrouwen

Ook voor deze optie geldt dat ze sympathiek is in het honoreren van de historisch gegroeide situatie en daarmee verregaand tegemoet komt aan mogelijke bezwaren tegen openstelling van de ambten. De erkenning van de gaven van vrouwen krijgt hier de gestalte van bijzondere opdrachten. Waarschijnlijk is het daarom verstandiger te spreken van functies in plaats van ambten. Anders is niet duidelijk te maken wat het eigene van zo'n bijzonder ambt is. Deze optie vraagt een nieuw artikel in de kerkorde, lijkend op artikel 10 voor predikanten en vergt het ontwerpen van een nieuw formulier.

Overigens denken deputaten dat juist in dat eigene ook wel een groot probleem ligt bij deze optie. Immers de structuur waarlangs God in de gemeente werkt verloopt al sinds Pinksteren langs de weg van verkondiging, pastoraat of onderwijs (eventueel is diaconaat hier nog apart te noemen). Maar daarvoor zijn de bestaande ambten al ingericht. 'Bijzondere opdrachten'

[75] Een aanpassing kan zijn: in artikel 3 van de generale regeling voor het verlenen van preekconsent, zoals vastgesteld door de generale synode van Zwolle 2008, Acta artikel 16 besluit 5, het woord 'broeders' vervangen door 'leden van de gemeente' en de overige artikelen dienovereenkomstig aan te passen; en in de tekst van de kerkorde uit te spreken dat ook zusters der gemeente, die aan de vereisten voldoen, kunnen worden geroepen tot het ambt van predikant met een bijzondere taak conform artikel 10 van de kerkorde.

voor vrouwen zullen altijd binnen één van deze kanalen te situeren zijn. Dus óf het zal gaan om ad hoc opdrachten óf het onderscheid met het bestaande ambt zal nauwelijks helder zal zijn. In beide gevallen is er weinig reden om ambten met een bijzondere opdracht voor vrouwen te creëren. Wel zou een optie als deze wellicht een goede tussenstap zijn in de periode dat gemeenten wennen aan de ruimte die er voor vrouwen met gaven en een roeping is. Ook wordt daarmee tegemoet gekomen aan de externe bevestiging van de innerlijke roeping. Daarentegen verliezen we op deze manier weer de verbinding met de zusterkerken die een dergelijk ambt niet kennen, ook niet als zij wel vrouwen toelaten in de ambten.

f. Ambten gelijk laten, tegelijkertijd openstellen voor vrouwen, maar nadruk op een kleine kernkerkenraad voor het geestelijk leidinggeven

Deze optie biedt de mogelijkheid om tegelijkertijd de inzet van gaven van vrouwen in de gemeente te optimaliseren en anderzijds een beslissend verschil in verantwoordelijkheid tussen mannen en vrouwen te markeren. Daarom lijkt dit een geschikte optie om in de huidige situatie een uitweg te vinden, die de verschillende standpunten niet verder van elkaar vervreemdt maar juist een doelgerichte consensus laat bereiken en ervaren. Deze optie vraagt enige herziening van de kerkorde (artikel 6), waarbij overigens de kernverantwoordelijkheden van de kerkenraad onveranderd blijven.

Toch is het de vraag of daarmee een werkbare ambtelijke structuur wordt geschapen. De kwetsbaarheid lijkt ons te zitten in de taakstelling van het geestelijk leidinggeven. Het is naar ons oordeel niet goed mogelijk op Bijbelse gronden die typering exclusief te reserveren voor mannen. Onderwijs en prediking zijn essentiële onderdelen van het geven van leiding aan de gemeente. Die taken worden voor een groot deel door daartoe begaafde vrouwen uitgevoerd. Door die taken blijkbaar niet langer te definiëren als leiding in de gemeente, miskennen we de afhankelijkheid van de leiding van de Heilige Geest die Hij geeft door de prediking en het onderwijs. Daarmee zou in de kerkelijke praktijk een onderscheid moeten gaan fungeren dat alleen op papier bestaat, maar dat in het concrete gemeenteleven op zeer korte termijn onhoudbaar zal blijken. Daarmee lijkt deze optie voor deputaten een wellicht aantrekkelijke, maar waarschijnlijk zeer tijdelijke optie.

g. Ambtenstructuur herzien en vrouwen een eigen ambt geven

Ingrijpend is bij deze optie dat de structuur van de ambten herzien wordt. Daarmee zou een wissel genomen worden die op dit punt afstand creëert tot de ambtelijke structuur van andere protestantse kerken. Daar staat tegenover dat deze optie naar onze overtuiging zeer ver gaat in het honoreren van de gaven van vrouwen in de gemeente. Zo ver namelijk dat er een eigen ambt voor vrouwen gecreëerd wordt. Het eigene van dat ambt ligt dan dus niet zo zeer in een typerend takenveld als wel in het eigene van het vrouwelijke zelf. De gelijkwaardigheid tussen man en vrouw wordt dan uitgedrukt in het naast elkaar stellen van een mannelijk en vrouwelijk ambt. Het verschil wordt uitgedrukt in de gender-eigenheid van de onderscheiden ambten. Daarmee wordt het dubbelspoor dat in de Bijbel herkenbaar is op een creatieve manier geconcretiseerd.[76] De optie vraagt om een uitbreiding van de Kerkorde, waarbij een eigen ambt met bijbehorende roeping/verkiezing en de daarbij behorende formulieren ingevoegd zou moeten worden.

Hoewel het deputaatschap sympathiek staat ten opzichte van deze optie, zien we bij deze optie soortgelijke bezwaren opdoemen als bij optie e. Immers, ook hier geldt dat de structuur van Gods werk verloopt langs de weg van verkondiging, pastoraat of onderwijs (eventueel diaconaat). Welke invulling een eigen ambt voor vrouwen ook zal krijgen, het zal altijd binnen

[76] Het is bijvoorbeeld denkbaar om ambten te formuleren als evangeliste, wijze vrouw en diacones als evenknie van predikant, ouderling en diaken. De vrouwelijke ambten zouden gelijk zijn aan de mannelijke, maar bieden een omgeving om aan het vrouw-eigene vorm te geven. De ambten zijn daarmee een uitdrukking van het volwaardig samen dienen in Gods Koninkrijk en het volwaardig man en volwaardig vrouw zijn.

één van deze kanalen gestalte krijgen. Inhoudelijk verschil met de bestaande mannelijke ambten is dan in de kerkelijke praktijk niet hard te maken. Het biedt een thuishaven voor het vrouw-eigene waarmee vrouwen invulling zouden geven aan hun roeping. We kunnen ons echter geen heldere voorstelling maken van het vrouw-eigene en verwachten dat dat onderscheid ook in het praktisch functioneren niet zichtbaar zal zijn omdat dat niet past bij de informele cultuur die we kennen in ons land. Bovendien zou dat eigen ambt ons als kerkverband weer onderscheiden van kerken die een dergelijk ambt niet kennen.

Wel zou een optie als deze wellicht een goede tussenstap zijn in de periode dat gemeenten wennen aan de ruimte die er voor vrouwen met gaven en een roeping is. Het zou daarmee een tijdelijke oplossing zijn. Met deze oplossing wordt daarmee tegemoet gekomen aan de externe bevestiging van de innerlijke roeping. Daarentegen verliezen we op deze manier weer de verbinding met de zusterkerken die een dergelijk ambt niet kennen, ook niet als zij wel vrouwen toelaten in de ambten.

h. **Alle ambten openstellen voor vrouwen (wordt in de vrijheid van de plaatselijke kerken gelaten)**
In de huidige situatie is dit een ingrijpende optie, gelet op de bezwaren die in het verleden ingebracht zijn. Het doorbreken van die formele stand van zaken betekent een belangrijke verandering ten opzichte van de koers die de kerk tot nu toe gekozen heeft. De impact van deze optie op de Kerkorde is beperkt, aan artikel 6 zou een zin toegevoegd kunnen worden die de openstelling expliciteert. In de formulieren zou de tekst aangepast kunnen worden zodat het sekseneutraal is.

Deputaten kunnen zich voorstellen dat dit idee wordt ervaren als een te grote stap. Aan de ene kant is er al wel een sterke participatie van vrouwen in het kerkelijk leven, die ook al behoorlijk verweven is in de ambtelijke structuren, maar aan de andere kant is formeel nog geen enkel ambt voor vrouwen opengesteld. Tegelijkertijd is dit wel de optie die het meest recht doet aan de Bijbels onderbouwde argumenten voor de inzet van gaven die de Geest aan vrouwen heeft gegeven in de gemeente en aan de gezamenlijke opdracht en verantwoordelijkheid die mannen en vrouwen al bij de schepping hebben gekregen. Overigens gebiedt de wijsheid die voor kerkelijk beleid gevraagd wordt zo veel mogelijk rekening te houden met de gevoeligheden die binnen de plaatselijke gemeenten en bij binnen- en buitenlandse zusterkerken aanwezig zijn. Honoreren van het Schriftgezag is een belangrijk pijnpunt bij degenen die bezwaar hebben tegen openstelling. Wanneer deze optie gekozen wordt zal aan de plaatselijke gemeenten alle ruimte gelaten moeten worden om te beslissen of, wanneer en in welk tempo deze optie gerealiseerd wordt.

In deze paragraaf hebben we de synode een aantal opties willen schetsen die de synode zou kunnen kiezen. Omwille van de vrede in de kerken zal de synode naar onze overtuiging nu toch echt een beslissing moeten nemen. In het gesprek op de synode zal de uitwisseling van argumenten steeds centraal moeten staan om elkaar te zoeken en te vinden in consensus. In dit rapport hebben we als deputaten een weging gemaakt en op basis van onze afwegingen is een concept besluittekst geformuleerd, te vinden in de volgende paragraaf. De voorgestelde besluiten zijn per activiteit geformuleerd, waarbij per besluit de bijbehorende gronden zijn opgenomen. Vanuit de opdracht die deputaten hebben meegekregen van de synode, vinden we die optie aanbevelenswaardig, die het ambt voor vrouwen openstelt, zowel het diaken-, ouderlingen- als predikantenambt. Dit omdat deze optie recht doet aan de ruimte die de Bijbel geeft voor de inzet van gaven en talenten van vrouwen met een roeping en tegelijk ook de waarborg biedt dat naast de interne roeping ook de externe bevestiging plaatsvindt. Daarmee is de leiding van de gemeente vormgegeven volgens de richtlijnen die de Bijbel daarvoor biedt. Deze optie hebben we dan ook in de voorgestelde besluiten verwerkt.

Dit betekent een breuk met het verleden en een breuk met de traditionele manier van uitleggen van de zwijgteksten. God geeft mannen en vrouwen een gezamenlijke verantwoordelijkheid, maar daarmee zijn ze niet gelijk, maar aanvullend aan elkaar in wederzijdse dienstbaarheid. In het verleden is er steeds voor gekozen om deze eigenheid handen en voeten te geven door het zichtbaar te maken in de uitsluiting van vrouwen uit het ambt, op basis van de zwijgteksten. De strekking van de zwijgteksten is echter een andere, en bovendien gaan we daarmee voorbij aan de vrijmoedigheid waarmee de Bijbel vrouwen het woord geeft. Daarnaast worden door deze uitleg historische keuzes rond inrichting van ambten onterecht toegeschreven aan een directe opdracht uit de Bijbel. Een dergelijke breuk met het verleden kan ook voor onze zusterkerkrelaties en in de gemeenten pijn veroorzaken en tot een breuk leiden. Dat is echter niet wat we beogen, we beogen de opbouw van de gemeenten en het samen zoeken naar Gods wil. Daarom willen we het in de vrijheid van de kerken laten om al lezend, biddend en bezinnend te komen tot keuzes in de invoering van deze optie, onder begeleiding van het deputaatschap M/V in de kerk. Daarbij willen we de synode meegeven dat de opties die een bijzonder of eigen ambt voor vrouwen omvatten ook het overwegen waard zijn, al denken wij dat deze vorm slechts tijdelijk zal zijn. Het maakt voor gemeenten de eigenheid van man en vrouw zichtbaar en kan daarmee als overgangsoptie dienen.

6.6 Concept besluittekst

Materiaal:
1. de rapporten van deputaten M/V en ambt, d.d. 8 juli 2016 en 1 november 2016;
2. het rapport van deputaten M/V in de kerk, d.d. 14 oktober 2016.

Besluit 1:
aan deputaten M/V en ambt decharge te verlenen.

Grond:
Deputaten M/V en ambt hebben de hun door de Generale Synode van Ede verstrekte opdracht naar behoren uitgevoerd.

Besluit 2:
de kerken ertoe op te wekken:
a. in de praktijk van het leven van de gemeente een open oog te hebben door de gaven die de Heer in gelovige en begaafde vrouwen geeft, om hen deze gaven te laten inzetten in diensten als verkondiging, onderwijs, opzicht, pastoraat en diaconaat;
b. de door vrouwen ervaren roeping tot bijzondere inzet in dienst van de Heer ernstig te nemen, hen de ruimte te geven om die te uiten en met hen te zoeken naar de wijze waarop aan deze roeping gestalte kan worden gegeven;
c. te erkennen dat de concrete gemeente de roeping heeft te onderzoeken, welke taken vragen om bijzondere toewijding van met gaven beklede vrouwen en om machtiging namens de gemeente in de vorm van bevestiging;
d. ruimte te scheppen om de gaven van belijdende vrouwen in geprofileerde en leidinggevende dienst in onderscheiden taakvelden (verkondiging en onderwijs, pastoraat en diaconaat) in te zetten.

Gronden:
1. De Gereformeerde Kerken in Nederland worstelen al vele jaren met de vragen van de ambten en de seksen. Daarin zijn we samen een weg van bezinning gegaan. We weten ons geroepen ook samen voor Gods aangezicht tot een concrete afronding te komen.
2. De patriarchale cultuur van de wereld van Oude en Nieuwe Testament zien we in de heilsgeschiedenis doorbroken doordat de HEER in zijn wet vrouwen in bescherming neemt en doordat Jezus Christus vrouwen in zijn gevolg opneemt.
3. Twee brieven van Paulus, één aan Korinthe en één aan Timoteüs in Efeze, bevatten opdrachten aan vrouwen om in de samenkomsten te zwijgen (1 Kor 14:34), een

ondergeschikte positie in te nemen (1 Kor 14:34; 1 Tim 2:11) en geen onderwijs te geven (1 Tim 2:12). Het beroep op de wet (1 Kor 14:34), op schepping en zondeval (1 Tim 2:13-14) geven daaraan groot gewicht. Het lijkt alsof deze passages de enige verhindering vormen om vrouwen toe te laten tot de ambten, terwijl de teksten niet hebben beoogd dat te zeggen. Wel bepalen deze teksten ons erbij dat wie onderricht geeft, dat behoort te doen op basis van inzicht, gaven en roeping en een manier die past bij het elkaar wederzijds dienen. Enkel deze teksten kunnen dan ook geen basis vormen voor het gesloten houden van de ambten voor vrouwen.

4. Op deze wijze is het onderwijs van Paulus voor ons een aansporing om de zgn. zwijgteksten niet te verdonkeremanen, maar in onze tijd te verstaan hoe we het andere geslacht niet overheersen en onszelf tegenover de Heer verantwoorden.
5. We delen in de maatschappelijke ontwikkeling waarin mannen en vrouwen gelijkelijk zijn opgeleid en gelijkelijk toegang hebben tot functies in de maatschappij. De begrippen hoofd en gezag worden daardoor anders beleefd, zoals ook al in de opeenvolgende versies van het huwelijksformulier blijkt. Daarin staat steeds meer de eenheid en gelijkwaardigheid in wederzijdse dienstbaarheid voorop.
6. Vrouwen zijn op allerlei vlak actief in de gemeente en participeren op gelijke voet met broeders (niet-ambtsdragers) in de liturgie. Zij geven catechisatie en participeren in (soms) leidinggevende commissies of posities in het kerkenraadswerk en vervullen daarmee taken waar voorheen de ambtelijke bevestiging voor werd gevraagd.
7. De bijzondere ambten zoals die in de GKv zijn ingesteld, zijn een gave van God aan de gemeente. Wie in een bijzonder ambt de brede verantwoordelijkheid voor de gemeente draagt, dient daarvoor roeping te voelen, de gaven te bezitten en door verkiezing en bevestiging de volmacht van Christus Jezus bij de toewijding aan die taak te ontvangen.
8. De dienst van het Woord, en daaraan gekoppeld de bevoegdheid tot bediening van de sacramenten, is in de geschiedenis steeds toevertrouwd aan één ambtsdrager in het bijzonder van wie de gaven, opleiding en toewijding door de gemeente erkend zijn. Door roeping en bevestiging vertegenwoordigen deze ambtsdragers de constante dienst van Woord en sacramenten door de tijd en in de wereld.

Besluit 3:
daartoe een keuze te maken uit de opties die in het rapport van deputaten M/V en ambt geschetst zijn en daarvoor een eigen weging van argumenten aan te geven.

Grond:
Het rapport benoemt de opties die in de kerken met beroep op de heilige Schrift worden bepleit in volle bandbreedte. Deputaten geven concreet advies, maar het is aan de generale synode namens de kerken een keuze te maken.

Besluit 4:
uit te spreken dat er Schriftuurlijke gronden zijn om vrouwen van de gemeente te roepen tot de dienst der barmhartigheid en daardoor tot het ambt van diaken.

Gronden:
1 Deputaten M/V en ambt hebben genoegzaam aannemelijk gemaakt, dat naar het getuigenis van het Nieuwe Testament ook in de apostolische tijd vrouwen in de dienst van de diakenen deelden en zo genoemd worden (Rom. 16:1-2; 1 Tim. 3 en 5).
2 Ook de vroegchristelijke kerken kenden het ambt van diacones. De functie komt nog altijd in enkele gereformeerde kerken voor.

Besluit 5:
uit te spreken dat er Schriftuurlijke gronden zijn om vrouwen van de gemeente te roepen tot de dienst in het opzicht, het pastoraat en het onderwijs en daardoor tot het ambt van ouderling.

Gronden:
1. De figuren van Mirjam (Micha 6:4) en Debora (Recht. 4-5) laten vrouwen in het oude verbond zien die in samenwerking met mannen optreden in bestuur en rechtspraak.
2. Terwijl het Nieuwe Testament mannen als ouderen-oudsten noemt worden ook oudere-oudste vrouwen opgeroepen tot voorbeeld en zielszorg (Tit. 2).
3. Deputaten M/V en ambt hebben genoegzaam aannemelijk gemaakt dat het apostolisch voorschrift inzake zwijgen, resp. niet leren of gezag oefenen door vrouwen, niet direct kan worden gezien als grond voor het sluiten van het ambt van ouderling voor vrouwen.

Besluit 6:
uit te spreken dat ook aan vrouwen van de gemeente die daarvoor de gaven hebben ontvangen, preekconsent kan worden verleend en daartoe in artikel 3 van de generale regeling voor het verlenen van preekconsent, zoals vastgesteld door de generale synode van Harderwijk 2011-2012, Acta Bijlage 3.1, het woord 'broeders' te vervangen door 'leden van de gemeente' en de overige artikelen dienovereenkomstig aan te passen.

Gronden:
1. De vervulling van de Pinksterbelofte (Joël 3:1-2; Hand. 2:17-18) is dat zonen en dochters, ouderen en jongeren in de gave van de profetie delen. Het Nieuwe Testament tekent die werkelijkheid (Hand. 21:8; 1 Kor. 11:4-5).
2. De schriftuurlijke duiding is dat 'iemand die profeteert spreekt tot mensen, en wat hij zegt is opbouwend, troostend en bemoedigend' (1 Kor. 14:3). Deze wijze waarop geprofeteerd wordt kan voor mannen en voor vrouwen gelden. De specifieke zwijgopdracht (14:34) geldt niet met terugwerkende kracht voor al Paulus' aanwijzingen.
3. Het nieuwtestamentische profeteren is wat de inhoud betreft in de gereformeerde traditie opgevat als uitleg van de heilige Schrift en door de Geest geleid toepassen op het heden, en wel in de prediking. Het gezag van de prediking is zozeer gelijk aan het gezag van het verkondigde Woord dat het in de Westerse cultuur niet aan het geslacht van de prediker gebonden is.

Besluit 7:
uit te spreken dat ook vrouwen der gemeente, die aan de vereisten voldoen, kunnen worden geroepen tot het ambt van predikant met een bijzondere taak conform artikel 10 van de kerkorde.

Grond:
De kerkelijke praktijk is al, dat vrouwen in onze kerken beroepshalve deelnemen aan het geven van theologisch onderwijs en aan de geestelijke verzorging. Dat zijn ambtelijke werkzaamheden, waarvoor een machtiging namens de gemeente door middel van een openlijke bevestiging en een gebed om hulp en zegen van God wenselijk is.

Besluit 8:
uit te spreken dat er Schriftuurlijke gronden zijn om vrouwen van de gemeente te roepen tot de dienst van verkondiging en onderwijs en daarmee tot het ambt van predikant in een gemeente.

Gronden:
1. De vervulling van de Pinksterbelofte (Joël 3:1-2; Hand. 2:17-18) is dat zonen en dochters, ouderen en jongeren in de gave van de profetie delen. Het Nieuwe Testament tekent die werkelijkheid (Hand. 21:8; 1 Kor. 11:4-5).
2. De schriftuurlijke duiding is dat 'iemand die profeteert spreekt tot mensen, en wat hij zegt is opbouwend, troostend en bemoedigend' (1 Kor. 14:3). Deze wijze waarop geprofeteerd wordt kan voor mannen en voor vrouwen gelden. De specifieke zwijgopdracht (14:34) geldt niet met terugwerkende kracht voor al Paulus' aanwijzingen.

3. Het nieuwtestamentische profeteren is wat de inhoud betreft in de gereformeerde traditie opgevat als uitleg van de heilige Schrift en door de Geest geleid toepassen op het heden, en wel in de prediking. Het gezag van de prediking is zozeer gelijk aan het gezag van het verkondigde Woord dat het in de Westerse cultuur niet aan het geslacht van de prediker gebonden is.
4. Deputaten M/V en ambt hebben genoegzaam aannemelijk gemaakt dat het apostolisch voorschrift inzake zwijgen, resp. niet leren of gezag oefenen door vrouwen, niet direct kan worden gezien als grond voor het sluiten van het ambt van predikant voor vrouwen.

Besluit 9:
ruimte te geven aan gemeenten om zelf te kunnen afspreken op welke wijze en wanneer ze aan deze besluiten vorm willen geven.

Gronden:
1. Het is aan iedere gemeente om te bezien hoe de gaven en talenten die aan haar gemeenteleden zijn gegeven kunnen worden ingezet om de gemeente verder te brengen op weg naar Gods koninkrijk.
2. Iedere gemeente dient hierin dus een eigen bezinningsproces te doorlopen en zelf uitvoering te geven aan de besluiten.

Besluit 10:
de kerken op te roepen zich nader te bezinnen op de vraag hoe recht kan worden gedaan aan de verschillen tussen man en vrouw in de vervulling van taken en ambten in de gemeente en daardoor recht te doen aan de apostolische waarschuwingen tegen overheersing (1 Pet. 3:7; 1 Tim. 2:8-15; 1 Kor. 14:34-35).

Grond:
De Bijbel spreekt zowel over de gelijkwaardigheid van man en vrouw, als over de eigen plaats die beiden hebben tegenover God. In onze sterk op gelijkheid gerichte cultuur verdient dit aspect speciale aandacht.

Besluit 11:
het rapport van deputaten M/V en ambt toe te zenden aan de binnen- en buitenlandse zusterkerken.

Gronden:
1. Overeenkomstig de regels voor de zusterkerkrelaties (GS Ommen 1993) behoren de zusterkerken op de hoogte te worden gesteld in geval van wijzigingen van of aanvullingen op de belijdenis, kerkorde of liturgische formulieren die inhoudelijk van confessionele aard zijn
2. Kennisneming van dit rapport kan het begrip voor de besluiten 1 t/m 7 bevorderen.

Besluit 12:
geen nieuwe deputaten M/V en ambt te benoemen.

Grond:
De begeleiding van de uitwerking van de genomen besluiten kan gedaan worden door het deputaatschap dat deputaten M/V en kerk in hun rapport voorstellen.

6.7 Uitwerking
De Generale Synode van Ede 2014 – 2015 droeg ons ook op in kaart te brengen, wat de consequenties zijn van een ambtelijke structuur waarbinnen vrouwen zich kunnen inzetten voor GODS KONINKRIJK, met betrekking tot de in gebruik zijnde formulieren en de kerkorde (Besluit 3a 2).

Wij zijn graag beschikbaar om na de besluitvorming door de generale synode en zo mogelijk voor haar sluiting, op dit punt eventueel noodzakelijke voorstellen voor te bereiden.

mr. dr. A. Haan-Kamminga
dr. J.P. de Vries
prof. dr. E.A. de Boer
E.J. de Jong-Wilts MA
H.S. Nederveen-Van Veelen BTh
prof. dr. C.J. de Ruijter
dr. W.F. Wisselink

Bijlagen

1 Opdracht GS Ede 2014-2015

De opdracht van de Generale Synode Ede 2014-2015 aan deputaten *M/V in de kerk* en *M/V en ambt* luidt:

Besluit 2:

a. niet in te stemmen met de onderbouwing van de conclusie van de deputaten M/V in de kerk dat het past binnen de bandbreedte van wat als Schriftuurlijk en gereformeerd kan worden bestempeld wanneer naast mannen ook vrouwen in de kerkelijke ambten mogen dienen.
b. de visie dat behalve mannen ook vrouwen in de kerkelijke ambten mogen dienen moet vrij bespreekbaar zijn zolang er vanuit de Schrift geargumenteerd wordt.

Grond:
het doorlopend spreken van de Schrift laat twee lijnen zien. De ene lijn is die van gelijkwaardigheid tussen man en vrouw – de andere die van het verschil in verantwoordelijkheid die God aan man en vrouw heeft gegeven; deze beide lijnen dienen verdisconteerd te worden.

Besluit 3:

a. een nieuw deputaatschap M/V en ambt te benoemen dat in kaart moet brengen:
    1. hoe de ambtelijke structuur zo kan worden ingevuld dat vrouwen zich daarbinnen kunnen inzetten voor Gods koninkrijk; dit met inachtneming van de onder besluit 2 genoemde grond;
    2. wat de consequenties van een dergelijke structuur zijn met betrekking tot de in gebruik zijnde formulieren en de kerkorde;
    3. hoe binnen de zusterkerken wordt gedacht over de invulling van de ambten van predikant, ouderling en diaken; dit met het oog op het onderhouden van de katholiciteit van de kerk.
b. de binnen- en buitenlandse zusterkerken op de hoogte te stellen van dit besluit 3 en hen te verzoeken om advies.

Gronden:

1. een voortgaande bezinning op de vragen rond mannen en vrouwen in de ambten van predikant, ouderling en diaken is gediend met een kritische bestudering van de huidige ambtsstructuur binnen de Gereformeerde Kerken in het licht van het totale onderwijs van de Schrift;
2. de uit de tijd van de Reformatie afkomstige ambtelijke structuur van predikanten, ouderlingen en diakenen is niet rechtstreeks aan de Schrift ontleend en mag daarom naar gelang van de omstandigheden worden gewijzigd en/of aangevuld;
3. niet alle werkzaamheden van de huidige ambtsdragers hebben direct te maken met het dragen van de verantwoordelijkheid voor de geestelijke leiding aan de gemeente; het is zinvol te onderzoeken welke taken door zowel mannen als vrouwen kunnen worden vervuld.;
4. een andere invulling en indeling van de ambten van predikant, ouderling en diaken kan consequenties hebben voor de inhoud van de in gebruik zijnde formulieren en ook voor de regelingen van de kerkorde.
5. overeenkomstig de regels voor de zusterkerkrelaties (GS Ommen 1993) behoren de zusterkerken op de hoogte te worden gesteld van de voorgenomen studie en de resultaten daarvan.

Besluit 4:

a. een nieuw deputaatschap M/V in de kerk te benoemen, dat tot taak heeft:
te werken aan de integratie van het bijbels onderwijs, de confessionele normen en de praktijk in de Gereformeerde Kerken met betrekking tot de rollen en functies van vrouwen en mannen in hun onderlinge samenhang, door
   1. actief te beschrijven hoe en op grond waarvan in Gereformeerde Kerken in verschillende situaties mannen en vrouwen hun gaven inzetten in de gemeente;
   2. daarbij ontwikkelingen, sterke punten, 'best practices', maar ook knelpunten en discussiepunten te signaleren, van een eerste afweging te voorzien en die te communiceren met de kerken;
   3. over waarnemingen en afwegingen in gesprek te gaan en te blijven met m.n. de medewerkers aan de Theologische Universiteit en aan het Praktijkcentrum;
   4. het gesprek over de roeping en het recht van vrouwen ook hun gaven in te zetten in de kerken te stimuleren en te ondersteunen met het oog op een praktijk die het veelkleurig spreken van de Schrift weerspiegelt, waarbij er bijzondere aandacht is voor:
      a. schriftgetrouw en gehoorzaam bijbel lezen;
      b. de invloed van de maatschappij op het denken en handelen van christenen;
      c. de bijzondere en aanvullende verschillen tussen man en vrouw.
   5. bij alle hiervoor genoemde activiteiten gericht te vragen naar de diverse ervaringen en overtuigingen van vrouwen;

b. wanneer er ontwikkelingen zijn in de kerken op dit punt die voldoende convergeren en waarvan het verantwoord is om er gemeenschappelijke afspraken over te maken, daarover aan de dan eerstvolgende generale synode voorstellen te doen;

c. voorstellen die daar aanleiding toe geven tijdig via deputaten Kerkelijke eenheid en Betrekkingen buitenlandse kerken te communiceren met binnen- en buitenlandse zusterkerken.

Gronden:

1. [a1-5] Het is verstandig op dit moment niet in te zetten op één of meer aangedragen 'oplossingsrichtingen' in de vragen rond de mogelijkheid van vrouwelijke ambtsdragers, maar het gesprek in breder kader voort te zetten;
2. [a1] De ontwikkelingen in de kerken op het punt van de rollen en functies van mannen en vrouwen in de gemeente verdienen een goede ondersteuning en interactie;
3. [a2] De nu verschillende praktijken in de kerken vragen om een meer gemeenschappelijk proces van bewustwording en van elkaar leren. De urgentie daarvan wordt nu meer dan in het verleden ervaren;
4. [a2] Door als kerken samen en in samenhang elkaars praktijk te leren kennen en te onderzoeken, vullen we elkaar aan en kunnen we groeien in eensgezindheid;
5. [a3] Input vanuit de Theologische Universiteit en het Praktijkcentrum is nodig voor een theologisch en empirisch verantwoorde begeleiding van de kerkelijke ontwikkelingen en voorbereiding van eventueel nodige besluitvorming;
6. [a4] Ongeacht overtuigingen over het al dan niet toegestaan zijn van vrouwelijke ambtsdragers valt er nog veel te winnen in een doorgaand gesprek over roeping en recht van vrouwen om ook hun gaven in te zetten in de kerk;

6a. [a4a] Er is verschil van inzicht over de manier waarop wij voor ons leven hier en nu conclusies trekken uit wat de bijbelschrijvers in eerste instantie voor hun lezers van toen opschreven;

6b. [a4b] Deputaten M/V hebben in hun rapport terecht aandacht gevraagd voor de spanning die velen voelen tussen de rollen en functies die vrouwen in de kerken en in de maatschappij vervullen;

6c. [a4c] De reële verschillen tussen man en vrouw vragen een eigen afweging, bijvoorbeeld door aandacht te geven aan 'gender-studies';

7 [a5] Wanneer het gaat over de roeping en het recht van vrouwen om ook hun gaven in te zetten in de kerken kan hun eigen inbreng niet gemist worden;
8 [2] Het is goed de tijd te nemen om gemeenschappelijke besluitvorming op dit onderwerp vanuit de kerken zelf te laten opkomen en in alle rust zoveel mogelijk gezamenlijkheid te laten groeien;
9 [3] De afspraken met zusterkerken in binnen- en buitenland moeten zo zorgvuldig mogelijk worden nagekomen.

2 Deputaatschap M/V en ambt (GS Meppel) taakopvatting

1. De door de synode gebruikte formulering draagt de sporen van de voorafgaande discussie ter synode over het M/V rapport. Doordat in het rapport aandacht voor de ambtsleer weinig uit de verf komt is dat in de opdracht het centrale aandachtspunt geworden. Uit de toelichting van het moderamen bleek ons duidelijk dat de synode als kern van de opdracht *optimalisering van de rol van de vrouw in de kerk* beoogt.

We begrijpen onze taak daarom als een doordenking van de ambtsleer met het oog op de rol van de vrouw in de kerk in onze tijd en cultuur (Besluit 3.a.1). Wat ons betreft zijn daarbij in ieder geval de volgende elementen onmisbaar:
a. het honoreren van de Schriftgegevens met betrekking tot de ambten (grond 1)
b. het registreren van historische keuzes rond de ambten, ontleend aan de concrete context (grond 2)
c. het verdisconteren van de wijze waarop op dit moment vrouwen fungeren in kerkelijke taken en bedieningen in de GKv (grond 3-4)
d. het aandacht hebben voor kerkelijke praktijk en gedachtevorming in (binnenlandse en buitenlandse) zusterkerken rond deze thematiek. (Besluit 3.a.3 en grond 5)
e. het in kaart brengen van consequenties van studieresultaten voor kerkordelijke bepalingen en liturgische formulieren (Besluit 3.a.2)

Een en ander uit te werken met in achtneming van de onder besluit 2 genoemde grond.

2. De opdracht voor het *deputaatschap M/V in de kerk* is materieel zozeer verwant aan de onze (en ligt zo dicht aan tegen het onder c genoemde) dat we bij voorbaat een zo open mogelijk contact met dat deputaatschap wensen te onderhouden. Wat ons betreft beslissen we per gelegenheid hoe we daar vorm aan geven (bijvoorbeeld een gezamenlijk onderzoek naar de praktijk), maar voor ons staat vast dat het werk veel baat kan hebben bij permanente onderlinge communicatie.

3. Naar ons oordeel is de zaak er mee gediend als ons werk al in een vroeg stadium gedeeld kan worden met de kerken en kerkleden. Besluitvorming op de volgende synode zal dan kunnen plaatsvinden tegen de achtergrond van een breed gedeelde bezinning en discussie. Om optimale transparantie van ons werk en werkwijze te garanderen zullen we daarom zo veel mogelijk stapsgewijs de voortgang van ons werk delen met het *deputaatschap M/V in de kerk* en via dat kanaal zo breed mogelijk communiceren in de kerken.

3 Samenstelling en financiën

Samenstelling deputaatschap M/V en ambt

mr. dr. A. Haan-Kamminga, Den Ham (Gr.), voorzitter;
dr. J.P. de Vries, Amersfoort, secretaris;
prof, dr. E.A. de Boer, Kampen;
E.J. de Jong-Wilts. Hoogeveen MA;
H.S. Nederveen-van Veelen BTh, Berkel en Rodenrijs;
prof. dr. C.J. de Ruijter, Kampen;
dr. W.F. Wisselink, Almelo.

Het deputaatschap had € 12.000 beschikbaar voor de werkzaamheden. Van dat bedrag is € 1.780 besteed aan reiskosten en € 617 aan vergader- en portokosten. Naar verwachting zal er nog voor ongeveer € 1.000 aan onkosten zijn, zodat het deputaatschap ruim binnen de begroting blijft.